

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2021

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2021

SUMAR

mai

2021

4 La vremuri noi,
Cațavenci
și Pristandale noi

AL. LASCAROV-
MOLDOVANU

5 Ciupindu-i de nas
pe ruși,
sub oblăduire americană
D. PREDA

10 Zâmbetul știrb
al Parthenonului
I. BISTREANU

NAPOLEON – 200

15 Principatele
Române în geostrategia
împăratului
S. IOSIPESCU

20 Așa trece
gloria lumii!
D. MIHALCEA

24 Mihail Manoilescu
față cu Benito Mussolini
C. ȘTEFAN

29 Ab urbe condita
Începuturile Sibiului
R.C. POP

33 Creșterea
și descreșterea
României Mari
M.E. IONESCU

EXCLUSIVITATE

38 Divide et impera
în Hispania
P.C. DIAZ

43 Grupul
de la Vișegrad,
între cultură și politică
A. POP

47 Șampanie și caviar
Propaganda germană
și trădarea rusească
pe frontul din Moldova, 1917
C. SACHELARIE

magazin istoric

Anul LIV – serie nouă – nr. 5 (650)
mai 2021

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

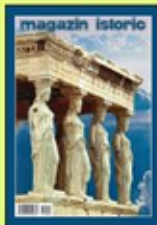
1 Două sunt, probabil, bătăliile cele mai cunoscute dintre cele purtate de Napoleon: Austerlitz (2 decembrie 1805), când se afla în culmea gloriei, și Waterloo (18 iunie 1815), după care a urmat exilul din insula Sf. Elena. Pictorul francez François Gérard (1770–1837) îl surprinde în acest tablou (realizat în 1810) pe împărat, pe câmpul de luptă de la Austerlitz

2 Civilizația romană înfloritoare dezvoltată în provincia Hispania este atestată și de vestigiile păstrate până astăzi. În imaginea de sus, un detaliu din cel mai mare mozaic roman păstrat (230 m²), cel care împodobește *villa* din Noheda, ce înfățișează mitul lui Pelops, fiul lui Tantalus, al cărui cult era celebrat la Olympia și s-a dezvoltat în cultul fondator al Jocurilor Olimpice grecești; jos o scenă de vânatoare, mozaic ce împodobește o *villa* din Olmeda

3 Stradă din Sibiu, acuarelă de Alexander T. Trichtl (1802 – 1884), pictor peisagist austriac important în vremea sa, azi aproape uitat

4 Erechtheonul, templul lui Erechtiu de pe Acropolea ateniană, ridicat aproximativ între 430 și 418 î.H., chiar pe locul unde regele l-a omorât pe fiul lui Poseidon, adăpostea nouă sanctuare; porticul de nord, principal, este cel al cariatidelor, figuri feminine cu rol de suport arhitectural (corespondentele atlanților, pentru bărbați), în număr de șase, care au atras, în veacul al XIX-lea, prin grația lor robustă și farmecul viguros al corpului, lăcomia lordului Elgin

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotessei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

POLITICIANISM

ALEXANDRU LASCAROV-MOLDOVANU

Treptat, vremea lui Caragiale se schimbă [...] Desigur că Pristandalele și Cațavencii caragialani au pierit treptat, ca înfățișare specifică, dar apărură alți Cațavencii și alte Pristandale, ceva mai spălați, cu o ușoară înfățișare cultural-ademenitoare, dar, în fond, ceva mai răi și mai periculoși decât cei vechi, care aveau și o naivitate care nu era antipatică. Cațavencii cei noi vorbesc de idealurile naționale, de cultură, de suflet – dar sunt mai primejdioși și mai acaparatori. Cei vechi erau și mai sinceri: se arătau așa cum erau; cei noi sunt mai ipocriți: ei se arată așa cum nu sunt în realitate.

Cu vremea se statornici noua religie burghezească: parvenire și îmbogățire cu orice chip. Aceasta fu, vreme îndelungată, singura lozincă a orașelor noastre. Toate mijloacele – și bune, și rele și așa-zise culte și sălbatice –, toate, fură întrebuințate pentru atingerea acestui ideal brutal de viață. Contagiunea morală fu mare. Din copilărie chiar, individul fu crescut în această școală de pierzanie. În loc ca părinții să se intereseze altfel de sufletul copilului lor, insufându-i un ideal moral, îl învățau prin ce mijloace să ajungă mai sigur și mai lesnicios la o *situație*. Mijloacele?! Nu interesează: milogeli la profesor să-l treacă clasa, milogeli pentru a fi primit bursier în școlilele statului, milogeli pentru o *slujbuliță*, milogeli pentru a-i pune în mâini binefăcătoarea *diplomă* care deschidea tinerei odrasle toate drumurile vieții. Și așa format, tânărul era gata să ia parte la viața morală a societății. Politica și un colț oarecare de *provincie* îl așteptau pentru ca să-și valorifice această diplomă, nu importă prin ce mijloace. Idealul? Parvenire și bani [...]

Și banii veniră – veni aurul care avea să îndestuleze ființa lacomă, îmbuibând-o de mâncări, de senzații noi și de satisfacții de tot felul. Și setea îndestulată se ivea și mai neistovită a doua zi [...] Începu peste tot în lumea orașelor noastre o viață de *pură aparență*. Atât cei care își puteau îngădui toate luxurile, cât și acci care nu puteau duceau laolaltă aceeași viață mincinoasă de înfățișare – și atât! Cei mai săraci, pentru a satisface

această viață de aparențe, întrebuințau tot felul de mijloace. Se asupreau în toate felurile acasă, pentru ca să pară oameni subțiri în lume, iar când nu era așa, micul orășcan găsea multe mijloace maloneste pentru a înlocui lipsa banului. „Să pară“ – aceasta fu lozincă vremii [...]

Eo avalanșă de profanare a oricărei valori politice reale. În schimb, tronează pretutindeni demagogia cu mijloacele ei false de artificializare a vieții publice. Nu mai există scrupul de conștiință: pentru a înfrânge pe adversar și a ajunge la scaunul măriei – care asigură cel mai bun trai cu puțină –, demagogia măgulește masele populare, ademenindu-le, imoralizându-le, exploatându-le foarte dibaci. Nicio promisiune nu e icalizabilă, nicio minciună nu este prea mare, niciun mijloc nu-i de aruncat deoparte, nicio răspundere morală nu mai este alipită faptelor demagogului [...] Următor acestei demagogii, se arătară valurile de lene, de jaf și de risipă. Nimic mai propriu pentru a încuraja lenca decât demagogia și nimic mai în stare decât a încuraja risipa decât tot demagogia [...] Nici funcționarul, nici profesionistul, nici gospodarul, nici muncitorul nu au altă deviză decât: *Cât mai mult profit, cu cât mai puțină trudă*. Pretutindeni se cântă acest cântec.

(Revoluția de mâine... Judecări literare asupra crizei noastre moral-sociale, Editura Tipografiei Lupta, 1925, fragmente)

51 De la Malamuc
la Balamuc
*Oamenii străzii
în București,
după Regulamentul Organic*
L. LIVADĂ-CADESCI

56 Strâmtoarele
întredeschise
*Conferința
de la Montreux*
ȘT. CIOCHINARU

61 1961. Un succes
ecumenic al Bisericii
Ortodoxe Române
A.-M. VLAD

CLIO ANUNȚĂ

63 Seculara
alianță defensivă
româno-polonă
D. PRISĂCARU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Pe vremuri oamenii
își trimiteau scrisori
*Zaveră cu polonezi,
la 1863*

G. FILITTI

DICTIONAR ISTORIC

71 Cu gusla într-o
mână și flinta în cealaltă
Muntenegrenii
I.G. ANDREI

76 Falxul
impune modificări
echipamentului
legionarilor romani
C. BORANGIC

81 Ion Marin
Sadoveanu
și Rugul Aprins
M. VASILEANU

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

85 Mastercheful
Charles Dickens
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență
nearhivată

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 Foto de la cititori
AL. VANCU

91 Telex

84; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

fiecărei țări comuniste de a rezista, pe termen mediu, presiunilor economice și politice ale Moscovei, fără a se ajunge la o intervenție armată, a relevat că doar România și Polonia îndeplineau aceste condiții. În consecință, o directivă a lui National Security Council a decis sprijinirea acestor țări în eforturile lor de a se autonomiza față de Moscova. Dacă România a fost campioana jocului până la mijlocul anilor '70, N. Ceaușescu nu a dorit să mărească miza atunci când Carter i-a propus preluarea economiei României la bursă. El nu concepea îndepărtarea de idealurile comuniste, dorea doar să își protejeze poziția față de eventuale imixtiuni ale Moscovei, care i-ar fi pus în pericol puterea. Ce a urmat știm: România a devenit tot mai neinteresantă pentru americani, în vreme ce Polonia (mai ales după alegerea unui papă de origine polonă) a devenit punctul de sprijin pentru pârgăria menită să răstoarne sistemul sovietic.

În perioada cât s-a aflat în grațiile Occidentului, liderului de la București i s-a asigurat și o protecție atât față de acțiunile emigrației române, cât și față de acțiunile de destabilizare sovietice. Arhivele ascund încă multe secrete la care nu avem deocamdată acces. Dar două astfel de momente au fost prezentate deja în paginile revistei Magazin istoric. În anul 1965 Securitatea primea o informare de la un agent din Londra privind o întâlnire a unui important personaj britanic cu reprezentanții emigrației române, care le cerea să își modereze atacurile contra lui Nicolae Ceaușescu, foarte util prin poziția adoptată față de Moscova. După ce le prezenta pe scurt planul doborârii comunismului printr-o cursă economică și a înarmărilor, care să secătuiască economiile planificate comuniste, fără să se ajungă la un război, ceea ce presupunea un timp mai îndelungat, atrăgea atenția românilor că polonezii au înțeles deja acest lucru (Magazin istoric, nr. 9/2002).

În anul 1979 un fost ofițer Mossad de origine română, ieșit la pensie, sosea în România și căuta o cunoștință, fost ofițer al Direcției de Informații Externe, căruia îi atrăgea atenția că Israelul trimisese mai multe informații despre prezența la Ambasada Cehoslovaciei din București a unei grupe operative, condusă de un ofițer KGB, care pune la cale un plan pentru îndepărtarea lui N. Ceaușescu. Israelienii nu înțelegeau de ce Bucureștiul nu reacționa (Magazin istoric, nr. 11/2007).

Prezentăm în continuare documente diplomatice americane din anii 1964 – 1965, pe care le-am cercetat în arhivele de la Washington, ce demonstrează, pe de o parte, preocuparea Departamentului de Stat de a se asigura că drumul pe care pornise România de distanțare de Moscova era unul real, pe de altă parte, precauția cu care acționa pentru a nu periclita în vreun fel noul curs al politicii românești.

Un moment cu semnificație deosebită l-a constituit ridicarea relațiilor diplomatice la nivel de ambasadă, la 1 iunie 1964. Documentele

diplomatice americane arată interesul manifestat de Ministerul Afacerilor Externe român. Partea română dorea mai ales să grăbească trimiterea unor

delegații care să negocieze importul unor instalații industriale: un reactor atomic, uzine pentru producerea cauciucului sintetic, obținerea unor credite

RELĂȚIILE BUCUREȘTI – MOSCOVA VĂZUTE DE LA WASHINGTON

DUMITRU PREDA

Paradoxal, dar îndemnul către țările din blocul sovietic de a încerca să dezvolte colaborarea comercială cu Occidentul a venit din partea Moscovei. Sovieticii i-au convocat pe reprezentanții acestor țări, care au fost informați că Uniunea Sovietică nu mai era dispusă să absoarbă producția de slabă calitate și le-a cerut să se orienteze către Occident pentru re tehnologizare (ea însăși având nevoie de import de tehnologie occidentală) și pentru dezvoltarea schimburilor comerciale cu Vestul (Magazin istoric, nr. 2/2002).

România a fost printre cele mai active în această direcție, încă de la început. Deja se conturase tendința unei mai mari autonomii față de Moscova, primul pas fiind făcut în 1958, când se ceruse retragerea trupelor sovietice din țară. Vizita efectuată de Gheorghe Gheorghiu-Dej la New York, cu ocazia sesiunii O.N.U., i-a deschis ochii asupra realităților americane. A avut și o confruntare cu Silviu Brucan, șeful Misiunii României la O.N.U., pe această temă, reproșându-i că în rapoartele trimise în țară scoate în evidență

doar aspectele negative ale societății americane. Răspunsul lui Brucan – așa cere partidul – l-a scos din sărite pe Dej (Magazin istoric, nr. 10/2011).

Dorința conducătorilor comuniști de la București s-a întâlnit cu noul plan al Occidentului. După eșecul revoluției din Ungaria, din 1956, occidentalii au realizat că orice încercare de desprindere a vreunei țări din sistemul sovietic atrăgea riposta armată a Moscovei. Încurajarea revoltei ungarilor în 1956, fără a le putea oferi și un sprijin armat – care ar fi însemnat automat declanșarea unei confruntări militare cu U.R.S.S., ce s-ar fi transformat rapid într-un conflict nuclear, cu consecințe incalculabile pentru supraviețuirea omenirii –, nu se putea repeta.

Am publicat în urmă cu mai mulți ani, în Magazin istoric (nr. 4/2007), documentele identificate în arhivele americane, ce arată cum s-a conturat noua politică față de blocul comunist. Un amplu studiu al CIA, privind capacitatea

Telegramele trimise de diplomații americani contraziceau imaginile idilice din presa vremii care prezentau întâlnirile dintre conducările politice de la București și Moscova

Averell Harriman,
subsecretar de Stat,
și Gheorghe
Gaston-Marin

Apostol, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, în a doua Leonte Răutu, secretar al C.C. al P.M.R. Apostol a acuzat Moscova că a încercat să incite pe Emil Bodnăraș și Constantin Doncea să organizeze o lovitură contra lui Dej. Nu a precizat momentul, doar că s-a întâmplat după epurarea lui Doncea, în 1958. Dar Bodnăraș l-a informat pe Dej și tentativa a eșuat. Apostol ar fi făcut aceleași acuze și la adunarea de la Ministerul Industriei Construcțiilor. Și alți vorbitori la adunări similare au acuzat KGB că s-a infiltrat în Securitate și Armată. În *Buletin de informație pentru românii din exil*, Paris, era citat un important membru de partid care a afirmat că sovieticii i-au sondat pe Doncea, Teohari Georgescu, Miron Constantinescu și alții care fuseseră epurați pentru organizarea unei lovituri contra lui Dej, dar tentativa a eșuat, fiind descoperită de Securitate. Nu se precizează data, dar în 22 august 1963 ministrul de Interne Alexandru Drăghici l-a primit pe ambasadorul sovietic Ivan K. Jegalin, o audiență mai puțin obișnuită. La Ministerul Învățământului Apostol ar fi spus și că textele din manualele de istorie vor trebui rescrise, pentru a se îndepărta de linia

sovietică. A criticat și tratatul de istorie, vol. III, care exagerează rolul rușilor în câștigarea independenței în 1877. A abordat

și problema românilor plecați la studii în U.R.S.S., care s-au întors cu soții de acolo, ce spionează pentru Moscova. Răutu a vorbit despre o vizită secretă a lui Hrușciov înaintea celei făcute în Egipt, când a amenințat să sisteze livrările către România, dacă continuă să se opună transformării C.A.E.R. într-un organism suprastatal. Apostol a afirmat că România încă face plăți către U.R.S.S. în contul sovromurilor, dizolvate după moartea lui Stalin. Moscova mai era criticată și pentru că a forțat România să voteze excluderea Iugoslaviei din Cominform. La Ministerul de Justiție li s-au dat informații celor prezenți despre infiltrările sovietice în Securitate.

La o întrevedere a ambasadorului Crawford cu Corneliu Mănescu, ministrul de Externe, desfășurată într-o atmosferă cordială – Mănescu a anunțat intenția de a-l invita la dincu la el acasă; ar fi fost prima oară când proceda astfel cu un șef de misiune –, diplomatul american l-a întrebat care este semnificația adunărilor organizate pe marginea Declarației din aprilie. Mănescu a răspuns, cu precauție, că anumite povești sunt exagerate, dar că documentul respectiv reprezintă

punctul de vedere național al României.

Ialtă informare trimisă la Washington arăta: criticile exprimate la adresa U.R.S.S. au stârnit un val de anti-sovietism care îngrijorează autoritățile. La ședința de la Facultatea de Filologie nu s-au mai rostit critici la adresa Moscovei. Agerpres chiar a protestat contra comunicatului AP din Viena, care vorbea despre adunări anti-sovietice. Evoluțiile erau privite cu bucurie de populație, cu credința aproape naivă că va începe un nou curs pentru România, cu speranțe în deschiderea față de America. Existau și minți lucide. La o recepție pentru medicii cardiologi din S.U.A. aflați în vizită în România, un academician a povestit soției unui diplomat american că vorbitorul la adunarea de prelucrare a Declarației a criticat, în fața unor medici uluiți, lipsa contactelor cu știința occidentală, afirmând și că pe viitor lucrurile se vor schimba. Sursa era sceptică că va avea mai multă libertate și comenta ironic că Dej aruncă pe sovietici toate relele din ultimii 20 de ani.

Extrem de semnificativă este următoarea informație, venită dinspre misiunea diplomatică franceză. La adunarea de la Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor celor prezenți li s-a spus că în timpul crizei rachetelor din Cuba (1962), sovieticii au cerut un sprijin mai ferm din partea României, dar Guvernul român s-a opus, pe motiv că nu a fost consultat când au fost plasate rachetele în această țară. Informația era confirmată și de misiunea diplomatică elvețiană, fără să

de la Exim Bank. De altfel, la scurtă vreme după stabilirea relațiilor la nivel de ambasadă, o delegație condusă de Gheorghe Gaston-Marin, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, s-a deplasat în S.U.A. O notă de convorbire trimisă către Ambasada americană din București, la 16 iulie 1964, de Departamentul de Stat, informa că în discuția avută de ambasadorul român la Washington

Ministrul României la Washington Petre Bălăceanu (dreapta) într-o discuție cu președintele John F. Kennedy

Petre Bălăceanu cu secretarul de Stat Dean Rusk, diplomatul român arătase satisfacția părții române pentru rezultatele vizitei delegației conduse de Gaston-Marin și speranța că primele comenzi vor putea fi plasate începând cu luna august. Ambasadorul estima la 40.000.000 USD nivelul creditelor pe care spera să le obțină de la Exim Bank

Partea americană dorea rezolvarea cererilor de emigrare și reducerea sau eliminarea restricțiilor de deplasare pentru diplomații americani prin țară. De asemenea, se dorea un acces direct la diferite instituții și agenții guvernamentale. Pentru a nu exista suspiciunea că vor invada România cu materiale de propagandă, se propunea predarea la M.A.E. a unei liste cu destinațiile către care erau trimise publicații și materiale de informare de către misiunea diplomatică americană. Într-o discuție cu ministrul S.U.A. la București, William A. Crawford, care avea să devină și primul ambasador american în România, George Macovescu, adjunctul ministru-

lui de Externe, a ridicat și problema instalării unor emițătoare radio, după ridicarea misiunilor la rang de ambasadă, pentru ușurarea comunicării. Se invoca dificultatea obținerii de misiunea noastră la Washington a unei linii telex libere pentru transmiterea mesajelor, închirierea uneia în exclusivitate având costuri prohibitive. Partea americană manifesta anumite reticente, invocând ultimele reglementări în materie din S.U.A.

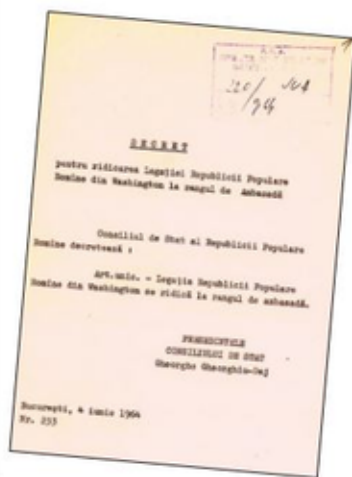
Ca o dovadă a minuției cu care erau urmărite reacțiile părții române, să cităm o telegramă trimisă de Ambasada americană din Buenos Aires, la 18 iulie 1964. „Pentru prima oară în ultimii ani, Ambasada a primit o notă la persoana întâi de la o misiune a unei țări comuniste care conține tradiționalul paragraf exprimând dorința de a „menține și îmbunătăți relațiile cordiale, atât oficiale cât și personale, ce unesc cele două țări ale noastre și misiunile lor“. Telegrama conținea un comentariu final: „Deși acesta constituie un aspect minor și ar putea fi doar o eroare a unui funcționar din Ambasada

României, este semnalat ca o posibilă reflecție a schimbărilor din relațiile între România și Statele Unite“.

Telegramele trimise de misiunea diplomatică americană se ocupă pe larg de ecoul pe care l-a avut „Declarația de independență“ din 22 aprilie 1964 (*Magazin istoric*, nr. 4/2002). Prin sursele de care dispunea misiunea diplomatică americană, din

schimbul de informații cu diplomați ai altor state occidentale, sunt adunate și transmise la Washington informări despre adunările organizate cu membri și nemembri de partid pentru prelucrarea *Declarației cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*. Așa, de exemplu, adunarea de la Ministerul Educației a ținut două zile. În prima zi a vorbit Gheorghe

*Decretul prin care
Legatia R.P. Române
la Washington era ridicată
la rangul de Ambasadă*

SCULPTURILE PARTHENONULUI ȘI ELGINISMUL

ION BISTREANU

În acest an se împlinesc 200 de ani de la proclamarea independenței Greciei. În pregătirea amplelor manifestări culturale consacrate evenimentului, premierul elen a rugat Marea Britanie să-i împrumute colecția de sculpturi de la Parthenon aflate de peste două secole în proprietatea British Museum. Răspunsul a fost negativ. Aceste sculpturi, împreună cu alte vestigii din ansamblul monumental de pe Acropole, sunt cunoscute ca „Marmurele lui Elgin” și constituie de peste un secol subiect de dispută între Grecia și Marea Britanie.

Ambasadorul Marii Britanii la Sublima Poartă, Thomas Bruce, al 7-lea conte de Elgin, și Parthenonul, care l-a ispitit

După un intens lobby în cercurile politice, scoțianul Thomas Bruce, al 7-lea conte de Elgin și al 11-lea conte de Kincardine, este numit, în 1799, ambasador al Marii Britanii la Sublima Poartă. Era o continuare a unei cariere diplomatice anterioare, la Viena, Bruxelles și Berlin. Înainte de plecare, se căsătorește cu Mary Nisbet, unica fiică a unui

bogat proprietar de terenuri; nu din dragoste, ci mai degrabă din nevoia de a avea o sursă solidă și stabilă de venituri. Ambiția de a construi un mare conac în stil neoclasic în locul vechii case natale de la Broomhall, din Scoția, îl înglodase în datorii.

Arhitectul său, Thomas Harrison, auzind că pleacă la Istanbul, îi sugerează să își folo-

sească poziția privilegiată pentru a obține desene și mulaje ale monumentelor grecești, opinând că cele mai expresive exemple de arhitectură clasică se găseau în Grecia, și nu la Roma. Elgin agreează sugestia și încearcă să obțină în acest sens sprijin financiar de la Guvernul britanic, însă propunerea sa nu suscită interes, Foreign Office motivând

se precizeze despre care adunare anume era vorba. La 25 iunie un diplomat american l-a vizitat pe Vasile Pungan, director în M.A.E. În timpul discuției s-a referit la articolul publicat în ediția franceză a *New York Herald Tribune* din 19 iunie sub semnătura unui anume reporter Roland Kovan, asigurându-l că niciun oficial american nu era responsabil pentru publicarea unor zvonuri privind faptul că Guvernul român a informat Guvernul american, în timpul crizei rachetelor din Cuba, despre „neutralitatea” sa. Pungan a răspuns că nu știa despre articol și a respins afirmațiile cu comentariul: „Cunoaștem amândoi adevăratele circumstanțe” și „ziariștii fac astfel de lucruri”. Dar Pungan a dat oarecare substanță zvonurilor, întrebând dacă apar în articol nume sau este citat Guvernul S.U.A. „Când i-am spus că doar acesta este menționat, a replicat «aceasta desigur nu este adevărat», ceea ce înseamnă exact invers. Pungan a adoptat aceeași linie în convorbirile cu britanicii”. Dintr-o telegramă expediată de Ambasada americană din Paris, la 19 iunie 1964, aflăm că un diplomat francez, doamna Christiane Malitchenko, afirmase că nu știe care este sursa articolului respectiv, dar că datele sunt similare cu cele obținute de M.A.E. din Paris. Concluzia diplomatului american care făcea informarea era că persoana respectivă recunoscuse implicit că sursa era franceză. Doamna Malitchenko îi spusese că enunțul respectiv fusese făcut în adunarea de la București, la care participaseră Apostol și

*Gheorghe Gheorghiu-Dej
la sesiunea anuală a O.N.U.*

Răutu. Diplomatul american i-a replicat doamnei că informația era greșită sau distorsionată și că putea provoca neplăceri românilor. Malitchenko a fost de acord că „articolul lui Kovan este incompatibil cu discreția și reținerea cerute pentru implementarea politicii occidentale convenite în general pentru încurajarea țărilor din Europa de Est să slăbească legăturile lor cu Moscova”. O altă telegramă din 22 iunie, venită tot de la Paris, adăuga: „Pare aproape sigur că francezii au lăsat să se scurgă în mod deliberat povestea.”

Stim astăzi, din dezvăluirea diplomatului american Raymond L. Garthoff, că la 4 octombrie 1963 Corneliu Mănescu a avut o întrevedere cu secretarul de Stat Dean Rusk, căruia i-a transmis că România nu fusese consultată înainte de instalarea rachetelor sovietice în Cuba și că va rămâne neutră în cazul unui conflict nuclear, solicitând ca S.U.A. să nu trimită lovituri nucleare contra României în cazul izbucnirii unui asemenea conflict, pornind de la prezumția greșită că țara noastră ar fi aliată cu sovieticii într-o asemenea situație. Dean Rusk a cerut confirmarea că pe teritoriul României nu existau arme nucleare sovietice. Mă-

nescu l-a asigurat că nu sunt și că Guvernul român este dispus să accepte orice verificare dorește partea americană. De subliniat că Garthoff a aflat despre această convorbire direct de la Dean Rusk.

Semnarea acordului economic cu Statele Unite, în urma vizitei lui Gaston-Marín, era prilej pentru o nouă

rundă de ședințe de prelucrare în principalele instituții ale statului. O sursă de încredere a Ambasadei relatează că soția sa, profesoară, participase la o adunare ținută în seara zilei de 5 iunie la Ministerul Învățământului. Participanților li se ceruse anterior să studieze textul comunicatului, care a fost citit și în ședință. S-a insistat pe importanța economică a actului, care deschidea pentru România calea comerțului cu S.U.A., dar s-a precizat că nu era vorba despre o schimbare ideologică, subliniindu-se că, în același timp cu semnarea acordului, Chivu Stoica se afla în vizită la Moscova pentru a demonstra că România dorea continuarea bunelor relații cu U.R.S.S. Informarea trimisă la Washington concluziona: „Această schimbare tactică față de atacurile frontale anterioare contra U.R.S.S. este o mișcare logică, ținând cont de pericolul unei reacții prea mari din partea publicului și a contramăsurilor sovietice, dar nu reprezintă o abandonare de la linia fundamentală de independență stabilită prin declarația din 22 aprilie și campania de îndoctinare care a urmat.”

(Va urma)

*Parthenonul, încă intact,
pictat de artistul francez Jacques Carrey, la 1674*

dărâmurile de pe Acropole au fost arse de localnici pentru a se obține var. În 1797, Choiseul-Gouffier obținuse de la Istanbul aprobarea de a scoate din Parthenon două metope și un fragment de friză de cca 2 m, azi expuse la muzeul Luvru.

Contra unui bacșiș de cinci guinee pe zi, *dizdarul* (guvernatorul militar al Acropolei, care era fortăreața orașului) îl lasă pe Lusieri să facă desene la templul lui Hephaistos (care servea ca biserică ortodoxă) și la monumentul lui Lysicrates, fără a avea dreptul de a monta schele. După numai câteva luni însă, *dizdarul* îi interzice total accesul, cerând o aprobare scrisă de la Istanbul.

STRIGĂ DE DURERE ACROPOLE

Conjunctura politică îi este favorabilă lui Elgin. În timpul conflictului franco-otoman din Egipt, el pasează otomanilor câteva informații militare sensibile, obținând în schimb mai multe favoruri, inclusiv, în iulie 1801, un firman semnat de caimacamul Seged Abdullah (în lipsa marelui vizir, plecat în campanie militară în Egipt), prin care echipei lui Lusieri i se permitea intrarea în interiorul Acropolei să deseneze și

să ia mulaje, să facă săpături pentru descoperirea vechilor fundații, iar „atunci când doresc să ia unele bucăți de piatră cu inscripții sau figuri vechi pe ele, să nu li se facă opoziție”. Odată cu aprobarea, Elgin îi scrie lui Lusieri: „Trebuie să aduni cât mai multe sculpturi; am multe locuri în casa mea care au nevoie de ele...”

Documentul, adus de un înalt funcționar (*mubașir*) al sultanului, era adresat *voivodului* (guvernatorul civil al Atenei) și *cadiului* (judecătorul Atenei). *Dizdarul* fiind pe moarte, este chemat fiul său, care este amenințat că, dacă nu se supune ordinelor, va fi trimis la galere. După câteva zile, colaboratorul lui Elgin, capelanul P. Hunt, în schimbul unor cadouri scumpe, obține de la voivod permisiunea de a scoate de pe Acropole una dintre metopele Parthenonului, ceea ce, în interpretarea lui Elgin, confirma dreptul de a ridica și exporta statui din Parthenon

*Piese
din colecția
Elgin
în depozitele
British Museum*

și din alte edificii ale Acropolei ateniene.

Chiar a doua zi, Lusieri scoate din Parthenon o metopă; în următoarele luni profită de arestarea și exilarea pictorului Fauvel (în timpul războiului franco-otoman), își însușește schelele acestuia și scoate jumătate dintre sculpturile Parthenonului, mai multe metope, un capitel doric, o coloană ionică din Propilee, pe care le transportă în portul Pireu. Un an mai târziu demontează și una dintre cele șase cariatide ale Erechtheonului (care servea drept reședință a haremului comandantului otoman!), în locul ei zidind o coloană de cărămidă, întrucât exista riscul prăbușirii acoperișului. În epocă au circulat legende conform cărora cariatidele puteau fi auzite plângând noaptea pentru sora lor dispărută, iar din lăzile cu statui, scoase de pe Acropole, se auzeau strigăte de durere.

Elgin a mers doar o dată la Atena (în 1802) pentru a inspecta lucrările. Cu aceea ocazie, a făcut un turneu mai lung prin Grecia, de unde a mai adunat câteva artefacte. La Micene a „curățat” interiorul Trezoreriei lui Atreus (Mormântul lui Agamemnon) și a luat mai multe fragmente de ghips și marmură colorată. A vrut să demonteze și „Poarta leilor”, însă dificultățile materiale și de transport l-au făcut să re-

că nu dispune de fonduri pentru asemenea proiecte.

UN SCRIPETE NEPUTINCIOS

Călătoria spre Istanbul durează peste două luni, fregata „Phaeton” făcând dese escale, căci soția lordului era însărcinată și avea rău de mare. Două săptămâni zăbovește la Palermo, în compania agreabilă a lui William Hamilton, de 36 de ani ambasador al Marii Britanii în regatul Siciliei, a soției acestuia și a amiralului Horatio Nelson, amantul doamnei Hamilton (*Magazin istoric*, nr. 6/1996)! Ambasadorul era cunoscut ca posesor al unei mari colecții de antichități (730 de vase etrusce, grecești și romane, precum și cca 6.000 de alte piese). El deținea și celebra vază Portland – o vază romană, din sticlă albastru-violet, înconjurată de o camee albă, cumpărată de la un anticar italian și vândută mai târziu ducesei de Portland –, aflată în prezent la British Museum.

Lordul Elgin începe să se gândească cum ar putea să devină și el posesorul unei colecții de sculpturi și artefacte antice. O primă ocazie se ivește în timpul escalii la intrarea în Dardanele. Vizitează satul Yenice, unde remarcă, în fața bisericii, o coloană sculptată și o stelă inscripționată. Sătenii o considerau piatră miraculoasă, vindecătoare de boli, motiv pentru care refuză să o cedeze lordului Elgin, mai ales că, în urmă cu zeci de ani, după ce vânduseră un mic fragment unor străini, satul fusese lovit de ciumă.

Sprrijinit de *Kapudan-paşa* – marele amiral otoman care îl întâmpinase – și sub protecția

*Lady Mary Nisbet,
bogata soție
a lordului Elgin, de care va divorța*

unor militari britanici aflați în Dardanele, Elgin obține cele două piese care, împreună cu un mare scarabeu din granit, de proveniență egipteană, cumpărat imediat ce ajunge la Istanbul, sunt primele sale trofee antice pe care le și expediază în grabă la Londra, la bordul fregatei „Phaeton”.

Elgin îl angajează pe pictorul peisagist italian Giovanni Battista Lusieri, pe care îl trimite la Atena pentru a face desene și mulaje după monumentele antice de pe Acropole. Nu își propune de la început cumpărarea de antichități, piața fiind controlată de francezul Fauvel, un pictor în slujba contelui Auguste de Choiseul-Gouffier, fost ambasador al Franței la Istanbul (între 1784 și 1791) până la căderea monarhiei.

În cele peste două milenii de când Pericle, conducătorul Atenei, îl însărcinase pe sculptorul Phidias să realizeze una dintre cele mai strălucite capodopere ale civilizației elene, Parthenonul, precum și

celelalte monumente și temple de pe Acropole au suferit în urma deselor invazii, jafuri și distrugerii. Celebra statuie a zeiței Athena Promachos (realizată din bronz, fildeș și aur, cu ochi de safir) fusese dusă în secolul al V-lea la Constantinopol și distrusă în 1203 de „o gloată de cruciați beți”; la 1687, în timpul războiului dintre venețieni și Imperiul Otoman, o ghiulea a lovit în plin Parthenonul, folosit de otomani ca depozit pentru praful de pușcă. Acoperișul, structura interioară și 14 coloane exterioare au fost distruse, rămânând în picioare doar frontoanele.

Ulterior, amiralul venețian Morosini a încercat să ia câteva dintre sculpturi, dar scripetele cu care a vrut să coboare la poalele Acropolei o gigantică statuie a lui Poseidon și caii de la cvadruga zeiței Athena s-a rupt, prețioasele monumente fiind făcute fărâme. Parthenonul a fost transformat pe rând în biserică bizantină, biserică catolică, moschee. Multe dintre coloane și alte decorațiuni din marmură care zăceau printre

*Arhitectul Thomas Harrison, cel foarte conștient
de valoarea monumentelor grecești*

*Acuarelă a pictorului
peisagist italian
Giovanni Battista Lusieri,
reprezentând
Parthenonul
văzut dinspre nord*

Pe măsură ce sosesc alte lăzi cu sculpturi din Grecia, crește interesul publicului și al specialiștilor. Au început să fie construite în stil clasic grecesc biserici, clădiri publice și chiar vile private. O reclamă din *The Times* din 8 ianuarie 1814 anunța o nouă coafură pentru femei, inspirată din sculpturile Parthenonului.

Cu o situație financiară dezastruoasă, mai ales după divorțul de Lady Nisbet, în 1811 Elgin propune Guvernului britanic cumpărarea sculpturilor, contra sumei de 74.000 de lire sterline. Susținut discret de Prințul de Wales (viitorul rege George al IV-lea, 1820 – 1830), Ludwig I de Bavaria (viitor rege, 1825 – 1848) depune la o bancă londoneză o mare sumă de bani, pentru a cumpăra întreaga colecție Elgin, în cazul în care Guvernul britanic ar fi refuzat oferta.

DOAR O SCRISOARE, NU UN FIRMAN

După înfrângerea definitivă a lui Napoleon, chestiunea restituirii operelor de artă pe care Franța le jefuise de pe continent atingea indirect și pe cea a restituirii marmurelor lui Elgin. În acest context Elgin revine cu oferta de vânzare a sculpturilor și propune ca artefactele aparținând lui Choiseul-Gouffier să-i fie restituite acestuia. În 1815 au început în Parlament discuțiile privind oportunitatea cumpărării colecției lui Elgin, având la bază un raport preliminar

al comisiei parlamentare ad-hoc, care conchidea: „Nicio altă țară nu poate oferi un adăpost atât de onorabil monumentelor lui Phidias și Pericles decât țara noastră, unde, ferite de ignoranță și degradare, se vor bucura de admirația și venerația cuvenite.”

Au fost dezbateri aprinse, în legătură cu legitimitatea achiziționării marmurelor. Elgin nu a putut prezenta nicio atestare scrisă a aprobărilor privind scoaterea din Grecia a sculpturilor Parthenonului. Colaboratorul său, P. Hunt, va prezenta mai târziu o copie a traducerii în italiană a așa-zisului firman din 1801. În plus, a recunoscut că „voivodul fusese convins mai degrabă să extindă, decât să restrângă permisiunile din firman” și a motivat interpretarea „lărgită” a documentului prin „dorința de a salva sculpturile Parthenonului”.

Însă toate cercetările din ultimele două secole în arhivele de la Istanbul și Atena nu au găsit nici firmanul și nici vreo referire la invocata aprobare din 1801. Opinia cvasiunanimă este că Elgin a obținut doar o scrisoare semnată de caimacam, întrucât

Parthenonul fără Marmure
este ca un zâmbet
cu un dinte lipsă

(Neil Kinnock, fost lider al
laburiștilor britanici)

doar sultanul semna *firmane* (decrete/edictate). De asemenea, în toată corespondența și documentația referitoare la Marmurele lui Elgin nu s-a găsit nicio referire la vreo achiziție efectivă de sculpturi, ci doar oferirea de mită, constând din pistoale în crustate cu pietre prețioase, un cal arab, hățuri din

piele, un ceas, un telescop etc. „Din păcate, un reprezentant al țării noastre a prădat acele obiecte pe care turcii și alți barbari le consideraseră sacre”, observa în timpul dezbaterilor Sir John Newport, deputat în Camera Comunelor. Alții l-au blamat ca „un hoț și tâlhar de marmure, singurul său interes fiind faima și gloria de a expune Marmurele”. Mai târziu, va intra în circulație termenul de „elginism”, definind, de regulă, jefuirea de bunuri culturale de patrimoniu în scopuri personale.

BARBARII NU, DAR SCOȚIENII DA

În afara Parlamentului, cel mai înverșunat oponent al achiziționării statuiilor a fost Byron. Acesta scria, într-unul dintre poemele sale: „Orbi sunt ochii care nu varsă lacrimi atunci când văd, – o, iubită Grecie! – obiectele sacre jefuite de profane mâini engleze care ți-au rănit din nou trupul și ți-au smuls din piept zeii care urăsc climatul nordic al Angliei!”, iar un autor necunoscut a scrijelit pe peretele vestic al templului Pandrosion de pe Acropole: „Quod non fecerunt Goti hoc fecerunt Scoti” („Ce nu au făcut goții au făcut scoțienii” – aluzie la originea lordului Elgin).

(Continuare în p. 80)

Contele Auguste
de Choiseul-Gouffier,
și el interesat de comorile Greciei

nunțe. De la Delos a achiziționat un altar (aflat în prezent în casa ancestrală a Elginilor din Scoția), precum și câteva elemente arhitecturale din templul Afroditiei de la Daphni. Din Atena a luat cadranul solar și statuia lui Dionysos din teatrul cu același nume, o inscripție cu numele atenienilor căzuți în bătălia de la Potidaea (432 î.H.), tronul de marmură al unui gimnasiarh, cu sculpturi care îi înfățișau pe asasinii tiranului Hipparh, Harmodius și Aristogeiton, și moartea Leacnei, iubita celor doi, care, pentru a nu-i trăda sub tortură, își mușcase limba.

ELGIN NU IARTĂ NIMIC

Între anii 1803 – 1806 situația s-a complicat pentru Elgin. Bricul „Mentor”, care avea la bord 17 lăzi cu marmure de pe Acropole, s-a scufundat în vecinătatea insulei Kytria. Încărcătura a fost recuperată abia peste doi ani, fiind distruse doar desenele realizate de Lusieri. În 1803, ruperea Păcii de la Amiens, din martie 1802, așa-numita „pace perpetuă”, din-

tre britanici și francezi, prin care Franța renunța la Egipt, iar Anglia la majoritatea teritoriilor cucerite peste mări, îl găsește pe Elgin pe continent, în drum spre Londra. Este luat prizonier de trupele franceze și închis la castelul-fort din Lourdes, vreme de trei ani. Napoleon, informat despre antichitățile colecționate de englez, îi propune să le cumpere „la orice preț”, dar acesta refuză. Napoleon cumpărase recent celebra colecție Borghese – 344 de antichități romane – pentru uriașa sumă de 500.000 de lire sterline. Este eliberat în 1806, dar nu pleacă de la Lourdes cu mâna goală; o notabilitate locală îl va acuza mai târziu că ar fi furat din castel câteva artefacte romane.

În 1807, când a început războiul otomano-britanic, în portul Pireu se mai aflau încă 40 de lăzi cu antichități de pe Acropole. Francezii, reînțorși la Istanbul, încearcă să le confiscă. Reușesc doar anularea firmanului din 1801. Lusieri este arestat, evadează, iar după încheierea păcii de la Dardanele (ianuarie 1809), se reîntoarce la Atena; obține de la Istanbul un nou document prin care era autorizat să ridice lăzile din port și să le trimită la Londra. Mai târziu, curatorii British Museum au susținut că această ultimă autorizație validă, „dacă nu pe fond, cel puțin în spirit”, firmanul din 1801. Ultimele cinci lăzi părăsesc portul Pireu

Fragment
de friză expus
la British
Museum

în 1811, la bordul fregatei „HMS Hydra”. „Era ultima pradă de pe un pământ însângerat!”, scria mai târziu Byron, aflat și el la bordul fregatei.

La Londra, Elgin a vrut să recreeze piesele din secțiunile lipsă ale sculpturilor – unele dintre acestea fiind tăiate încă de la Atena, pentru a fi mai ușor de transportat –, dar mai mulți artiști renumiți din epocă s-au opus: „ar fi un sacrilegiu ca acestea să fie atinse de daltă”. Le expune, cu mare succes, într-o casă din Piccadilly. Intră și în posesia unor piese arhitecturale de pe Acropole, care aparținuseră lui Choiseul-Gouffier. Acesta din urmă dispusese, prin agentul său la Atena, ca trei fragmente dintr-o metopă, împreună cu alte artefacte, să fie trimise la Paris, ministrului Talleyrand. Însă în 1803 Franța era în război cu Marea Britanie și nava pe care se afla prețioasa încărcătură a fost confiscată de britanici. Lada a fost uitată în vama engleză. Peste câțiva ani, când Elgin a venit să își ridice un nou transport din Grecia, vameșii au crezut că și acea ladă aparține lui Elgin. Acesta nu i-a contrazis! După alte informații, Elgin ar fi cumpărat metopa și artefactele pentru derizoria sumă de 24 de lire sterline.

Bonaparte Prim Consul, portret de Jean Auguste Dominique Ingres

Mureșul, în Herțeg [Hațeg], în jurul Bălgradului [Alba Iulia], unde locuiesc principii, în Țara Oltului [Făgărașului] și în tot Maramureșul“ (Miron Costin, *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei*).

Ajuns până aici, cititorul ar rămâne poate nedumerit, întrebându-se ce legătură pot avea aceste rânduri ale lui Miron Costin cu împăratul francezilor Napoleon I (1769 – 1821)?

Or, de la 1812 și până astăzi principalul argument al susținerii istoriografice a anexiunii Basarabiei a fost existența unui „popor moldovenesc“, fără conștiința naționalității sale românești, „eliberat“ atunci, parțial, de sub „jugul turco-fanariot“ și anexat de progresistul Imperiu al Rusiei, cu asentimentul împăratului francezilor Napoleon I.

Intreagă literatură istorică a înfățișat pe Napoleon drept dictatorul, marele, insașiabilul cuceritor. Alții au văzut mai degrabă organizatorul statului contemporan francez, în vreme ce istoriografia marxistă și surrogatele ei, alături de ves-

tejirea cotropirii popoarelor de împărat, a subliniat răspândirea deopotrivă cu aceasta a ideilor și idealurilor revoluționare.

Punctul de vedere al materialismului istoric omitea, poate cu bună știință, că Revoluția Franceză a declanșat în 1792 – în pofida reținerilor regelui constituțional Ludovic al XVI-lea –, războiul împotriva Sfântului Imperiu Romano-German, soldat cu anexiunea fostelor Țări de Jos habsburgice, sub presiunea iacobinismului local, în bună parte importat de la Paris. Acest succes, ce poate fi judecat și în perspectiva concepției frontierelor naturale, susținută de Vechiul Regim monarhic, deschidea însă o veche chestiune de geopolitică. De la Războiul de Succesiune la Tronul Spaniei (1701 – 1714) Marea Britanică se opusese categoric stăpânirii franceze la gura fluviului Escaut, socotind, așa cum o spunea de altfel și Napoleon, că ea reprezenta „un pistol îndreptat spre inima Angliei“.

Anexarea de Franța revoluționară a Țărilor de Jos habsburgice a fost, după vorba cronicarului, „cap și începutură“

pentru tot ce a urmat, nu numai între 1803 și 1814 – 1815, ci și la 1830 – 1832 și chiar dincolo de acest an, în 1914.

Victoriile franceze de la Marengo, Hohenlinden și din Italia au îngăduit Primului Consul Napoleon Bonaparte încheierea păcilor din anii 1801 – 1802, de la Lunéville și Amiens, cu Sfântul Imperiu Romano-German și cu Anglia, binecunoscute, și a celor, mai puțin știute, de la Florența (1801) cu Regatul Neapoleului și, prin aceasta, a convenției secrete de pace cu Imperiul Rusiei (10 octombrie 1801).

Prestigiul Primului Consul Napoleon Bonaparte pentru prima pacificare a lumii după zece ani de războaie a dat speranțe și elitelor românești confruntate cu destrămarea internă, cvasi-implozia Imperiului Otoman, agravată în Principatele Române de criza regimului fanariot, instaurat cu adevărat doar prin Pacea de la Kuciuk Kainardji (10 martie 1774).

Una dintre scrisorile ignorate a lui Ion Ghica, *Băltărețu*, evocă tocmai acest moment, când boierii Țării Românești au

Hartă a Moldovei (ce cuprindea încă Basarabia) și Țării Românești (Rizzi Zandoni, Veneția, 1782)

NAPOLEON BONAPARTE ȘI PRINCIPATELE ROMÂNE

SERGIU IOSIPESCU

Dintre toți croniciarii moldoveni cel mai puțin iubit și pomenit în Republica Socialistă Moldovenească și, firește, de nostalgiei acesteia de până azi, a fost și rămâne Miron Costin (1633 – 1691). „Vinile” sale, vestejite de o anumită istoriografie, sunt multe și grele: și-a luat învățătura în Polonia, și nu de la oricine, ci tocmai de la iezuiții de la Bar; apoi, încă tânăr fiind, a luptat alături de poloni împotriva cazacilor lui Bogdan Hmelnițki – închinătorul Ucrainei către marele cneaz al Moscovei, ce-și zicea țar; a rămas toată viața un partizan al Poloniei și politicii acesteia, având chiar indigenatul de nobil polon, și a sfârșit jertfit de Cantemirești, care au slujit curând cu credință pe moscoviți.

Cucerirea cetății Ismail de ruși, decembrie 1790; acvaforte colorată

- Falsul argument al asentimentului lui Napoleon pentru anexarea Basarabiei
- Unii boieri priveau cu speranță spre împărat
- Alții se temeau ce vor zice rusul și austriacul „când or afla că au trimis soli la desculții de francezi”
- Talleyrand propune sacrificarea Principatelor Române
- Interesele cancelarului polon al Imperiului Rus
- Talleyrand, cu totul în slujba țarului

Dar cea mai mare vină a lui Miron Costin, marele logofăt al principatului Moldovei – întins „de la munții care despart țara noastră de Transilvania și până la Nistru [...], până la Marea Neagră, de la Sniatyn și Camenița”, cum spune el însuși – stă în scrisul său, în afirmațiile sale lipsite de orice „patriotism moldovenesc”. Pentru că vorbind despre numele poporului nostru, afirma că „numele cel mai adevărat, autentic de la primul descălecat prin Traian este rumân sau romanus

[...]; până astăzi același nume este dat îndeobște și muntenilor și moldovenilor și celor ce locuiesc în Țara Transilvaniei”. „Rumân este un nume schimbat în curgerea anilor din roman; și astăzi când întreb pe cineva dacă știe moldovenește, răspunde știu rumânește [...]; un alt nume ei înșiși nu au primit între dânșii niciodată”. Și nu uita să precizeze despre românii de la răsărit de Tisa: „Și până astăzi ei sunt mult mai numeroși ca ungurii, începând din Bacica sârbilor timișoreni, peste tot

Horace Sebastiani

Imperiul Romano-German, devenit doar al Austriei.

Diplomația lui Talleyrand fusese cu superbie ignorată de Napoleon.

La cumpăna secolelor XVIII – XIX, în Imperiul Otoman, aflat în plină anarhie și disoluție, influența rusă sporise vertiginos. În fiecare insulă a Arhipelagului, în porturile mediteraneene și pontice consulii și consulii generali ruși, mănuiind cu abilitate negocierile și banii, aveau un rol politic deloc neglijabil, înalții dregători ai Sublimei Porți fiind și ei sensibili la „îndulcirile” Semiramidei Nordului și ale urmașilor ei. Flota amiralului Ușakov, după ce ajunsese să controleze Marea Neagră, ocupase în 1799 Arhipelagul Ionian și Cattaro, poziții esențiale în Adriatică, extinzând aria de acțiune rusă în tot vestul Peninsulei Balcanice, în Moreea, Epir și Albania. Totodată, diplomația rusă primise o infuzie serioasă de personalități greco-ioniene, între care contele de Capodistria.

Pacea de la Ku-

ciuk Kainardji (1774) și cea de la Iași (1792) reușiseră să înlocuiască vechiul statut politic internațional al Principatelor Române – suzeranitatea otomană întemeiată pe *ahd-name*-le acordate în secolele XV – XVIII – prin includerea lor în relația diplomatică otomano-rusă, dreptul de „intercesiune” al Imperiului Rusiei tinzând să se transforme într-unul de intervenție. Principii, recrutați mai ales din familiile fanariote Ipsilanti, Moruzi, Caragea, Suțu, Callimachi, trebuiau după 1774 să țină seamă de noul raport de forțe. Între ei, Constantin Ipsilanti s-a arătat cel mai zelos partizan al Rusiei, analizele sale de politică internațională adresate Divanului exacerbând pericolul pe care Franța napoleoniană l-ar fi reprezentat pentru Imperiul Otoman.

Încă mare duce, viitorul țar Alexandru I (1801 – 1825) se înconjurase de un grup de tineri, între care strălucia prințul Adam Jerzy Czartoryski, ajuns în 1802 – 1806 cancelar al Imperiului Rusiei. Înfrângerea categorică a armatei ruse conduse de generalul Mihail Golenișcev-Kutuzov la Austerlitz a determinat pe prințul Czartoryski să caute pentru țar o compensație într-un conflict victorios cu Imperiul

Otoman. Dintr-un punct de vedere personal, extinderea Imperiului Rusiei până la Dunăre i se părea avantajoasă pentru ca țarul să accepte refacerea Regatului Poloniei.

Prevăzând pericolul ce amenința Poarta și dorind să creeze o diversiune pe flancul sudic al inamicilor săi, Sfântul Imperiu și Rusia, încă din iarna 1805 – 1806 Napoleon a îndemnat pe sultanul Selim al III-lea să reorganizeze imperiul pentru a face față confruntării cu Rusia. Trimiterea ca ambasador la Poartă a generalului Horace Sébastiani și numirea la Iași a unui *ministru rezident* al Franței în persoana lui Charles Reinhardt dovedeau noul curs al politicii napoleoniene, însemnătatea acordată de împăratul francezilor Principatelor Române. Misiunea franceză la Iași, aproape de frontiera rusă stabilită de la 1792 – 1795 pe Nistru, îngăduia o informare mai sigură și asupra fostelor voievodate poloneze anexate de Rusia și de Habsburgi.

Înlăturarea principilor numiți prin intervenția rusă, și îndeosebi a lui Constantin Ipsilanti în 1806, avea să fie pretextul, de mult așteptat de Curtea de la Sankt Petersburg, pentru ocuparea, *fără declarație de război*, a Principatelor și, prin înșelătorie, a cetăților Hotin, Cetatea Albă și Chilia.

În Germania încercarea Prusiei de a contesta noul raport de forțe fusese spulberată prin victoriile franceze de la Jena și Auerstedt (14 octombrie 1806). Deși Napoleon oferise Rusiei mai de mult pacea, totuși Curtea de la Sankt Petersburg socotise ne-

Întâlnirea de la Tilsit...

Grigore Ghica (după portretul lui Nicolae Grigorescu, odinioară la Eforia Spitalelor Civile)

pregătit misiunea în Franța a lui Constantin Dudescu. „În sfaturile boicrilor numele eroului de la Marengo era de câțeva vreme foarte adesea pomenit, speranțele tuturor erau îndreptate către Franța și către minunile ce se auzia că se petreceau acolo“. „Banul bătrânul“ – vestitul mare ban Dumitrachi Ghica –, fiii săi Scarlat și Grigore, viitorul domn pământean, cumnații acestuia, Constantin Dudescu

Ion Ghica (fotografie din 1880)

și Văcărescu, vornicii Scarlat Cămpineanu, Știrbei și logofătul Băleanu, „cu toții într-un gând erau de părere să ducă păsurile țării la cunoștința întâiului Consul“. Nu trebuie scăpat din vedere că erau și alți boicri, între care Pană Filipescu, banul Costache Ghica, temători de reacția împăratului Alexandru al Rusiei, a lui Francisc I de Lorena-Habsburg, „când or afla că au trimis soli la descultii de francezi“. Dar „nimeni nu îndrăznia să iasă din vorba Banului bătrânul“ și a alor săi.

Călătoria în Franța a lui Constantin Dudescu a fost finanțată de baronul habsburgic Ștefanachi Băltărețu, mare capitalist cuțovlah bucureștean, trimisul român la Paris punându-și gaj moșiile.

Cu excepția amănuntelor pitorești ale trecerii boicrului nostru pe la Viena și ale petrecerii sale la Paris, se cunoaște cu mult mai puțin despre negocierile sale politice cu Primul Consul. Totuși, au fost identificate două memorii românești adresate lui Napoleon Bonaparte tocmai în acești ani.

Preluarea puterii în Marea Britanie de William Pitt jr. a dus la reluarea războiului, Cabinetul de la St. James neputând admite nici prezența franceză la Anvers și nici refacerea domeniului colonial american al Franței.

Într-o desăvârșită logică geopolitică, Marea Britanie a suscitât și finanțat pe continentul european coaliție după coaliție anti-franceză, antrenând ripostele victorioase ale geniului militar napoleonic și expansiunea nestăvilă a Imperiului francez, pentru aplicarea blocusului continental spre implozia economică engleză.

Îndreptându-se spre câmpul de luptă luminat de soarele de

decembrie de la Austerlitz, în 1805, Napoleon era urmat de departe de cancelaria imperială condusă de prințul de Talleyrand. De la Strasbourg acesta avea să-i trimită împăratului, odată cu cele mai plate lingușiri, un memoriu spre a-i servi la negocierea păcii cu Sfântul Imperiu. Între propuneri era cedarea Principatelor Române și a părții extrem septentrionale a Bulgariei Imperiului Habsburgic spre a compensa pierderile acestuia în Italia și Germania. Noile provincii austriece de la Dunărea de Jos

Charles Maurice de Talleyrand-Périgord, portret de Pierre-Paul Prud'hon, din 1807

și litoralul maritim ar fi creat un tampon între Imperiile Otoman și Rus și un antagonism între Curtea de la Sankt Petersburg și cea de la Viena.

Dar Pacea de la Pressburg (azi Bratislava, 26 decembrie 1805), dictată de Napoleon, adăuga Regatului Italiei Veneția, Dalmația și Cattaro, răsplătea teritorial aliații Franței – regatul Bavariei, noul regat al Württembergului și marele ducat de Baden – și desființa practic Sfântul

ȘI EROII SE FRÂNG, CÂTEODATĂ...

Două imagini ale aceluiași Napoleon, în același loc, Fontainebleau: împăratul își ia adio de la soldații din Gardă și omul prăbușit

DORINA MIHALCEA

În urmă cu 200 de ani, la 5 mai 1821, pe o insulă vulcanică, bătută de soare și de vânturile Atlanticului, printre dealuri colțuroase și golfulțe pitorești, într-o destul de modestă reședință, ridicată într-o oază de verdeață, destinul hotăra să-i pună capăt suferinței lui Napoleon Bonaparte.

În discuțiile cu cei apropiați sau în momentele de introspecție, Napoleon și-a comparat, adesea, viața cu un roman. Bineînțeles – unul de capă și spadă, el fiindu-i atât autor, cât și personaj central. Iar croul, ca în toate poveștile frumoase, trebuia să rămână în memorie numai încununat cu laurii victoriei. Episoadele de derută, de deziluzie, alegerile greșite, gafele, pierderile suferite

– oricât de dureroase ar fi fost la un moment dat – păleau, de la sine înțeles, în fața glorioaselor fapte de arme, a stratagemelor iscusite sau a discursurilor pline de miez. Super-croul trebuia să meargă înainte, să pășească fără ezitare, să nu se lase doborât de nicio îndoială, de nicio suferință. Să nu lase timpul ori vârsta, ori prea lumeștile nimicnicii să îl pună la pământ.

„MAIESTATE, AȚI LUAT CUMVA OTRAVĂ?”

La început, cu avântul tinereții, totul a părut simplu de realizat. Talentat ofițer, Prim Consul, împărat – povestea se așternea singură pe hârtie, îndemnându-l parcă pe cititor să o devoreze cu nesaț.

Anii au trecut însă, iar rit-

*Uciderea
lui Mustafa
paşa Bayraktar*

cesară continuarea războiului. Acesta avea să fie marcat de noile victorii, scump plătite, ale francezilor la Eylau (8 februarie 1807) în Prusia Orientală (azi Bagraionovsk, în regiunea Kaliningrad) și Friedland (14 iunie 1807).

Negocierile de pace au culminat cu întrevederea celor doi împărați, Napoleon I și Alexandru I, pe râul Niemen și cu tratatele franco-ruse de la Tilsit (7 – 9 iulie 1807). Prin articolele 22 și 23 i se impunea Rusiei evacuarea Țării Românești și Moldovei, unde prezența militară otomană nu se putea produce decât după încheierea păcii mediate de Franța. Prevederile secrete ale negocierilor, învăluite însă în incertitudini, aveau în vedere și cazul în care, dacă pacea nu s-ar restabili în opt luni, cele două puteri reunite să ia măsurile pentru eliberarea provinciilor europene ale Imperiului Otoman de sub jugul și

vexațiunile Porții, cu excepția Constantinopolului și provinciei Rumelia (sic!). Este semnificativ că deopotrivă cu eliberarea Principatelor Române de sub ocupația rusească, articolul 5 al tratatului de pace crea ducatul Varșovici, format din majoritatea provinciilor vechiului Regat al Poloniei anexate de Prusia.

Evoluția următoare a raportului internațional de forțe a fost însă defavorabilă Franței. După uimitoarea rezistență otomană, organizată de ambasadorul francez la Poartă împotriva atacului flotei engleze asupra Constantinopolului (ianuarie – februarie 1807), sultanul reformator Selim al III-lea a fost răsturnat la 29 mai 1807 și cel ce a încercat să-i continue politica, marele vizir Mustafa paşa Bayraktar, a fost în cele din urmă înlăturat (noiembrie 1808). Războiul din Spania și iminența unei noi confruntări cu Austria au impus împăratului Napoleon să recurgă

la alianța rusă. În negocierile de la Erfurt el a făcut însă greșcarea să creadă că mai poate folosi în relațiile cu împăratul Alexandru iscusița prințului de Talleyrand, fostul său ministru de Externe. Dar Talleyrand, demis de Napoleon în 1807, pentru divergențe de orientare internațională și prevaricațiuni, s-a pus cu totul în slujba țarului, sub cuvântul construirii unei noi ordini europene post-napoleonice. Din această trădare a provenit și Convenția de alianță de la Erfurt (12 octombrie 1808). Articolul 8 al acesteia începea cu exprimarea grijii țarului pentru siguranța și avutul locuitorilor Valahici și Moldovei, imposibil de garantat în împrejurările răsturnărilor de la Poartă, spre a încheia cu declarația tranșantă că deja granițele au fost duse la Dunăre și respectivele „provincii” reunite Rusiei și numai astfel țarul poate garanta integritatea Imperiului Otoman. Articolul se încheia prin recunoașterea de împăratul Napoleon a acestei reuniri și a frontierei Dunării. Dar articolul următor, 9, prevedea păstrarea secretă a celui precedent și condiționa anexiunea de negocieri ruso-otomane, fără mediere franceză, pentru cedarea, de preferință amiabilă, de către Poartă a celor două „provincii”. Negocierile nu trebuia să pună în pericol amicitia Franței cu Imperiul Otoman, să primejduiască siguranța francezilor din porturile Levantului și nici să împingă Poarta în brațele Angliei.

La o analiză atentă, articolul 9, formulat de împăratul Napoleon, făcea practic imposibilă anexarea Principatelor Române de către Imperiul Rusiei.

(Va urma)

*... și cea de la
Erfurt,
dintre țarul
Alexandru I
și Napoleon*

care o păstrase bine ascunsă, într-un săculeț, pe care îl purtase mereu asupra-i, la gât, precum un talisman, încă de la rușinoasa retragere rusească, de teamă să nu cadă în mâinile inamicului. Panicat, Caulaincourt s-a rezeptat să cheme ajutoare. Cu ultimele puteri, împăratul a încercat însă să i se pună în cale. Doar moartea, credea el, reprezenta singura scăpare!

Numai că marchizul nu s-a lăsat intimidat și a reușit să cheme ajutoare. Salvarea nu a venit, de astă dată, de la oamenii din jur, ci de la... soarta însăși. Cum otrava fusese preparată cu mai bine de doi ani în urmă, ea își pierduse din putere. Și astfel, corpul, și așa destul de slăbit al împăratului, a primit nesperată șansă de a o elimina. Câteva ore mai târziu, Napoleon scăpase de pericol. Sleit de puteri, cu chipul desfigurat, dar mânat de o nouă voință de a merge mai departe, s-a ridicat. Cece ce fusese stabilit, trebuia să se îndeplinească. Împăratul Napoleon nu trebuia să arate vreo urmă de teamă, de slăbiciune. Însănătoșirea a fost cu atât mai rapidă cu cât cuvinte

Plecarea lui Napoleon de la Fontainebleau în exilul de pe insula Elba

pline de dragoste i-au fost înmăunate din partea prea-iubitei Marie Louise. Secretul momentului de cădere a fost cu sfințenie păzit decenii la rând. Cu toate că în epocă au circulat unele zvonuri malițioase cu privire la starea de sănătate mintală a împăratului, încercarea de sinucidere nu a fost confirmată decât mult mai târziu, în 1933, odată cu publicarea memoriilor lui Caulaincourt.

În drumul spre exilul din Elba, Napoleon a fost escortat de un important convoi. Traseul nu a fost nici pe departe unul fără probleme, deoarece în multe dintre orașele traversate, mulțimea nu s-a arătat prea bucuroasă să-și întâmpine fostul conducător. În regiunile profund regaliste, tensiunea a atins cote

alarmante. În Orgon, o mică localitate din sud, în regiunea Rhonului, lucrurile au părut aproape să scape de sub control. Oamenii au dat năvală, încercând să răstoarne trăsură ce îl transporta pe împărat, proferând injurii și amenințări la adresa „Monstrului corsican”. Cel care înfruntase de atâtea și atâtea ori moartea pe câmpul de

bătălie s-a trezit, deodată, într-o capcană cu mult mai complicată. Cele mai negre temeri păreau că pun stăpânire asupra-i, dărâmându-l. Doar intervenția contelui Pavel A. Șuvalov (1776 – 1823), generalul rus însărcinat de țarul Alexandru I să-l ducă pe împărat „viu și în siguranță la locul exilului”, l-a scăpat cu viață. Napoleon a rămas profund marcat de evenimente. Nu așa își imaginase sfârșitul și, nici în rup-tul capului, nu dorea să moară în asemenea condiții. Odată depășit Orgonul, a decis să nu mai riște: acoperindu-se cu o haină ternă și ponosită, trăgându-și pe ochi o pălărie rotundă cu o cocardă albă, regalistă, s-a refugiat în fundul trăsurii, jucând rolul unui simplu curier, tracasat de atâtea

PRIMII 100 DE ANI FĂRĂ NAPOLEON

5 mai 1921: prima mare ceremonie în memoria lui Napoleon, organizată de statul francez după aducerea rămășițelor sale pământești, în 1840. Pe destul de complicatul fundal de după prima conflagrație mondială, autoritățile au decis să-și onoreze Eroul, asociindu-l totodată cu proaspăta amintire a Marelui Război.

Printre numeroasele manifestări organizate cu acel prilej – pe lângă obișnuitele congrese sau expoziții, speciale –, au rămas în amintirea francezilor ceremonia ținută cu

Portretul
realizat de Henri Félix
Emmanuel Philippoteaux

mul nebunesc, viața mereu pe fugă, într-o competiție perpetuă, nopțile pierdute, excesele de tot felul și-au pus, încetul cu încetul, iremediabil, tragica amprentă. Cavalerul neînfricat, amantul perfect, comandantul al cărui exemplu însuflețea trupele s-a trezit, într-o bună zi, un... bătrân.

Chiar dacă nu fusese niciodată un exemplu de suplețe, kilogramele în plus nu i-au mai conferit, de acum, forță, ci, din contră, înțetireală. Podoaba capilară, cu care se mândrise pe la 20 de ani – imortalizată, printre alții, și de penelul lui Henri Félix Emmanuel Philippoteaux (1815 – 1884) – se diminua pe zi ce trecea. Dispăreau, la rândul-le, și momentele de bună dispoziție sau de încredere debordantă și atât de molipsitoare din vremurile de glorie. Omul Napoleon devenea din ce în ce mai posac, mai evaziv, mai retras...

Au atârnat greu atât Campania din Rusia (1812), cât și confruntarea de la Leipzig, cu țările celei de a șasea coaliții (Imperiul Austriac, Regatul Prusiei, Imperiul Rus, Suedia, Regatul Marii Britanii și Irlandei,

alături de câteva state germane, 1813). Pe un asemenea fundal, a survenit, oarecum logic, apoi, abdicarea din 6 aprilie 1814, parafată prin Tratatul de la Fontainebleau (11 aprilie). Cuvintele seci și dure păreau să cadă precum o secure de călău: „Puterile aliate au proclamat că împăratul Napoleon reprezintă singurul obstacol în calea restabilirii păcii în Europa”. Eroul trebuia însă să demonstreze că, deși înfrânt, își oferea inima țării pentru care luptase: „Împăratul Napoleon, fidel jurămintelor sale, declară că renunță, în numele său și al moștenitorilor, la tronul Franței și la cel al Italiei și că nu ezită să facă niciun sacrificiu personal, chiar și să-și pună viața în joc, atunci când interesul Franței o cere”.

Aparent calm, așa a întâmpinat Napoleon dimineața zilei următoare. Tăcut, cu o privire pierdută, a încercat timp de câteva ore bune să descâlcească – împreună cu prietenul Armand de Caulaincourt (1773 – 1827), generalul pe care îl făcuse Mare Scutier și Mare Mareșal – tragiismul acelor momente. „Viața mi se pare, uneori, de nesuportat!” – ar fi exclamat el în câteva rânduri.

Odată trecute orele prânzului, părea că împăratul reușise să depășească criza. Marchizul de Caulaincourt l-a lăsat să se odihnească. Însă gânduri contradictorii nu îi dădeau pace. După cum notează profesorul britanic Munro Price (*Napoleon: The End of the Glory*, Napoleon: Sfârșitul unei ere glorioase, 2014), Caulaincourt a decis să se întoarcă, pentru a se asigura, încă o dată, că împăratul era bine.

L-a descoperit lungit în pat, în semiobscuritate. Cu o voce

stinsă, Napoleon i-a împărtășit temerile: era convins că nici soției, Marie Louise de Austria, nici fiului, regele Romei, nu li se va permite să îl însoțească în exil pe insula Elba. Mai mult chiar, acolo, în pustietate, părăsit de toți, dușmanilor le va fi foarte simplu să pună în aplicare planul asasinării sale. Disperat, s-a întors către mâna sa dreaptă și i-a cerut, imperios, ca în lipsa-i, să devină el cel care va veghea asupra familiei. Acea ultimă dorință, Caulaincourt de abia a fost în stare să o priceapă. Împăratul începuse să scoată sunete guturale și să se zvârcolească de durere. Însăpăimântat, marchizul l-a zgâlțâit: „Maiestate, ați luat cumva otravă?”.

DACĂ L-AR FI RECUNOSCUȚ, MULTIMEA L-AR FI CĂLCAT ÎN PICIOARE

Livid, Napoleon a recunoscut, mărturisindu-i că a înghițit o porțiune pe bază de opium, pe

Armand de Caulaincourt

MANOILESCU ȘI MUSSOLINI OPT ÎNTÂLNIRI ÎN 14 ANI

CRISTIAN ȘTEFAN

Tema relațiilor pe care ideologul economic și social-politic român Mihail Manoilescu (1891 – 1950; Magazin istoric, nr. 10/2004; 1/2014; 4 – 6/2020) le-a întreținut cu exponenții regimului fascist din Italia interbelică, începând cu șeful acestuia, Benito Mussolini (1883 – 1945), a fost și a rămas și astăzi, la aproape un secol distanță, extrem de controversată în istoriografie. Cei doi s-au întâlnit, în cadru oficial sau neoficial, de opt ori în intervalul cuprins între 1926 și 1940. Valorificarea izvoarelor arhivistice și memorialistice este în măsură să completeze ceea ce știam deja pe acest subiect.

Inginerul Mihail Manoilescu se înscrișese în 1921, după o scurtă carieră de funcționar superior, în Partidul Poporului, condus de Alexandru Averescu. Bucurându-se de simpatia șefului său politic, el devenise purtătorul de cuvânt al partidului în chestiuni economice.

În martie 1926, Manoilescu a fost numit subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe în al treilea (și ultimul) Guvern Averescu. Avea deja pregătit un set de proiecte de legi vizând reforma monetară, încurajarea industriștilor prin modificarea tarifului vamal și a impozitului pe cifra de afaceri, armonizarea salariilor bugetare și altele. Aflat în conflict permanent cu ministrul titular Ion Lapedatu, pe care îl considera un „cal troian” introdus de liberali în guvern, și-a putut duce până la

capăt doar puține dintre aceste proiecte.

ÎMPRUMUT PENTRU SUBMARINUL „DELFINUL”

Primele două întâlniri cu premierul Mussolini au

avut loc în timpul vizitei lui Manoilescu la Roma, desfășurate între 26 mai și 3 iunie 1926. Oaspetele de la București se număra printre primii politicieni străini veniți în Peninsulă după declararea, în aprilie 1926, a corporatismului ca doctrină oficială a statului italian. Cu

Regele Ferdinand, având în stânga sa pe premierul Averescu și în dreapta pe Mihail Manoilescu, la Târgul de Mostre al industriei române

corvezi și deplasări. Așa a ajuns la următoarea oprire, la Les Calades. Palid și încă sub șoc, a încercat să se destindă, intrând în vorbă cu hangița, care l-a întrebat dacă nu îl întâlnește pe drum și pe Bonaparte. Probabil că nu, a replicat tot ca, căci, nemulțumită, mulțimea l-ar fi călcat în picioare dacă l-ar fi recunoscut!

CE I-A ADUS SFÂRȘITUL?

Nici în cele mai sumbre gânduri, Napoleon nu își imaginase că ar fi putut fi tratat astfel de popor. Frica devenea din ce în ce mai de necontrolat. Pofțit la masă, abia a reușit să ciugulească câte ceva. Dacă cineva îi strecura otravă în mâncare?! Cu ultimele puteri, a încercat să își ascundă disperarea. A mulțumit pentru hrană, dar s-a scuzat, spunând că obosescă nu îl lăsa să mănânce după pofta inimii. A sorbit cu nesaț doar câteva guri bunc de vin, pe care un servitor l-a adus personal din propriile provizii.

Locuința lui Napoleon de pe insula Sf. Elena

Până la urmă, recăpătându-și cât de cât încrederea, Napoleon a ajuns pe insula Elba, unde a fost însoțit și de tânăra soție. A prins puteri și a început să viseze din nou la scară mare. Aventura celor „o sută de zile” a părut, inițial, să-i dea aripi. A urmat însă Waterloo (18 iunie 1815), iar sfârșitul a devenit, din nou, extrem de palpabil.

A fost silit să plece într-un nou exil, de astă dată pe insula Sf. Elena. La 10 decembrie 1815 și-a luat în primire ultima reședință, conacul Longwood. Avea 46 de ani, dar se simțea, pentru prima dată, ca un om sfârșit. Corpul nu îl mai ajuta aproape deloc. La scurt timp de la sosirea pe Sf. Elena, s-a confruntat cu episoade din ce în ce

mai dese de dureri de cap, de stomac și insomnii. Cu greu regăsea tăria de a se deplasa și a se bucura de acru curat.

După mai bine de un an de suferință, medicul personal, irlandezul Barry O'Meara (1786 – 1836), nota că pacientul avea serioase probleme la ficat, dureri în partea

dreaptă a abdomenului, accese de vomă și o din ce în ce mai scăzută poftă de mâncare. Își spuneau, oare, cuvântul anii de excese și viață dezordonată sau Napoleon se confrunta cu ceva mult mai complicat?! Teorii legate de o posibilă otrăvire au început să circule încă din aceea perioadă.

Certă rămâne doar suferința fizică pe care Bonaparte a resimțit-o, acut, în ultima parte a vieții. Nu o singură dată a trecut, la propriu, pe lângă moarte. Aceasta a survenit într-o scară de mai, 1821. L-a doborât cancerul de stomac, o hepatită scăpată de sub control, o eroare medicală sau o doză letală de otrăvă?! – părerile au rămas, până astăzi, împărțite. ■

mare fast în fața Catedralei Notre-Dame din Paris, alocuțiunea lui Louis Barthou, pe atunci ministrul de Război, de sub Arcul de Triumf, și emoționantul discurs al mareșalului Foch în fața catafalcului împăratului, adăpostit sub cupola Domului Invalizilor. „Sire, odihniți-vă în pace; căci, chiar și din acest mormânt, luptați încă pentru Franța. Oricând pericolul ne pândeste, steagurile încep să fluture și să se înalțe, însuflețite de exemplul dvs. Iar, dacă armatele noastre au reușit să treacă victorioase pe sub Arcul de Triumf, monumentul pe care l-ați ridicat, este tocmai pentru că spada mînuită de dvs. la Austerlitz a fost cea care le-a arătat calea, demonstrându-le, încă

o dată, ce pot face determinarea și unirea forțelor. Cuvintele dvs. magistrale, munca neobosită ne rămân, pe vecie, exemple de urmat. Studiindu-le cu atenție, aplecându-ne asupra-le – numai astfel vom fi în stare să deprindem, cu fiecare zi ce trece, adevărata artă a războiului bine dus.

Numai sub strălucirea gloriei dvs., cu mare pioșenie păstrată, generațiile viitoare vor reuși să înțeleagă și să stăpânească știința luptei, manevra armelor pentru a o pune în sacra cauză a apărării țării noastre”.

Fix la orele 17.49, momentul în care, cu 100 de ani în urmă, Napoleon își dădea ultima suflare, s-au tras 21 de lovituri de tun. ■

lui Manoiilescu în interesele petroliere ale firmei AGIP. Mai categoric, oficiosul liberal *Viitorul* declara că Manoiilescu, pur și simplu, le vânduse italienilor petrolul și alte bogății, încheind, în plus, un împrumut dezastruos. Asaltat de jurnaliști pe peronul Gării de Nord din București, Manoiilescu le răspundea ironic, adresându-se ziaristului de la *Viitorul* cu cuvintele: „Du-te, te rog, și spune-i d-lui Vintilă Brătianu că am dat italienilor tot. N-am salvat decât Patriarhia“.

VIZITA MAREȘALULUI BADOGLIO ÎN BASARABIA

Apropierea economică și politică dintre România și Italia era utilă într-un moment foarte important pentru consolidarea statutului teritorial al României. Guvernul român făcea demersuri pe lângă Guvernul italian pentru ratificarea tratatului, în timp ce autoritățile sovietice făceau presiuni în sens contrar (*Magazin istoric*, nr. 3 – 4/2021).

La sfârșitul lunii iunie – începutul lunii iulie 1926, Manoiilescu a efectuat, împreună cu ambasadorul și atașatul militar al Italiei la București, o vizită în zona perimetrelor petrolifere din Valea Prahovei și, după vizită, a autorizat exportul a 200 de vagoane de țiței în Italia.

La 20 iulie, Manoiilescu inaugura seria conferințelor la Universitatea de Vară de la Vălenii de Munte, vorbind cu căldură despre „Italia cea nouă“ a regimului fascist. După conferință, familia Iorga și familia Manoiilescu au luat un

„dejun simpatic“ în casa de la Vălenii a marelui istoric.

În septembrie 1926, generalul Averescu a efectuat o vizită oficială în Italia, în cursul căreia a fost semnat, într-un cadru solemn, Pactul de amicitie și colaborare cordială italo-român, care stipula, între altele, respectarea păcii și a stabilității internaționale, precum și a integrității teritoriale în frontierele postbelice. Acest important act avea însă, observa Manoiilescu, un mare defect de frumusețe, și anume nu aducea ratificarea de către Italia a Tratatului de recunoaștere a unirii Basarabiei. În locul acesteia, Averescu obținuse doar un schimb de note cu Mussolini, potrivit căruia ratificarea urma să aibă loc într-un viitor apropiat, dar neprecizat. Presa de opoziție din țară sancționa „gafa“ sau chiar „trădarea“ lui Averescu, care deschisese o chestiune politică sensibilă, fără să îi aducă rezolvarea.

Pentru a se edifica asupra situației de la fața locului, mareșalul Badoglio a făcut o vizită în Basarabia. Înapoiat la București, el se adresase „fraților săi“ români, cu promi-

siunea că le va sta alături dacă vor fi în primejdie. Vom vedea în ce măsură își va respecta promisiunea.

A doua vizită oficială în Peninsula a subsecretarului de Stat Manoiilescu s-a desfășurat între 19 ianuarie și 2 februarie 1927. Ea era precedată de decorarea acestuia de către ambasadorul Italiei la București cu Marele cordon al Coroanei Italice, însoțit de o scrisoare personală din partea lui Mussolini. Scopul declarat al vizitei era încheierea unei convenții comerciale bilaterale (de care avea să se ocupe nemijlocit fostul său coleg Cezar Popescu, director general în Ministerul Industriei și Comerțului), dar cel real era continuarea negocierilor cu autoritățile italiene pentru ratificarea Tratatului de recunoaștere a unirii Basarabiei.

Ajuns la Roma, Manoiilescu s-a întâlnit mai întâi cu mareșalul Badoglio, de la care aștepta sprijin după declarațiile făcute la București. Mareșalul îl informa că, deocamdată, Mussolini încă ezita, așa încât îi recomanda să insiste pe lângă el cu argumente potrivite. În aceeași zi, ziarele românești

Submarinul „Delfinul“

acel prilej, urma să fie semnate acorduri financiare bilaterale, prin care să fie stinsă datoria de război a României față de Italia și să se pună bazele unei cooperări cu firmele italiene în industria petrolieră românească.

La 26 mai, imediat după sosirea în Cetatea Eternă, Manoilescu l-a informat pe Mussolini despre obiectivele vizitei. Liderul Partidului Național-Fascist i-a lăsat o impresie favorabilă, purtându-se cu el „amabil, prietenos, simplu și precis”. Cât de tânăr era pe atunci Mussolini, scria mai târziu Manoilescu, se vedea din fotografia cu dedicație pe care i-o oferise. În intimitatea biroului său, figura crâncenă sau cruntă (în descrierea adversarilor lui politici) a viitorului Duce al fascismului i se părea mult mai puțin severă decât în imaginile convenționale din jurnalele de actualități. Privindu-și interlocutorul, oaspetele de la București fusese frapat de expresivitatea gurii (și bărbiei) pentru un lider politic. Dacă privirea oglindea starea sufletească momentană, gura dădea expresie permanentului și constantului unui om, încheia el tabloul fugitiv.

Cu ocazia prezenței sale la Roma, Manoilescu s-a întâlnit și cu alte personalități politice marcante, cum erau Dino Grandi, ministrul de Externe, mareșalul Badoglio, Șeful Marelui Stat Major, sau generalul Baffigi, ultimii doi prezentându-se drept apărători ai intereselor României.

Manoilescu a remarcat la liderul italian expresivitatea gurii și a bărbiei

În timpul vizitei, Manoilescu a negociat două documente. Cel dintâi privea un aranjament pentru consolidarea datoriei de război a României în Italia. El aprecia drept „un mare succes” obținerea unei rate reale a dobânzii de 1,59%, folosind un artificiu de calcul prin care l-ar fi păcălit pe contele Volpi di Misurata, ministrul italian de

Finanțe. Al doilea document era un împrumut comercial acordat de întreprinderea de stat Azienda Generali Italiana di Petroli (AGIP) în valoare de 200 de milioane lire italiene, cu rata nominală a dobânzii de 7%, restituibil în zece ani în aceeași monedă sau în produse petroliere. Legat de tranzacție, firmei italiene AGIP i-au fost concesionate câteva perimetre petrolifere pe Valca Prahovei. Din acest împrumut avea să fie achitat prețul submarinului „Delfinul”, comandat la șantierul naval italian și rămas până la Al Doilea Război Mondial, în care și-a demonstrat utilitatea, singurul vas din această categorie aflat în dotarea marinei militare românești. Un al treilea document, un împrumut în valoare de 100 de milioane lire italiene în materiale, a rămas la stadiul de proiect, nefinalizându-se nici atunci și nici mai târziu.

Acordurile financiare au fost semnate de contele Volpi și de Manoilescu într-o ambianță solemnă la Palazzo Chigi, în prezența lui Mussolini, cu care se întâlnea a doua oară. Premierul italian adresa felicitări, cu acel prilej, atât Guvernului Averescu, în ansamblul său, cât și personal lui Manoilescu, față de care începuse să manifeste „o reală simpatie”.

Presa de la București urmărise cu interes mersul tratatelor și, mai ales, prestația tânărului subsecretar de Stat în calitate sa de reprezentant al Guvernului român. Ziarele de opoziție scriau despre „cointeressarea”

Mareșalul Badoglio în vizită la cetatea Soroca

Epilogul evenimentului a fost un schimb de scrisori de felicitare între Manoilescu și mareșalul Badoglio.

Socotindu-se consolidat la putere după un an de guvernare, Averescu a căutat să se desprindă de sub tutela politică a liberalilor. În martie 1927, l-a demis pe Lapedatu, preluând cu titlu interimar portofoliul Finanțelor și dându-i astfel ocazia lui Manoilescu (care aștepta să fie numit ministru plin) să își promoveze proiectele de lege amânate până atunci. Numai că Averescu își înainta neașteptat demisia, la cererea regelui, la începutul lunii iunie 1927.

UN VOLUM PENTRU BIBLIOTECA LUI MUSSOLINI

În perioada următoare, intrat în opoziție, Manoilescu s-a angajat în lupta pentru Restaurație – adică a repunerii ex-prințului Carol, instalat la Paris împreună cu Elena Lupescu, în calitatea de prinț moștenitor și, după decesul lui Ferdinand, de rege. La cererea lui Carol, el a redactat un program de reformă corporatistă a statului român, pe care i l-a prezentat într-o primă variantă în martie – aprilie 1930.

După Restaurație, Manoilescu a fost, succesiv, ministru la Lucrări Publice, Industrie și Comerț și guvernator al B.N.R. În august 1930, el alcătuiuse Documentele de la Mangalia, prin care, în esență, preconiza reforma corporatistă a statului român din inițiativa și în beneficiul regelui. După

*Regele Victor Emanuel al III-lea
și contele Volpi di Misurata*

mazilirea sa în noiembrie 1931, avea să acționeze pe cont propriu, cu și mai multă energie, pentru atingerea acestui obiectiv.

În primele zile ale lunii ianuarie 1932, Manoilescu a trimis Legației române de la Roma un exemplar al ediției italiene a cărții sale *Teoria protecționismului*, pentru a fi prezentat spre lectură lui Mussolini. Potrivit uzanțelor diplomatice, volumul a circulat pe traseul dintre secretariatul Legației române – șeful de cabinet al ministrului italian de Externe, la care volumul era înregistrat pe 21 ianuarie – șeful Secretariatului personal al prim-ministrului, Osvaldo Sebastiani, care îl primea o zi mai târziu. În referatul care însoțea volumul, aparținându-i șefului de cabinet al ministrului de Externe italian, Manoilescu era prezentat drept o

personalitate a vieții politice și științifice românești, care manifesta simpatie pentru regimul fascist. Cartea avea să ajungă, în cele din urmă, în biblioteca personală a Ducelui.

La recomandarea Legației Italici la București, Manoilescu primise o invitație la Congresul Corporațiilor de la Ferrara, manifestare ce urma să se desfășoare în intervalul 3 – 7 mai 1932. Cu aceea ocazie, el dorea să aibă o întrevedere cu Mussolini pentru o discuție pe problematica corporatistă. A luat legătura, de aceea, cu ambasadorul italian, pe care l-a informat despre intenția sa de a edita o revistă de orientare corporatistă și i-a cerut sprijinul pentru a fi primit de Mussolini într-o audiență particulară în intervalul 8 – 10 mai, când se afla la Roma. În informarea care însoțea această cerere, pe care ambasadorul o trimitea ministrului de Externe italian, erau înscrise câteva aprecieri despre personalitatea solicitantului. Acesta pierduse favoarea suveranului, de care se bucurase până atunci, constata ambasadorul, întrucât nu a acceptat acordarea unui mare sprijin financiar către Banca Blank. „Manoilescu are o inteligență strălucitoare și o cultură puternică de studii corporatiste; între altele, își propune să publice în scurt timp o revistă pe teme economico-sociale de inspirație fascistă”, scria textual diplomatul italian. Primirea în audiență a fost aprobată pentru data, trecută cu creionul pe cerere, de luni 9 mai 1932, la ora 16.30.

(Va urma)

și franceze publicau pentru prima dată textul Tratatului de amicitie dintre România și Franța, încheiat în mai 1926. Această acțiune putea fi interpretată în două feluri: fie ca un act menit să saboteze apropierea italo-română, fie ca un mijloc de presiune asupra lui Mussolini, pentru ca acesta să supraliciteze și să se ratifice tratatul.

COMPLICATELE ÎTE ALE POLITICII ROMÂNEȘTI

Sub aceste auspicii, la 30 ianuarie 1927, la a treia lor întâlnire, s-a desfășurat „audiența hotărâtoare” a lui Manoilescu la Mussolini. Luând cuvântul, el i-a declarat gazdei că era în interesul Italiei să rezolve cât mai rapid această chestiune, pentru a contrabalansa, atât cât se putea, monopolul sentimental de care se bucura Franța în România.

Puțin încurcat și șovăitor, Mussolini i-a declarat că motivul inacțiunii sale ținea atât de situația politică din România, cât și de viitorul relațiilor româno-italiene. Guvernul Averescu, prieten al Italiei, se putea menține la putere câtă vreme aștepta ratificarea, pe care liberalii nu o puteau obține la fel de repede, dar imediat după ratificare ar fi fost răsturnat de liberali, care ar fi reluat linia politică pro-franceză și de răceală în relațiile cu Italia. Ezitățile lui Mussolini decurgeau din faptul că, acordând ratificarea, își deteriora relațiile cu Uniunea Sovietică, fără să câștige ceva concret în

Dino Grandi (stânga)

cele cu România.

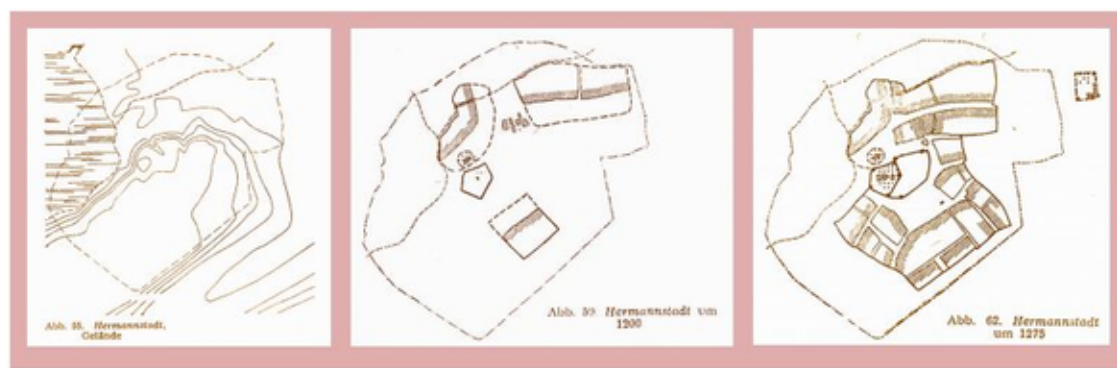
În replică, Manoilescu s-a străduit să îl convingă că Averescu va continua să guverneze și după obținerea ratificării, iar liberalii, deși ar fi putut, nu aveau interes să îl răstoarne de la putere. Principalul său argument ținea de chestiunea succesiunii la tron: cum regele Ferdinand era muribund, Brătianu avea interes ca, la momentul decesului acestuia, Averescu (care aprobase înlăturarea de la succesiune a prințului Carol și constituirea Regenței pe perioada minoratului regelui Mihai) să rămână la conducere. În acest mod, argumenta Manoilescu, liberalii erau scutiți de o confruntare deschisă cu prințul Carol, iar străinătății i se lăsa impresia unei adeziuni politice mai largi în favoarea Regenței.

Mussolini i-a urmărit cu atenție firul expunerii, fără să îl întrerupă. Apoi, i-a declarat simplu: „Te rog să îi spui d-lui Averescu că ratificarea

Basarabiei este dată. Peste câteva săptămâni, necesare pentru aranjamentele cu noul ambasador sovietic, va apărea decretul regal de ratificare”. La despărțire, foarte emoționat, Manoilescu i-a mulțumit în italienește. Coborî apoi scările din Palazzo Chigi mai fericit decât fusese în întreaga sa carieră politică de până atunci, convins că metoda sa de sinceritate contribuise la obținerea rezultatului. Deși raționamentul său nu avea să fie validat de mersul evenimentelor, scopul vizitei fusese atins.

Înapoiat la București la 3 februarie 1927, Manoilescu le declara sibilinic ziariștilor la Gara de Nord că era foarte satisfăcut nu doar de încheierea convenției comerciale. Lui Averescu i-a raportat rezultatele misiunii sale, fără a-i prezenta însă conținutul exact al convorbirii cu Mussolini, în care îi diminuase – pentru bună cauză – prestigiul personal în fața șefului unui guvern străin.

O lună mai târziu, la 9 martie 1927, Mussolini a făcut să apară decretul regelui Italiei, prin care se dădea ratificarea Tratatului de recunoaștere a unirii Basarabiei. Cu aceea ocazie, el îi telegrafia lui Averescu pentru a-l felicita, iar acesta îi răspundea cu mulțumiri. A doua zi, la 10 martie, avea loc o ședință solemnă în Parlamentul de la București consacrată acestui eveniment. Oficiul liberal *Viitorul*, care scrisese că Manoilescu nu reușise, din cauza timpului scurt al șederii în Italia, să compromită niciun interes general al statului român, îl felicita acum pentru reușită.

Evoluția Sibiului în planurile realizate de academician dr. Paul Niedermaier: mediul geografic al Sibiului înainte de fondare, stânga; așezarea în jurul anului 1200, centru; în jurul anului 1275 (dreapta)
(Sursa: Paul Niedermaier, *Geneză orașelor medievale în Transilvania*, București, 2016)

Acești coloniști, cu toate libertățile și beneficiile de care dispuneau prin hotărârea regelui Ungarici, au recurs la propriile tehnici, la propriile instrumente pentru a forma așezarea Sibiului. Era imposibil să construiască direct viitoarea cetate de necucerit a Sibiului. Aceasta s-a dezvoltat și s-a construit treptat, secol de secol. De aceea, la început, au fost nevoiți a se dezvolta și proteja prin mediul și relieful transilvănean.

Dacă am da la o parte clădirile care astăzi formează Centrul istoric sibian, am sesiza că relieful s-a modificat față de anul 1000. Ceea ce înseamnă că acești coloniști au transformat, destul de devreme, acest relieful pentru a construi locuințele în care trăiau, pentru a se apăra, dar și pentru a practica agricultura necesară supraviețuirii. Revenind la anul 1000, locul în care se va așeza un secol mai târziu vatra Sibiului era format din lunca și mlaștina râului Cibin. Acest teren apăsător, neprimitor și greu de cucerit era flancat în sud de un deal (locul unde se va forma Orașul de Sus), de un lac la rândul lui mlaștinos, iar în partea de vest și de râul Cibin, de care am amintit deja.

De fapt, Cibinul și pădurea care practic ocupa toată această zonă sunt elementele care definesc cu adevărat teritoriul. Reliefului îi adăugăm o intervenție umană deja existentă în momentul venirii primilor coloniști: drumurile care străbăteau sudul Transilvaniei. Evident, nu drumuri pavate și cu borne, dar niște linii de traseu bine stabilite în teren. Prin acest teritoriu treceau drumurile care legau ocele de sare din apropiere de Alba Iulia, dar și cele care traversau munții. Cu timpul, pentru a face loc așezării, pădurea își va reduce suprafața, lunca Cibinului va fi drenată, la fel ca și lacul/mlaștina deja amintită. Pe lunca Cibinului s-a ridicat Orașul

de Jos, iar clădirea Arsenalului orașului din Piața Armelor s-a înălțat pe locul lacului secat.

Profesorul Paul Niedermaier este unul dintre specialiștii care au studiat atent formarea vetrelor acestor așezări ale sașilor. Concluzia sa cu privire la Sibiu este că prima vatră s-a format în nucleul dintre străzile Ocnei, Faurului și 9 Mai, acolo unde și în prezent există o piațetă cunoscută de sibieni drept Dragoner.

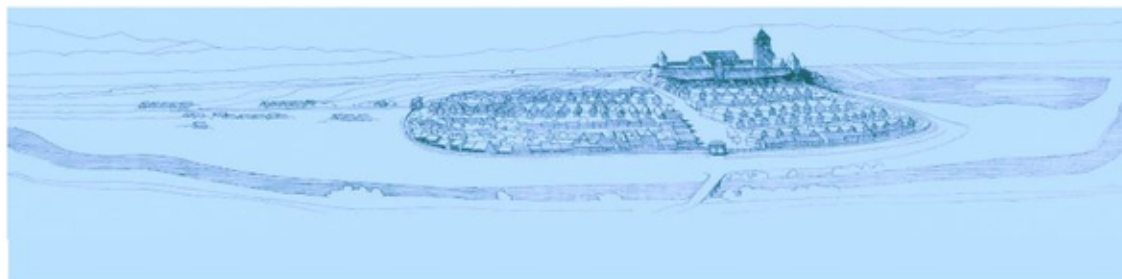
Pe lângă această vatră trebuie să adăugăm și alte două nuclee incipiente: spațiul ecleziastic și locul de vicăire al greavului (un termen folosit pentru desemnarea unei persoane care a fost aleasă din rândul coloniștilor sași ca reprezentant al lor cu atribuții de judecător special în disputele majore ale comunității, alături de jude). Acestea reprezintă de fapt, împreună, prima locuire a Sibiului, locul de unde a început povestea frumoasă a orașului de pe Cibin.

Din apropierea piațetei Dragoner pornește natural urcarea spre dealul din vecinătate. Pe această ascensiune, specialiști sibieni în domeniu, printre care și subsemnatul, consideră că strămoșii noștri medievali au construit primul complex ecleziastic al comunității. Era locul cel mai ridicat, în imediata apropiere a vetrei localității. Mai mult, el făcea directă legătură cu reședința greavului.

Indiciul cel mai rapid că această comunitate a Sibiului a fost la începuturile sale condusă de un greav vine din însăși numele german al localității: Hermannstadt. La începuturi Hermannsdorf, adică mai întâi satul și apoi orașul lui Hermann. A fost una dintre cele mai active preocupări ale arheologilor și istoricilor sibieni, de a localiza și descoperi locurile care se leagă de acest mitic fondator și de greavii de Sibiu.

SIBIU.

POVESTEA UNUI ORAȘ TRANSILVAN

Dr. RĂZVAN C. POP
(Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu)

Sibiu la 1200. Reconstituire izometrică realizată de arhitectul Hermann Fabini (Sursa: Hermann Fabini, Sibiu vechi, evoluția orașului oglindită în reprezentări grafice, Sibiu, 1983)

Sibiul a fost un oraș al Evului Mediu european, de la nașterea sa, la dezvoltare, la fortificare și la transformarea lui în orașul de astăzi.

Înainte de a vedea cum a crescut și cum s-a fortificat Sibiul, trebuie să înțelegem de ce s-a format în spațiul geografic în care funcționează și astăzi. De ce coloniștii ajunși în sudul Transilvaniei au ales exact acest loc pentru a forma vatra viitoarei localități? Înainte de toate, haideți să anulăm un mit și, de asemenea, să vedem câteva elemente de predispunere care au dus la așezarea coloniștilor în acest loc.

Pe vatra medievală a Sibiului nu a existat un castru sau o altă așezare. Nici dacică, nici romană, nici daco-romană. Istoriografia comunistă, uniformizantă în felul ei, a încercat a crea același parcurs și tipar național pe care îl propunea tuturor orașelor din România. Din acest motiv a încercat legarea în memoria colectivă locală a castrului Cedonia de pe *Tabula Peutingeriană* (o copie din secolul al XIII-lea a unei vechi hărți romane în care figurau drumurile și orașele principale ale Imperiului Roman) de Sibiul de astăzi. Această teorie nu a fost confirmată de cercetările arheologice, iar Sibiul este unul dintre orașele României cercetat atent din punct de vedere arheologic, dar care are și o istoriografie de specialitate densă și în continuă scriere. Până în prezent pe întreg teritoriul Sibiului de astăzi nu s-au descoperit urme ale unei așezări antice. Ceea ce știm este că în teritoriul cartierului Gușterița există urmele drumului roman ce lega

minele de sare de la Ocna Sibiului de castelele din această zonă. În același teritoriu se regăsesc și urmele unei așezări romane. Dar cartierul de astăzi Gușterița este urmașul așezării medievale Gușterița/Hammersdorf, fără a avea legătură cu vatra Sibiului. Urmele castrului Cedonia, dacă acesta s-a aflat pe teritoriul actual al Sibiului, nu au fost descoperite până în prezent.

CUM ARĂTA LOCUL ÎN ANUL 1000?

Cei care au fondat așezarea Sibiului s-au folosit de toate cunoștințele pe care le dețineau, tributare zonei culturale și geografice din care proveneau. De aceea modul de formare a Sibiului se așază în tiparul german de urbanizare reperat în zona Țărilor de Jos, dar și a provinciilor istorice germane ale Franconiei sau Suabiei.

*Piața Dragoner
la sfârșitul
secolului al XIX-lea*

dezvoltarea activităților comerciale. Avem deci în prima jumătate a secolului al XIII-lea o structură administrativă, avem o viață economică și comercială și o viață ecleziastică.

Preotul paroh al Sibiului era mai mult decât un reprezentant al Bisericii în fața comunității. Printr-un document semnat de Papa Celestin al III-lea în 1191, el era desemnat liantul dintre preoții comunităților germane din sudul Transilvaniei și Sfântul Scaun de la Roma. Acest document este de fapt actul de atestare al Sibiului. Probabil că întreaga așezare nu era în acel moment mai veche de 40 – 50 de ani.

ZIDURILE DE LEMN DEVIN ZIDURI DE PIATRĂ

Spre mijlocul secolului al XIII-lea în Sibiu încep să se așeze și apoi să fondeze mănăstiri călugări ai diferitelor ordine monahale catolice. O primă atestare a unei mănăstiri în Sibiu este din anii 1234 – 1235, când este amintită o mănăstire premonstratensă (numită așa după locul unde a fost fondat Ordinul Premonstratens, Prémontré, în nordul Franței de astăzi). Locul unde a existat aceasta nu este cunoscut. Probabil era construită din lemn și mai mult ca sigur, având în vedere perioada în care este datată, ea a fost construită în Orașul de Jos. Acea zonă a actualului oraș era mult mai dezvoltată, comparativ cu Orașul de Sus. Cea mai mare aglomerație de populație se regăsea acolo, iar principalele drumuri comerciale, de asemenea, traversau teritoriul. Până la finalul secolului al XIII-lea la Sibiu au construit mănăstiri călugării dominicani, călugării franciscani și cei ai Sfântului Spirit.

Principalul eveniment al secolului al XIII-lea pentru Sibiu a fost în anul 1241, când în fața localității ajung armatele mongole. Orașul este decimat. Sibienii, în frunte cu preotul Nikolaus, încearcă în zadar să înfrunte soldații lui Batu Han în fața satului Mohu

de astăzi, în apropiere de Sibiu. Probabil că aceasta era o armată încropită a localităților din această parte a Transilvaniei. Efectul este tragic, oștirea fiind spulberată de mult mai bine pregătiții soldați veniți din străfundurile Asiei. Ultimii apărători ai Sibiului se închid în biserică, iar aceasta este incendiată de mongoli, curmând astfel și viața acestora. Mulți alți sibieni vor lua drumul robici și se părea că întreaga comunitate și-a găsit finalul. Nu a fost așa.

Sibiul își revine în următorii ani. Instituțiile își reiau activitatea, iar locuitorii înțeleg că nu pot rămâne în acest stadiu al unei așezări încropite pe malul unui râu, expuși la cataclisme naturale (mai ales la inundații), dar și la cele cauzate de oameni. Pericolul nu era reprezentat doar de armatele care cotopeau Transilvania. Comunitățile erau beligerante între ele, conflictul pentru teritoriu era o trăsătură a acelor vremuri. Aceste conflicte erau de cele mai multe ori mediate de judele de la Sibiu, așa cum a decis regele Andrei al II-lea în 1224. Dar când situația devenea ireconciliabilă se ajungea la un conflict armat. Este cazul atacului localnicilor din Ocna Sibiului asupra Sibiului, din anul 1300.

Din acest motiv sibienii își întăresc fortificațiile deja existente. Zidurile de lemn devin de piatră, porțile sunt ranforsate, iar sibienii măresc arealul fortificat. Dar cetatea nu s-a ridicat pe locul unde trăiau majoritatea locuitorilor, adică în lunca Cibinului, în Orașul de Jos. Sibienii fortifică vechea incintă a greavului, Piața Huet de astăzi, iar apoi printr-o a doua incintă, terenul învecinat, Piața Mică de astăzi, excluzând locul de organizare a târgurilor.

Cum arăta Sibiul la 1250? Analizând toate datele pe care le avem, reconstituirea propusă de cercetători sibieni, precum Michael Thalgott, Paul Niedermaier sau Hermann Fabini, dar și cercetările arheologice din ultimii ani, putem creiona o imagine a viitorului oraș. Dar asta în următorul episod al poveștii Sibiului. ■

UN NUCLEU ȘI AMENAJĂRILE ULTERIOARE

Cercetările arheologice din ultimii 18 ani, efectuate în zona piețelor centrale ale Sibiului, ne-au permis a puncta locul unde s-a construit reședința greavilor de Sibiu. Săpăturile de la începutul anilor 2000, coordonate de profesorul Zeno Karl Pinter în piața Huet, au surprins existența unei capele rotunde datate în perioada de început a Sibiului, presupus a fi fost folosită de greavii care își aveau reședința în imediata apropiere. Probabil că acesta este unul dintre motivele pentru care parohia Sibiului nu s-a construit direct pe dealul unde astăzi sunt piețele istorice.

Ulterior, arheologii sibieni au reușit a identifica primele fortificații ale acestei zone, evident și ele legate direct de curtea greavului. Așteptăm cu nerăbdare publicarea cercetărilor rezultate din ultima campanie arheologică, din interiorul catedralei evanghelice din Piața Huet, rezultate care ne-ar putea identifica și locuința greavului de Sibiu, o locuință tipică perioadei medievale a secolelor XII – XIII. Locuința a fost un donjon, această concluzie venind și din compararea cu turnurile locuinței deja identificate în cazuri asemănătoare cu cel al Sibiului.

Ceea ce putem afirma cu siguranță este că această curte a greavului de Sibiu a fost o incintă fortificată cu capelă și un turn locuință, amenajată în arealul

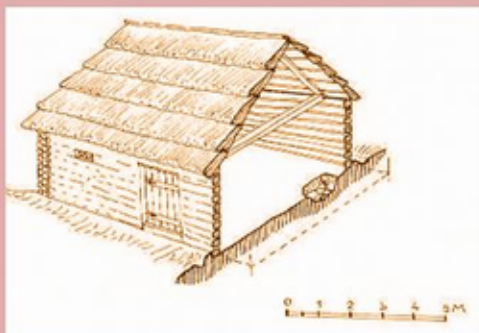
Regele Andrei al II-lea al Ungariei, reprezentat în surse vechi maghiare

aproximativ al pieței Huet de astăzi. Într-o primă fază, fortificația a fost reprezentată de o palisadă. Ar fi greșit să credem că această incintă a greavului a fost unica amenajare pe dealul ce proteja incipienta așezare a Sibiului. Funcționând ca un nucleu, incinta a atras în jurul său amenajări casnice, dar și amenajări tehnice (cuptoare cu var, depozite, ateliere etc...) ale sibienilor. Dar pe lângă toate acestea aici funcționa un alt element care a contat covârșitor în dezvoltarea ulterioară a localității.

Prin *Diploma Andreanum* semnată de regele Ungariei, Andrei al II-lea, în 1224, Sibiul primea mai multe drepturi care au ajutat în secolele următoare la creșterea puterii orașului. Prin judele său, Sibiul primește dreptul de a coordona viața sașilor din sudul Transilvaniei. De asemenea, Sibiul primea dreptul să își alcătuie liber preotul parohiei sale, ce avea hramul Sfântului Ladislau (hram pe care parohia romano-catolică a orașului îl are și în prezent), dar și o serie de drepturi economice, cum sunt cele de extragere a sării sau de folosire a pădurilor, iar taxele vamale erau suspendate. Pe lângă toate acestea, Sibiul avea dreptul de a organiza târguri. Acestea, odată cu creșterea amplitudinii lor, se vor muta în afara localității, în fața fortificației, pe un teren care va deveni treptat locul unde se va forma Piața Mare, piața centrală a Sibiului.

Treptat, pe dealul care va deveni Orașul de Sus s-au construit tot mai multe structuri care au dus la

Reconstituiri ale amenajării din lemn din Grădina Martirilor din Sibiu, în incinta actualei „Case Altemberger“, realizată de arhitectul Emil Crișan în urma cercetărilor arheologice efectuate în anii '90 ai secolului trecut (stânga) și a unei case de lemn din Sighișoara secolului al XIII-lea, tipică pentru mediu săsesc din Transilvania acelei perioade

*Un scurt
răgaz
pentru
tanchiști*

*O bombă „Hermann“ (avea peste 1.000 kg și era numită așa
după prenumele șefului aviației militare germane),
lansată deasupra Leningradului și neexplodată, 1943*

ALBUM ISTORIC

La 8 mai (și nu la 9 mai, cum am învățat până în decembrie 1989, după ora Moscovei) Europa democratică aniversează sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial în Europa. Vă propunem pentru acest album câteva imagini puțin cunoscute din anii 1941 – 1945.

Tata pleacă la război

Militari din Grupul Tuskegee, primii piloți afro-americani

*Hermann Göring,
deținut*

Colaborarea sovieto-americană

*Militar german cu StG-44 (precursorul faimosului kalașnikov),
dotat cu aparat de ochire cu infraroșu*

*Elevi dintr-o școală din Manhattan salută, la 6 iunie 1944,
drapelul Franței, după anunțarea veștii că a început
debarcarea din Normandia*

Viorel V. Tilea

Armand Călinescu la 21 septembrie 1939, ca „revanșă” pentru moartea „Căpitanului”, dar și execuția publică a câtorva sute dintre ei în principalele orașe din țară, imediat după aceea, au fost o sarabandă tragică cu iz medieval. Ea a continuat la exact doi ani de zile de la evenimentul de la Tâncăbești; când Garda s-a aflat la putere în stat, au fost executați cu sânge rece în beciurile Prefecturii Poliției din București și la Jilava lideri politici și militari aflați în arest, implicați anterior în ceea ce gardiștii au numit „prigoana”, dar și savanții Nicolae Iorga și Virgil Madgearu, ridicați de la domiciliu de legionari și împușcați.

Coincidența lichidării fizice a lui Codreanu cu întrevederea de la Berghof a putut teoretic și cu puțină imaginație să creze sus-zisa narațiune legionară. Aceeași notă privind întrevederea Hitler – Carol, din care am citat până acum, nu menționează așa-zisa solicitare a aducerii Legiunii la guvernare (sprijinul german pentru Legiune este totuși prezent indirect în convorbire prin cererea monarhului de a fi retras de la București Arthur Konradi, oficial nazist, care finanța personal pe Codreanu, după informațiile serviciilor românești). La 26 noiembrie, Carol a fost întrebat direct de Göring „[...] despre liderul Gărzii de Fier, Codreanu”. Carol al II-lea a răspuns că „acesta nu se afla

acum, cum se spunea, într-o mină, ci sub pază, într-o mică localitate. Mai înainte, el [regele – n.n.], a încercat să-l implice pe Codreanu în politică. Dar a fost imposibil acest lucru, pentru că nu avea un intelect superior, iar mișcarea și-a construit-o pe baza unor influențe primitive și în parte mistice exercitate asupra maselor. Regele nu poate înțelege cum aceasta [Legiunea – n.n.] și alte extreme politice pot obține fonduri; de asemenea, este foarte greu pentru el să facă diferența între ceea ce este partid și ce este guvern în Germania. Feldmareșalul [...] a cerut regelui să-i adreseze direct plângerile pe care le are”. Poate că monarhul era atenționat astfel să nu mai ridice această chestiune lui Hitler în viitor, o dovadă că întâlnirea lui cu Hitler nu fusese chiar prietenoasă, cum menționa nota redactată de Ribbentrop.

Oicum, răceala accentuată intervenită în relațiile bilaterale după acest eveniment nu a împiedicat importante negocieri economice între delegațiile română și germană pentru încheierea unui acord economic. Ele au continuat netulburate și s-au încheiat două luni mai târziu.

Episodul Tilea” (17 martie 1939) a fost „un alt eveniment de seamă. De această

Orientarea României trebuie să fie făcută asigurând contraponderi care să pună țara la adăpost față de evoluții negative neașteptate și ireparabile. „Echilibrul” sau neutralitatea nu sunt benefice și recomandabile

dată, ceea ce s-a întâmplat a fost o lovitură diplomatică de mari dimensiuni și cu impact european. Invocând date reale – desfășurarea negocierilor la București pentru un nou acord cu Reichul și acțiunea Ungariei de ocupare a Ruteniei (Ucraina Subcarpatică) pe fondul anexării la Reich a statului ceh la 15 martie 1939, sub forma „protectoratului Boemiei și Moraviei”, și independenței Slovaciei – și altele poate inventate (cum a fost presupusa distribuție de manifeste în limba română în rândul trupelor germane care înaintau în patruleterul boem), ministrul României în Marea Britanie V.V. Tilea a alertat Londra despre iminenta agresiune germană împotriva României. Este ceea ce istoriografia numește „episodul Tilea”, după numele diplomatului care

DE CE S-A RISIPIT ROMÂNIA MARE?

MIHAIL E. IONESCU

După Acordul de la Munchen, a devenit evident pentru Carol al II-lea că România a ajuns în sfera de influență germană. Continuă analiza cauzelor ce au condus la tragedia din vara lui 1940 (Magazin Istoric, nr. 2 – 4/2021).

În luna noiembrie 1938, întors la București după călătoria în capitalele importante ale Europei de Vest, Carol al II-lea a pus la punct propria strategie, care trebuia să salveze România și, mai ales, tronul său. Evitarea oricărei înțelegeri cu Rusia, dar și încheierea unui tratat bilateral economic favorabil Germaniei deschideau calea unei garanții din partea Berlinului, iar acest lucru trebuia să devină clar și public în momentul în care blocul anglo-francez nu ar mai fi fost capabil nici să apere România aliată, nici să o pedepsească pentru o asemenea orientare.

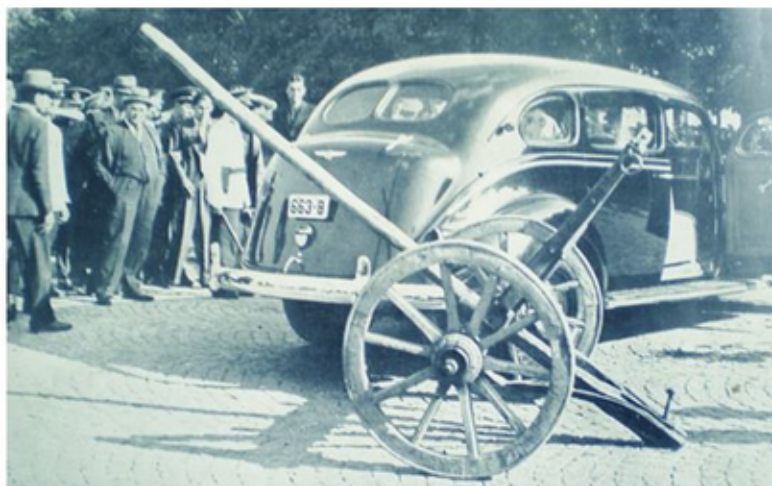
Câteva evenimente consumate într-un interval istoric scurt au arătat că la vârful puterii de la București se luau decizii care țineau nemijlocit de noua orientare de politică externă, dar și că existau opoziții solide la ea.

Un prim astfel de eveniment, care a coincis cu reîntoarcerea monarhului din călătoria în Vest, a fost lichidarea fizică a lui Corneliu Zelea Codreanu și a altor lideri legionari la 28 noiembrie 1938. Unele surse legionare afirmă că ordinul în acest sens a venit de la monarh și a fost transmis la București pe drumul de întoarcere de la Berlin, ceea ce este credibil. Legionarii arestați, transportați într-un camion către București, au fost lichidați de garda de jandarmi, conform unui plan minuțios pregătit, la Tâncăbești, sub pretextul fugii de sub escortă. Berlinul, Hitler personal, după unele mărturii documentare, au reacționat extrem de negativ la auzul acestei vești, iar relații-

le bilaterale au intrat brusc într-un con de umbră.

Aceleași surse legionare afirmă însă că acest eveniment ar fi fost determinat de cerința ridicată de Hitler lui Carol în cursul întrevederii de a aduce pe Codreanu și Legiunea la guvernare, ca probă a sincerității orientării către Germania. Lichidarea acestor gardiști va avea urmări în lanț în perioada următoare. Asasinarea premierului

Mulțimea adunată în jurul mașinii prim-ministrului Armand Călinescu după asasinarea acestuia

Manfred von Killinger la o reuniune a fasciștilor italieni ținută la București

de evenimente, inclusiv declanșarea războiului, Hitler a dat o altă interpretare „episodului Tilea”, evidențiind ce s-a gândit, atunci (?) și mai apoi, la Berlin. El i-a scris monarhului român o scrisoare (era în cursul deliberării la București asupra deciziei „război sau cedare” în privința Basarabiei) care răspundea mesajelor din zilele precedente ale regelui. Scrisoarea a fost dictată telefonic lui Fabricius, în dimineața de 29 iunie, pentru a fi comunicată la timp regelui.

Pentru că primise în zilele precedente mesaje de la Carol, conform cărora acesta „simte că este o legătură între evenimentele care se întâmplă acum României și vizita sa la Berghof”, Hitler face o retrospectivă a conținutului întrevederii de atunci. Liderul nazist referă, întâi de toate, la insistența regelui ca România să aibă o legătură feroviară și rutieră directă cu Germania prin Rutenia (Ucraina Subcarpatică), neobstrucționată de Ungaria, care voia ocuparea integrală a regiunii. În narațiunea lui Hitler, insistența regelui se explica printr-un veritabil „complot”, argumentul avansat de monarh fiind interpretat că doar astfel se putea invoca ulterior o agresiune directă germană împotriva României. Dacă Rutenia ar fi devenit teritoriu unguresc, acțiune la care se opunea Carol – continua narațiunea –, Bucureștii nu ar fi putut invoca o asemenea imaginară agresiune, așa cum a făcut prin Tilea la Londra, pentru că ar fi lipsit legătura

directă dintre Germania și România, devenind deci incredibilă.

Liderul nazist avansa teza că demersul Tilea a relevat că România, având legătură directă cu Reichul, a putut invoca că acesta pregătește o agresiune împotriva ei, prezentând la Londra un neadevăr. Rezultatul a fost – și acesta era numit „complot”, iar Bucureștii un „pion” al Angliei și Franței – lansarea de Londra și Paris a politicii garanțiilor în Est și a acțiunii democrațiilor occidentale de „încercuire a Reichului”. Așa stând lucrurile, arăta Hitler, „insinuările” făcute de Tilea la Londra în martie 1939, care „erau în contradicție cu esența conversației ce avusese loc și care au devenit și mai radicale ca rezultat al aserțiunilor britanice despre un pretins ultimatum al Reichului german adresat României, nu au fost, din nefericire, corectate sau respinse de Guvernul român în modul în care era de așteptat s-o facă. Dimpotrivă, când Anglia a utilizat aceste temeuri pentru a oferi României un pact de asistență mutuală [unilaterală – n.n.] împotriva Germaniei, România nu numai că nu l-a respins, dar l-a acceptat. Pretențiile propagandei britanice privind un pretins pericol pentru România din partea Germaniei au fost astfel confirmate, cel puțin indirect.”

Nu este deloc surprinzător că, în mod repetat, la întâlnirile cu liderii Ungariei și Bulgariei de la începutul lui iulie 1940, când pregătea aceste

a transmis această informație, evident cu mandat de la București.

Rezultatul imediat al acestui „episod“, desfășurat pe fondul noii lovituri naziste, a fost grăbirea deciziei Angliei și Franței de a acorda garanții statelor vizate de agresiunea Axei. Mai întâi a fost garantată Polonia (30 martie), căreia Berlinul deja îi deschisese „dosarul“ Danzig; au urmat România și Grecia (13 aprilie). Pe lângă aceste decizii, Anglia și Franța au luat măsuri – foarte lente ca implementare – de deschidere a negocierilor cu Rusia Sovietică pentru a forma o alianță militară de stăvilire a agresiunii puterilor Axei în Europa.

Dezbaterca istoriografică privind „episodul Tilea“ a mers pe mai multe ipoteze privind girantul politic. Au fost luați în calcul regele Carol, șeful diplomației, Gafencu (acesta l-a rechemat imediat pe V.V. Tilea la București, dezmințind orice implicare oficială), prim-ministrul Armand Călinescu, care avea un cod secret de comunicare personală cu Tilea, industriașul Max Aușnit, căruia diplomatul îi fusese subordonat ca șef al unei companii, puternicul om de afaceri N. Malaxa, un aprig opozant al tratatului economic cu Germania. Astăzi, după publicarea memoriilor lui V.V. Tilea (*Magazin istoric*, nr. 6/2000), avem confirmarea a ceea ce el spusese deja într-o scrisoare din 1946: V.V. Tilea a primit un telefon de la Paris, de la Adrian Dumitrescu, apropiat de N. Malaxa, care i-a transmis conținutul cererilor germane și i-a cerut să acționeze, așa cum se convenise anterior. Tot în memoriile sale, Tilea povestește că a aflat de la Martha Bibescu, care știa de la Malcolm MacDonald, fiul fostului premier Ramsay MacDonald, că regele Carol al II-lea îi trimisese regelui George al VI-lea un mesaj în care îi solicita ajutorul.

Dar mai semnificativă este reacția Berlinului la „episodul Tilea“. În politica externă, precum și

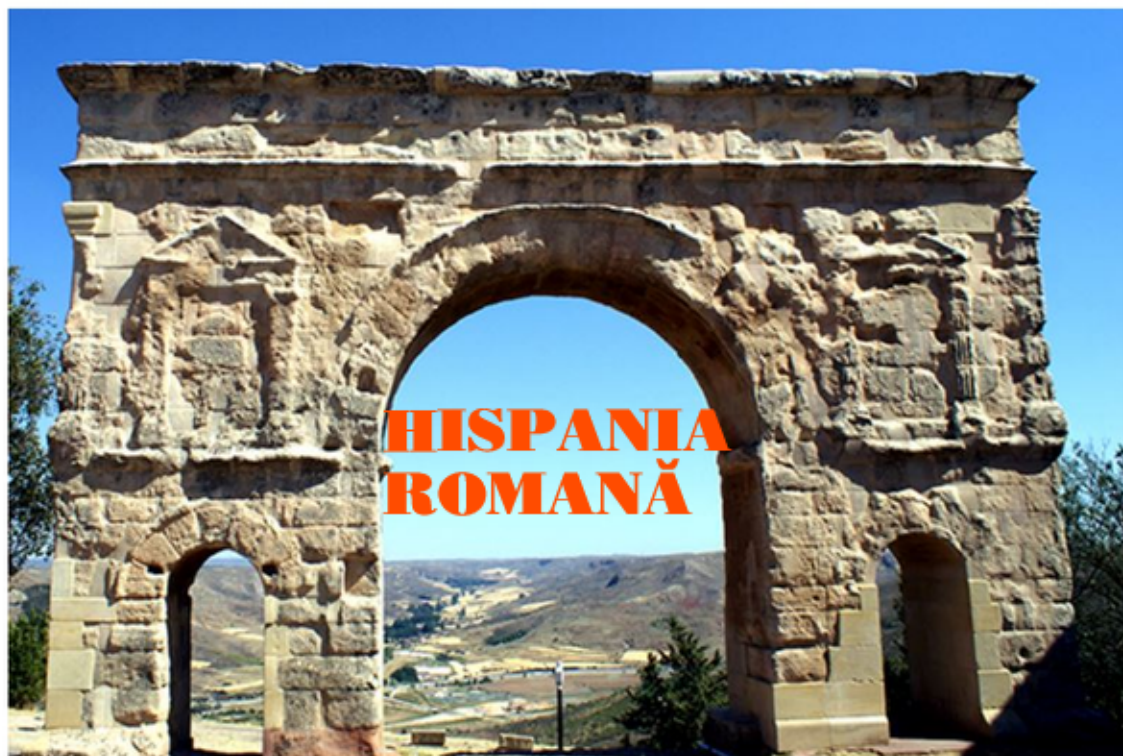
Helmuth Wohlthat

în cea de securitate, percepția intențiilor adversarului/partenerului joacă un rol decisiv. În științele politice se teoretizează conceptul „dilemei prizonierului“, complex de percepții eronate, care escaladează o criză, în funcție de absența unor informații reale despre cealaltă parte. Este, probabil, ceea ce s-a întâmplat în acest caz, excluzând că a fost o „provocare“ premeditată, cum a acuzat ulterior Hitler.

Inițial, Berlinul a socotit demersul lui Tilea o invenție a corespondentului agenției Reuters la București. În raportul pe care negociatorul principal german Helmuth Wohlthat l-a înaintat forurilor superioare, inclusiv lui Göring, se menționează că sosirea

sa la București la 10 martie 1939, după o scurtă vacanță, pentru finalizarea textului acordului economic, a oprit în ultima clipă o schimbare de guvern. Aceasta – subliniază diplomatul german – preconiza înlăturarea miniștrilor pro-germani (care sunt nominalizați), așadar opoziția la București față de înțelegerea cu Reichul era extrem de agresivă pentru a preveni imbarcarea țării pe cale pro-germană. Demersul lui Tilea, menționează Wohlthat, a făcut ca tratatul, care se intenționa să rămână secret (urma oare să cuprindă o garanție germană a frontierelor, cum sperau unii lideri români?) a trebuit să devină public, pentru a domoli aprehensiunile externe. La București se aflau cohorte de ziariști străini care așteptau semnarea tratatului sau ruperea negocierilor, ceea ce a impus modificări de ultimă oră. Apoi, arăta Wohlthat, documentul a fost semnat la 23 martie 1939, având o parte publică și una confidențială. Dar acest tratat nu includea nicicum – public sau confidențial –, spre dezamăgirea politicienilor de la București, care speraseră acest lucru, vreo referire la garantarea granițelor României de către Germania.

Cum a perceput Berlinul demersul Tilea? La 29 iunie 1940, așadar după mai bine de un an plin

PABLO C. DÍAZ
(Universitatea din Salamanca, Spania)

*Arcul de Triumf roman de la Medinaceli
a fost construit din piatră*

Interesul Romei pentru Peninsula Iberică a fost consecința logică a dorinței de a controla țărmurile Mediteranei. A contribuit și faptul că teritoriul peninsular a devenit teatru de război în confruntarea directă cu Cartagina, cealaltă mare putere cu care își disputa supremația în Mediterana occidentală.

Începutul prezenței romane pe teritoriul hispanic datează din anul 218 î.H., concomitent cu al doilea război punic (218 – 201 î.H.). În acel an, Cornelius Scipio Africanus a debarcat în Ampurias [Empúries, Girona – n.t.], o veche colonie grecească din proximitatea Pirineilor, pentru a limita manevrele militare ale cartaginezilor. În scurt timp, a pus stăpânire pe zona de coastă dintre munți și estuarul Ebrului.

CUCERIREA

În doar un deceniu, romanii au expulzat trupele generalului cartaginez Hannibal din spațiul iberic. Faza inițială a cuceririi avea să se extindă până în anul 133 î.H., anul în care a fost învinsă rezistența celtiberică, în urma asediului Numanciei. Tactica pe care au utilizat-o romanii a fost aceeași pe care o aplicaseră în contextul expansiunii în Italia și care avea să caracterizeze constituirea imperiu-

lui în secolele viitoare: un amestec de diplomatie, ridicarea unor populații împotriva altora, profitând de rivalitățile preexistente între ele, și, la momentul considerat oportun, episoade de violență și represiune, inclusiv exterminarea unor întregi comunități.

La acel moment, două treimi din spațiul peninsular se aflau sub dominația romanilor care, încă din anul 197 î.H., au divizat teritoriul în provincii: *Hispania Ulterior* (inițial zona meridională, valea

țări pentru intrarea în „Marele Spațiu Economic German“, Hitler a reluat această narațiune privind „episodul Tila“, adăugând, sau el sau Ribbentrop, noi amănunte, ca un avertisment față de „pedeapsa“ (deja aplicată României prin ciopârțirea teritoriului) ce le așteaptă în cazul unui comportament neloial față de Berlin.

Pentru România, „episodul Tila“ a mai arătat și un alt lucru deosebit de semnificativ, ceea ce explică și dezbaterile istoriografice însoțitoare. Anume că posesia unor beneficii strategice de mare valoare pentru purtarea războiului – la acea epocă, petrol și grâne – o aruncă în vâltoarea competiției dure dintre fluxurile de capital străin interesate. România era un jucător „minor“, fără șanse să aibă influență asupra acestor fluxuri financiare sau puterea militară adiacentă, formate în mod clar geopolitic de marile puteri. Orientarea Bucureștilor trebuie să fie făcută cu maximă atenție, asigurând contraponderi care să pună țara la adăpost față de evoluții negative neașteptate și ireparabile, iar strategia de urmat e necesar să fie meticolos gândită. Chiar „echilibrul“ sau neutralitatea în fața unei asemenea confruntări uriașe pe frontul financiar, delimitat geopolitic și militar, nu sunt deloc benefice și deci recomandabile. Practic, acum, România încerca să înlocuiască supremația capitalului anglo-francez și american în țară cu cel german, ceea ce explică această turbulentă lună martie 1939 la vârful conducerii politice din România.

Întrebarea îndelung discutată istoriografic – dacă România a primit o garanție odată cu tratatul economic cu Germania, încheiat la 23 martie 1939 – are un răspuns foarte clar în scrisoarea trimisă de Hitler, când Bucureștii gândeau la soarta Basarabiei. Scrisoarea lui Hitler trebuie că a avut rolul precumpănitor în ce privește atât decizia de cedare a Basarabiei, cât și în evenimentele care au dus la abdicarea lui Carol al II-lea, două luni mai târziu.

În timpul crizei basarabene, Carol a jucat puternic „cartea“ aruncării în aer a câmpurilor petrolifere, ca mijloc de presiune asupra lui Hitler pentru sprijin în fața Rusiei. Oficialități române de rang înalt (în fapt, regele) l-au chemat de urgență pe Killinger din Germania la București, la 21 iunie 1940, pentru că se multiplicaseră semnele la frontiera cu Rusia ce vesteau o acțiune agresivă. Killinger, care avea ca misiune

securitatea câmpurilor petrolifere din România și avea legături cu șeful serviciului secret român (Mihail Moruzov), deja informase la 14 aprilie 1940 pe J. von Ribbentrop (mesajul fiind comunicat imediat lui Hitler) că „garanțiile unei permanente aprovizionări a Germaniei cu petrol din România se pot asigura doar prin menținerea ei în afara oricăror complicații care să o atragă în război. Dacă România, cu toate acestea, e atacată de Rusia și trupele [sovietice – *n.n.*] ar avansa către câmpurile petrolifere, sunt conștienți că se va executa o planificată distrugere a întregii industrii petrolifere de români și englezi. Regele va părăsi probabil țara și se va alătura Puterilor Occidentale“. Documentele existente probează că opinia lui Killinger a determinat o linie de conduită politică la Berlin de evitare a implicării României în orice fel de complicații, cu deosebire „să evităm războiul sovieto-român“. A fost avansată în acest scop narațiunea Hitler despre înțelegerea din 24 noiembrie cu Carol, de la Bergsdorf?

La 27 iunie dimineața, Killinger a fost rugat de Carol – după o scurtă convorbire în care regele l-a informat că va rezista agresiunii – să se deplaseze imediat cu un tren special, pe care i l-a pus la dispoziție (cursele aeriene fiind suspendate din cauza mobilizării generale), în Germania, pentru a transmite personal lui Ribbentrop și Hitler poziția sa. Conform raportului lui Killinger cu privire la discuția avută cu Carol, în care s-a menționat din nou că „petrolul va fi distrus în cursul“ acțiunii militare, odată ajuns la Budapesta a auzit că România deja cedase pretențiilor sovietice.

Nu este deloc limpede de ce Carol a renunțat rapid la cea mai puternică și credibilă descurajare aflată la dispoziția sa pentru a preveni sau întârzia agresiunea sovietică și a acceptat cedarea la ultimatumul Moscovei, curând urmat de cel al lui Hitler de a negocia cu Ungaria și Bulgaria pretențiile teritoriale ale acestora (15 iulie 1940). Frontierele firești ale țării au fost mutilate din pricina acestei reveniri bruște a lui Carol asupra deciziei inițiale de rezistență armată în fața agresiunii Sovietelor.

De ce și unde a eșuat strategia asumată de Carol al II-lea după momentul München 1938, rezultat care a pecetluit, pentru un răstimp tragic, soarta României întregite?

(Va urma)

Mozaic dintr-o reședință romană rurală (villa) din La Olmeda, astăzi Palencia, în comunitatea autonomă Castilia și León

comparabil cu acela al romanilor și mult mai rudimentară în zonele

din interior. Extinderea fără dificultăți a Romei în teritoriul iberic a fost asociată, în bună măsură, cu capacitatea de a-și impune structurile, cu atât mai ușor cu cât ele se asemănau cu cele găsite acolo. De fapt, promovarea vieții urbane a fost primul dintre mecanismele pe care Roma le-a folosit pentru a propaga modul său de viață în teritoriile cucerite. Orașul și instituțiile sale erau coloana vertebrală a administrației romane, forma de integrare a oamenilor liberi și epicentrul întregii activități economice. Nu era însă suficient, era important să fie corelat cu un sistem de proprietate, cu un sistem juridic care să înlesnească toate afacerile, cu adoptarea monetei ca element esențial al schimburilor. Evident, latinizarea treptată a peninsulei era un factor de mediere de prim rang.

În interiorul peninsulei, Roma s-a confruntat cu un brigandaj endemic, care a putut fi eradicat doar atunci când s-au modificat structurile sociale și de proprietate – în esență, atunci când s-a procedat la o distribuire a pământurilor ce aparținuseră aristocrațiilor tribale.

a continuat să fie nesigură multă vreme, iar în spațiul dintre La Coruña și Pirinei s-a menținut o linie de garnizoane aproape până la sfârșitul dominației romane. Trupele aveau misiunea să asigure liniștea în zonă și să garanteze extragera și transportul aurului din minele din Asturias și Gallaccia.

ROMANIZAREA

Un factor esențial în înțelegerea procesului de expansiune romană în Hispania este reprezentat de caracterul puternic eterogen al spațiului peninsular din punct de vedere social și cultural. Spre deosebire de zona mediteraneană de coastă, în care se dezvoltaseră comunități cu structuri complexe, atât la nivel social și economic, cât și politic, în care influența greacă și cartagineză determinaseră o deschidere spre Mediterana, interiorul și zona cantabrică, în special, au găzduit comunități cu structuri solide familiare și concepții statomice de proprietate comunitară.

Contrastul era evident și în privința vieții urbane, dezvoltată în teritoriile levantine la un nivel

Întemeierea unui oraș, repartizarea terenurilor sale conform unui cadastru rezonabil, acordarea cetățeniei romane, toate acestea au generat celule de romanitate stabile și de durată. Înmulțirea așezărilor de acest tip sau transformarea treptată a așezărilor indigene a constituit fundamentul pe care s-a clădit o nouă realitate, evident romană.

Un rol important în acest proces a revenit veteranilor de război lăsați la vatră. Primele așezări ar fi fost un privilegiu acordat mercenarilor indigeni din armata lui Hannibal, care au trecut de partea romanilor. Un secol mai târziu, generalul Gaius Marius (157 – 86 î.H.) a statornicit într-un mod asemănător câțiva celtiberi care sprijiniseră o campanie a sa contra Lusitaniei. Colonia Emerita Augusta (Mérida) a fost fondată în 25 î.H. cu soldați demobilizați care participaseră la războaiele cantabrice. Pe de altă parte, așezările întemeiate în jurul castroror romane – *canabae* – erau structuri de tip cvasi-urban ce au evoluat ca orașe. Aceasta este probabil originea orașului León. În principal, conversia orașelor indigene în colonii romane sau acordarea treptată a cetățeniei romane populației locale au fost factori de natură să atenueze rezistențele inițiale.

Armata a fost un element important de transformare și în mod indirect. Am amintit faptul că Hispania era o pepinieră pentru forța de muncă, pentru exploatarea minieră și furnizarea de sclavi în Peninsula Italică. Era, în același timp, și o forță esențială pentru trupele auxiliare romane. Acordarea cetățeniei romane acestor soldați, recompensarea lor cu pământ și colonizarea au constituit un alt mecanism de integrare în viața romană. Negreșit, armata asigura

Ruinele Numanciai

Zidul roman de la Ampurias

râului Guadalquivir, după anul 133 î.H. extinzându-se până la râul Tajo) și *Hispania Citerior* (coasta levantină, extinzându-se treptat până în podișul central). Spațiul de la nord de Tajo, parte din Lusitania, nord-vestul și coasta cantabrică rămăseseră în anul 133 î.H. necucerite.

STRATEGIA ROMEI

Din perspectivă cronologică, cucerirea romană a Peninsulei Iberice a fost un proces lent, care avea să se încheie abia în anul 19 î.H. Așadar, două secole, cu perioade de avans și stagnare. Un proces inegal, la fel ca și înglobarea diferitelor regiuni ale Hispaniei în romanitate. Lentoarea procesului cuceririi trebuie corelată cu episoade de rezistență, precum marea revoltă din anul 197 î.H., provocată de tributurile excesive impuse și de abuzurile administrației, dar nu numai.

Obținerea de materii prime și forță de muncă era doar vârful aisbergului unui sistem complex de extorsiune. Până în anul 191 î.H. Roma a trimis importante contingente de trupe în peninsula Hispania. În acest context, a ajuns în peninsula Cato cel Bătrân (234 – 149 î.H.), care a făcut primele incursiuni către valca Ebrului, ajungând chiar la Numancia. Curând, Roma avea să realizeze că dominația zonelor de coastă era

posibilă doar prin contracararea problemelor cauzate de populațiile războinice din interior, fapt care a condus la ceea ce se cunoaște în istorie sub numele de războaiele lusitane și celtibere (155 – 133 î.H.). Dar diminuarea ritmului cuceririlor a

fost motivată și de rațiuni geo-strategice și economice.

Perioada războaielor civile din secolul I î.H. a încetinit ritmul expansiunii Romei republicane și a contribuit în egală măsură la implicarea teritoriilor periferice în chestiunile romane. În acea perioadă, spațiul peninsular a fost chiar unul dintre scenariile în care s-au tranșat conflictele civile.

După 81 î.H., generalul Quintus Sertorius a fost trimis în peninsulă, pentru a supune populația răsculată. Nereușind, a fost proscris de Sulla, care preluase puterea la Roma. Aliindu-se cu băștinașii, Sertorius a înfrânt mai multe armate romane trimise contra lui, până ce a fost asasinat în anul 73 î.H. Tot în peninsulă a purtat o aspră campanie, în 49 î.H., Cezar contra partizanilor lui Pompei

Aceste confruntări nu numai că au implicat teritoriile hispanice, dar au polarizat mare parte din populația sa. Sertorius a primit sprijinul unei părți a populației indigene, în vreme ce Pompei și Quintus Metellus au construit în jurul lor un adevărat sistem clientelar. Practic, întreg teritoriul peninsular a fost plasat pe orbita romană.

Când Augustus a ajuns la putere în 27 î.H., doar zona cantabrică se afla în afara controlului Romei. Strategia lui Augustus de securizare a frontierelor interne presupunea să se curme orice urmă de rezistență, mai ales dacă, cum era cazul aici, se hărțuiau teritoriile supuse. Motivele economice nu erau excluse, deoarece la mijlocul veacului I î.H. Roma avea deja cunoștință despre bogăția enormă de aur din Hispania septentrională. Războaiele asturo-cantabrice – în care s-a implicat o parte a populației din Gallaecia, teoretic aliată și pacificată – au constituit un episod mai important decât ar fi presupus dimensiunile teritoriului.

Augustus însuși s-a deplasat pentru a conduce operațiunile și abia în anul 19 î.H. s-a încheiat cucerirea. Chiar și așa, regiunea

Ruinele templului roman închinat zeiței Diana de la Merida

Teatrul roman
de la Mérida

zonă importantă, având comunicații lesnicioase cu Mediterana.

IMPERIUL TÂRZIU

După secolul al III-lea, în care sursele istoriografice tac cu privire la realitățile hispanice, imaginea care apare începând cu perioada tetrarhiei instituită de împăratul Dioclețian în 293 înfățișează o altă realitate. Se pare că, la începutul veacului al IV-lea, minele nu mai produceau, cel puțin nu la niveluri care să justifice o atenție prioritară asupra teritoriului. Hispania pare să fi devenit un teritoriu excentric în urzeala rutelor comerciale. Este posibil ca, în perioada în care se produce uzurparea Imperiului Galic (260 – 274; o formațiune statală care s-a separat de Imperiul Roman, care a controlat zona Galiei, Germaniei, Britaniei și pentru o perioadă Spania, având capitala la *Augusta Treverorum*), să se fi rupt liniile de aprovizionare între

căreia menținerea unei structuri militare în nordul Hispaniei ar fi avut un scop defensiv, în fața violenței perene săvârșite de populațiile de pe coasta cantabrică. În absența dovezilor unei exploatare miniere masive, care ar fi trebuit apărută, aceasta s-a justificat prin existența unei linii de aprovizionare către limesul Rinului.

Reorganizarea administrativă din perioada tetrarhiei, continuată de Constantin, în legătură strânsă cu ceea ce se întâmpla în restul Imperiului, a dus la divizarea provinciei *Tarraconensis* în trei unități, separând teritoriul meridional în provincia *Carthaginiensis* și înglobând tot nordul, inclusiv teritoriile coastei cantabrice în *Gallaecia*. La sfârșitul secolului, Insulele Baleare formau o mică provincie independentă. Hispania se afla în prefectura occidentală. Toate acestea (*Tarraconensis*, *Carthaginiensis*, *Gallaecia*), împreună cu *Baetica*, *Lusitania*

și *Mauritania Tingitana* (de cealaltă parte a strâmtoarei Gibraltar) aveau să constituie Dioceza Hispania, extremitatea sudică a Prefecturii Galiilor, controla-

tă din îndepărtata *Treveris* [Augusta Treverorum, azi Trier, în Germania – n.t.].

Este posibil ca noua organizare administrativă să justifice comerțul din ce în ce mai slab cu Roma și cu centrul imperiului. Deși atestările sunt firave, un lucru este sigur și anume că această amplasare administrativă avea să conecteze din ce în ce mai mult destinul Hispaniei la acela al celor mai occidentale teritorii, într-un moment în care apărarea centrului imperiului devenea o prioritate.

Marile vile rustice, care au proliferat pe întregul teritoriu al peninsulei, nu erau mai puțin luxoase sau grandioase comparativ cu cele care se construiau în orice alt loc. Hispanici au ocupat funcții militare înalte și în proximitatea puterii centrale. Unul dintre ei, Theodosius (379–395), avea să devină ultimul împărat al Imperiului unificat.

Dar acest caracter excentric avea să influențeze separarea timpurie a Hispaniei de destinele Imperiului. Invaziile suebilor, vandalilor și alaniilor din anul 409, concomitent cu uzurparea lui Constantin al III-lea în Britania la începutul secolului al V-lea, care a reprezentat sfârșitul dominației romane în insulele britanice, aveau să se împletească într-o criză de autoritate care a izolat teritoriile hispanice, cu excepția coastei levantine, de autoritatea din Ravenna, capitala Imperiului Roman de Apus. Încercările de recuperare a teritoriului au fost zadarnice, iar dominația suebă în vestul peninsulei a marcat sfârșitul imperiului în Hispania, cu șase decenii înainte de detronarea lui Romulus Augustus, în anul 476, deci cu sfârșitul Imperiului Roman de Apus.

Traducere de
Carmen BURCEA

Apeductul roman
din Segovia

un proces educativ permanent, în sensul glorificării și salvagărdării Romei, iar un veteran întors pe meleagurile sale devenea un propagandist al sistemului roman.

DRUMURI, DRUMURI, DRUMURI

Asimilarea romanității a fost o consecință a acestor metamorfoze. Era mult mai mult decât impunerea latinei ca limbă a administrației și a afacerilor. Deși, fără putință de tăgadă, limba a fost un factor important. Adoptarea unui nume roman nu era doar o modă, presupunea integrarea într-o complexă schemă relațională civică și religioasă. Epigrafia, studiul inscripțiilor vechi, indică în ce măsură procesul a avansat rapid. Acordarea statutelor municipale de drept latin în timpul dinastiei Flaviilor (69 – 96) a extins dreptul roman în teritorii foarte îndepărtate de acelea care fuseseră asimilate rapid, inclusiv în enclave din podișul interior sau de pe coasta cantabrică.

Asimilarea civilizației romane a impulsionat introducerea tehnologiei romane, a formelor de cultivare și exploatare, încadrarea în circuitele comerciale. Treptat, devotamentul elitelor față de Roma a fost tot mai mare,

indivizi din medii provinciale au dobândit o pondere tot mai mare în armată și în viața publică romană. Faptul că Traian, originar din peninsula, a devenit împărat la finele veacului e un indiciu privind amploarea acestui proces.

Imagina Hispanici în vremea dinastiei Antoninilor (96 – 192 d.H.) marchează integrarea deplină în romanitate. O vreme a mai continuat să fie o provincie producătoare de materii prime, deși spre sfârșitul veacului marile mine din Asturias se epuizează. Este o ipoteză plauzibilă aceea că în momentul în care împăratul hispanic Traian a declanșat campania de cucerire a Daciei, în căutarea unui aur devenit tot mai rar, era cunoscut acest fapt.

Dar Hispania a furnizat fluxului comercial al imperiului alte produse esențiale. O parte dintre aceste produse reprezentau *annona*, obligația de aprovizionare a armatelor de pe limesul Rinului, potrivit dovezilor arheologice, dar și mărturiilor literare care laudau, de pildă, caii din Lusitania. Toate acestea au fost posibile datorită creării unui sistem de comunicații

Reconstituirea villei de la La Olmeda

capabil să conecteze interiorul țării, cu un relief complicat și problematic, cu porturile fluviale și maritime din care traficul comercial pornea spre alte zone ale Imperiului. Drumuri care au avut un scop comercial, dar care fuseseră construite, fără îndoială, pentru a aduce armata pe fronturile de luptă și pentru mobilitatea sa ulterioară până la definitiva pacificare a peninsulei.

Augustus a împărțit *Hispania Ulterior* în două provincii: *Baetica* și *Lusitania* – districte în esență agrare, cu capitalele la Mérida, respectiv Córdoba. *Hispania Citerior* s-a numit apoi *Tarraconensis*, după numele capitalei Tarraco [azi Tarragona, Catalunya – n.t.] – o provincie în care exploatarea minieră a continuat să joace un rol important. Procesul colonizării agricole s-a extins însă în toată peninsula, iar Valca Ebrului urma să devină o

Monte Testaccio (muntele de cioburi) este o movilă artificială din Roma, compusă aproape în totalitate din fragmente de ceramici romană veche spartă. Aproape toate amforele abandonate aici datează

din perioada Imperiului Roman. Unele dintre ele au fost ștampilate cu *titulus pictus* (o inscripție comercială realizată pe suprafața amforelor; specifică informații precum originea, destinația, tipul de produs). Monte Testaccio arată importanța pe care au avut-o uleiul și conservele de pește sau carne din *Baetica*, sudul peninsulei Hispania, în aprovizionarea Capitalei.

Departe de a fi întâmplătoare, locația aleasă pentru summitul fondator al Grupului, era încărcată de simbolism. La Vișegrad, în 1335, regii Ioan al Boemiei (Cehiei), Carol Robert al Ungariei și Cazimir al Poloniei se reuniseră pentru întâia oară, punând bazele unei alianțe menite a prezerva pacea în regiune (ce includea și dimensiunea economică a împrumuturilor destinate acestui scop). În pofida faptului că se baza pe o analogie falsă, acest simbolism – menținut în anumite cercuri occidentale pe parcursul anilor '90 – a introdus de la bun început, în acest proiect de cooperare trilaterală (ulterior, patrulateră), un element de *wishful thinking*, ce relativiza granița ce separă propriile dorințe și proiecții mentale de realități.

OPOZIȚIA LIDERILOR CEHI

Evoluția sinuoasă, marcată de repetate sușuri și coborâșuri, a Grupului de la Vișegrad i-a determinat pe unii analiști și

comentatori politici să-i declare, în mai multe rânduri, moartea clinică. Nu de puține ori, realizările sale au fost dublate de nerealizări și/sau teste de duranță. De pildă, spre dezamăgirea unora dintre protagoniști, care speraseră într-o abordare în bloc a negocierilor în vederea asocierii țărilor Grupului de la Vișegrad la Comunitatea Europeană, negocierile au fost mai degrabă prost coordonate de țările membre, iar semnarea acordurilor de asociere, în decembrie 1991, s-a făcut în mod individual. În chip similar, semnarea, la 21 decembrie 1992, și intrarea în vigoare, la 1 martie 1993, a Acordului Central European de Liber Schimb au fost umbrite de „divorțul de catifea” al Cehiei și Slovaciei, survenit la 1 ianuarie 1993. După ruptura de slovaci, cehii au decis să-și tempereze elanul participării la Grupul de la Vișegrad, devenit între timp patrulater (V4), pe motiv că el ar putea fi interpretat ca o intenție de slăbire a angajamentului față de integrarea în structurile vest-europene. În

septembrie 1993, președintele Havel sublinia că Republica Cehă considera că funcția Grupului de la Vișegrad se schimba și că rolul său trebuie să fie cel al unui forum consultativ. La rândul său, prim-ministrul Václav Klaus a pus sub semnul întrebării, în repetate rânduri, eficiența și utilitatea organizației.

Chiar dacă temerea Pragăi era în bună măsură nejustificată, întrucât cooperarea regională era văzută de Occident ca un test de pregătire și maturitate pentru integrarea în Comunitatea Europeană și NATO, ca poate fi înțeleasă prin contextualizare. La summitul de la Praga al V4, din mai 1992, președintele Walesa al Poloniei venise cu propunerea de a transforma gruparea într-o organizație de integrare economică și politică similară Comunității Europene, dar separată de aceasta (CE-2). Deși nu a fost luată în considerare în mod serios, căci se plasa contra curentului precumpănitor al integrării europene, propunerea pare să fi jucat rolul unui

Cei trei regi care, la Vișegrad, în 1335, se reuniseră pentru a pune bazele unei alianțe menite a prezerva pacea în regiune, o analogie exploatată pentru imaginea Grupului de la Vișegrad: Carol Robert al Ungariei, Cazimir al Poloniei și Ioan al Boemiei (Cehiei)

GRUPUL DE LA VIȘEGRAD TREI DECENII DE EXISTENȚĂ

ADRIAN POP

15 februarie 1991, semnarea Declarației de cooperare în integrarea europeană

Originile Grupului de la Vișegrad sunt indisolubil legate de existența, înainte de 1989, a unor legături politice strânse între intelectualii disidenți central-europeni din fosta sferă sovietică de hegemonie. În condițiile schimbărilor politice sistemice declanșate de revoluțiile est-europene și al accederii la putere a unora dintre foștii disidenți, legăturile pre-existente s-au consolidat și afirmat în planul politicii instituționale.

După un summit trilateral al liderilor cehoslovaci, polonezi și maghiari, desfășurat în aprilie 1990, la Bratislava, și un altul derulat în februarie 1991, la Vișegrad (în apropierea capitalei maghiare), lua ființă Grupul de la Vișegrad. Prin semnarea, la 15 februarie 1991, a Declarației de cooperare în integrarea europeană, președintele Republicii Cehoslovacia Václav Havel, președintele Republicii Polonia, Lech Walesa, și prim-ministrul Republicii Ungaria, József Antall, făceau publică voința țărilor pe care le reprezentau de a se sprijini reciproc în demersurile ce vizau integrarea europeană și euro-atlantică.

Într-un context marcat de izbucnirea violențelor în fosta Iugoslavie, destrămarea instituțiilor fostului bloc răsăritean și vidul economic, politic și de securitate generat de acest proces istoric complex, Grupului de la Vișegrad îi revenea sarcina să-i țină departe pe ruși și, pe această cale, să evite finlandizarea Europei Centrale de către Kremlin.

Imagine de la școala de vară Vișegrad

„Gazeta Central-Europeană“, care însă nu era consacrată exclusiv țărilor V4, ci includea și texte dedicate Țărilor Baltice și Balcanilor.

MAI APROAPE DE EUROPA NORDICĂ

Anul 2000 a însemnat pentru V4 înființarea singurei instituții permanente a acestora – Fondul Internațional Vișegrad. Destinat dezvoltării societății civile în aria central-europeană, prin acordarea de mici granturi exponenților regionali ai sectorului non-guvernamental, Fondul părea menit realizării visului foștilor disidenți central-europeni de a pune bazele unei puternice societăți civile, drept garanție a prezervării, înfloririi și consolidării democrației.

Ulterior, inaugurarea la Craiova, la 20 iulie 2004, a primei ediții a școlii de vară Vișegrad, precum și înființarea, în 2004, de miniștrii Culturii din țările membre V4, a Premiului Internațional Vișegrad (cunoscut și sub denumirea de „Premiul Cultural Vișegrad“), ce se acordă începând din 2005 anual, au introdus o consistentă dimensiune culturală identității grupului. În

declarația făcută cu acel prilej, la 12 mai 2004, prim-miniștrii au reiterat determinarea țărilor pe care le reprezentau de a continua dezvoltarea cooperării patrule. Sporirea, la summitul V4 de la Budapesta din 18 iunie 2007, a cuantumului bugetului Fondului Internațional Vișegrad la cinci milioane euro, pe baza contribuției egale a țărilor membre, confera și o dimensiune cuantificabilă și solidă acestei determinări.

Criza gazului din ianuarie 2009, generată de disputa dintre Rusia și Ucraina, a însemnat și pentru țările central-europene un punct de cotitură în geopolitica gazului, arătând clar necesitatea imperioasă de a colabora între ele și în domeniul securității energetice.

Însă testul major pentru țările V4 l-a constituit criza economică și financiară ce a debutat în Europa în 2008. Prima încercare de coordonare a răspunsurilor la criză a fost întâlnirea țărilor V4 de la sfârșitul lunii februarie 2009. Prim-ministrul Ungariei, țară puternic afectată de criză, a solicitat un plan european de salvare, pentru a evita o Yaltă economică în Europa. Omologii săi ceh și

slovac, ce proveneau din țări ce reușiseră să traverseze criza doar cu pierderi limitate, au refuzat această propunere, pe motivul că un plan de salvare putea fi interpretat ca dând substanță ideii unei Europe în continuare divizate, a cărei parte răsăriteană continuă a fi în cadrul U.E.

Pe ansamblu, țările central-europene au traversat criza mai bine decât restul U.E. Afinitățile lor s-au identificat mai degrabă cu disciplina fiscală germană decât cu politica fiscală franceză, netolerând laxitatea bugetară atribuită țărilor sud-est europene. În noua divizare a continentului european impusă de criză – N-S, mai degrabă decât E-V – țările V4 s-au simțit mai apropiate de Europa nordică, așa precum a învederat-o summitul european din 8 – 9 decembrie 2011. Poziții comune au fost prezentate de țările V4, de pildă, în privința Taxei asupra Tranzacțiilor Financiare. Poziționarea comună a fost favorizată și de accesarea la putere pe parcursul anului electoral 2010, în mijlocul crizei, a unor guverne de coaliție liberale și/sau conservatoare de dreapta.

(Va urma)

Inițiativele președintelui Poloniei, Lech Walesa (dreapta) au fost un semnal de alarmă pentru Vaclav Havel, președintele Cehiei

semnal de avertizare timpurie pentru autoritățile de la Praga. Iar aceasta cu atât mai mult cu cât, ulterior, în septembrie 1992, Walesa „a recidivat”, propunând partenerilor central-europeni un complement în planul securității la proiectul CE-2, sub forma unui NATO-bis. Dacă s-ar fi materializat, aceste proiecte de sorginte poloneză ar fi condus la o re-regionalizare a politicilor economice și de securitate. Perspectiva i-a determinat pe liderii cehi să se opună constant instituționalizării Grupului de la Vișegrad.

MENTINUT ÎN VIAȚĂ DE INTELECTUALI

După ce, începând din 1994, poziția cehă a început să prevaleze în interiorul grupării și numele său aproape că dispăruse de pe scena vieții internaționale, ideea Vișegradului a cunoscut o bruscă, dar scurtă, revenire în actualitate, în preajma summi-

tului NATO de la Madrid, din 8 – 9 iulie 1997. Ideea conform căreia Republica Cehă, Ungaria și Polonia erau diferite identitar de celelalte țări est-europene părea atractivă cancelariilor central- și vest-europene. Combinată cu conștientizarea progreselor reale mai rapide făcute de cele trei țări central-europene pe calea democratizării și economiei de piață și sprijinul nemijlocit primit de acestea din partea unor cancelarii occidentale, precum și a unor lideri politici și consilieri ai acestora ce proveneau din țările Europei Centrale, ideea le-a asigurat Republicii Cehă, Ungariei și Poloniei integrarea în NATO în primul val de extindere post-Război Rece către est. Declarația de la Madrid privind Securitatea și Cooperarea Euro-Atlantică, semnată de Consiliul Nord-Atlantic, conținea invitația pentru aceste trei țări de a accede în Alianța Nord-Atlantică. După semnarea protocolului de a accede în

decembrie 1997 și ratificarea acestora de toate țările membre, Polonia, Republica Cehă și Ungaria au devenit membre cu drepturi depline ale Alianței Nord-Atlantice, la 12 martie 1999. De această înțâietate nu a beneficiat însă și Slovacia, blocată în aspirația de a li se alătura celorlalte țări surori central-europene de regimul politic nedemocratic al lui Vladimir Meciar (1994 – 1998).

Altminteri, pe ansamblu (excepând momentul Madrid), în perioada 1994 – 1999, noțiunea Vișegradului a fost menținută în viață precumpănitor de intelectualii grupați în jurul publicației *Central European Journal*, un supliment comun al cotidienelelor *Sme* (ziar slovac), *Gazeta Wyborcza* (ziar polonez), *Lidové noviny* (ziar ceh) și *Magyar Hírlap* și *Népszava* (ziare maghiare). Această valoroasă inițiativă publicistică era de departe dominată de *Gazeta Wyborcza*, singura dintre publicații care avea corespondenți în toate țările V4. Mai mult decât atât, spre deosebire de ziarele cehă, slovacă și maghiară, care publicau, de regulă, scurte relatări, *Gazeta Wyborcza* continua să cultive tradiția eseurilor de mari proporții și un înalt nivel intelectual. Au existat așadar, de la început, piedici obiective în determinarea formei cooperării în cadrul acestei inițiative publicistice. Deși, pe termen scurt, s-a ajuns la un compromis, pe termen lung, problemele financiare specifice tranziției și-au spus cuvântul, colaborarea devenind tot mai costisitoare. În cele din urmă, proiectul a intrat în colaps, vestigiile ale acestuia supraviețuind doar în titlul unei rubrici din *Gazeta Wyborcza*:

August von Mackensen

insinuându-se că germanii au fost și sunt gata în orice moment s-o primească și că numai guvernării ruși s-au opus. Singurul mijloc prin care soldatul rus putea impune pacea era să plece de pe front. Se specula dorința țaranului soldat, informându-l că în țară se împart moșiile și că accia care nu sunt prezenți nu primesc nimic.

Sărbătoarea pascală a fost marcată de o puternică interacțiune între trupele ruse și cele ale Puterilor Centrale. Rușii au răspuns cu entuziasm inițiativelor germanilor, întâlnindu-se cu aceștia în zona neutră, unde au băut și dansat. Astfel de episoade au avut loc pe întregul Front românesc: la Vatra Dornei, la Suraia (Vrancea) și la Rădulești (Vrancea), unde soldații ruși au ieșit din tranșee, pentru a primi ziare de propagandă. Tot la Rădulești, rușii au înaintat chiar și o cerere pentru încetarea focului.

Reprezentanții Puterilor Centrale, preocupați de impactul pe care această masivă fraternizare îl avea asupra propriilor oameni, au decis să schimbe tactica. În săptămânile ce au urmat Paștelui, cu ajutorul ofițerilor specializați

în propagandă (*nachrichten offizier*) și al agenților vorbitori de limba rusă, Germania și Austro-Ungaria au mutat accentul de pe fraternizare, pe pacifism. Parlamentarii germani de rang înalt le-au cerut delegaților ruși să semneze armistiții, făcând aluzie și la anumite condiții de pace avantajoase.

La 27 martie 1917, toți ofițerii de informații ai Armatei 9 germane primesc indicații de la șeful lor, Huth, în ceea ce privea tratarea soldaților ruși din tranșee sau a dezertorilor. Evenimentele din Rusia permiteau o creștere a presiunii propagandistice asupra liniilor ocupate de trupele rusești, mai ales în perioada Paștelui, în zilele de 14 – 16 aprilie 1917. Dezertorii ruși trebuia să fie tratați bine, să fie hrăniți și să li se permită să trimită scrisori comandanților lor. Urma să se facă și demersurile necesare pentru ca dezertorii să poată fi trimiși în Rusia. Ofițerii de informații trebuia să împiedice orice încercări de fraternizare între prizonierii ruși și soldații germani pentru a preveni

Kurt von Morgen

Robert Kosch (1915)

răspândirea bolșevismului în rândul propriilor trupe. Printr-o altă telegramă, ofițerii de informații sunt instruiți să ofere rușilor extrase traduse în limba rusă din ziarele germane care să demonstreze atitudinea empatică a Germaniei față de situația grea în care se aflau soldații ruși, care ar fi fost împinși de țară la un război nedrept.

PROPUNERILE DE PACE

La 11 aprilie 1917, ofițerilor germani li se repetă cu insistență să ia măsurile necesare pentru a nu exista contacte directe între soldații ruși și soldații germani. În zonele de contact dintre ruși și germani, cum era cazul sectorului de la Rădulești, doar ofițerii germani, împreună cu traducătorii, aveau voie să vorbească cu soldații ruși.

Episodul de la Rădulești avea efect asupra întregului sector de front al Siretului Inferior. În timpul armistițiului unilateral declarat, germanii și austriecii erau totuși suspicioși și își luaseră măsuri de siguranță. În zilele de Paști, era de așteptat

SPIONAJ, PROPAGANDĂ ȘI TRĂDARE PE FRONTUL SIRETULUI ÎNFERIOR

Prof.dr. CLAUDIU SACHELARIE
(Societatea de Științe Istorice din România,
Filiala Brăila)

Revoluția Rusă din primăvara anului 1917 a destabilizat și Frontul românesc. Soldații ruși erau influențați de promisiunile de pace și democratizare a societății proclamate de bolșevici. Serviciile de informații austriece au constatat că trupele rusești de pe Frontul românesc aflaseră despre evenimentele din Rusia încă înainte de sfârșitul lunii martie. Pentru Marele Cartier General Român situația era critică. Impactul revoluției asupra Frontului românesc a fost la fel de violent și generator de dezordine ca peste tot unde se aflau trupe rusești. Fraternizarea cu inamicul, slăbirea disciplinei militare și dezertările erau la ordinea zilei.

*Soldați ruși și germani se întâlnesc
în teritoriul nimănui pe Frontul de Est (1917)*

Solidarizarea cu inamicul se răspândise pe Frontul de Est încă înainte de Revoluție. Pe Frontul românesc, soldații ruși și bulgari, cărora limba le facilita comunicarea, organizau întâlniri amicale, pe Siretul înghețat, încă din luna februarie 1917. În corespondența de pe front, militarii din Armata 6 rusă relateau despre „străngerile de mână și îmbrățișările amicale”, despre schimbul de hrană și țigări care avea loc în tranșeele germane.

Fraternizarea spontană a rușilor în primele săptămâni ce au urmat Revoluției i-a determinat pe comandanții germani să organizeze contacte de acest fel la o scară mult mai mare. Ofițerilor de informații le-au fost trimise ghiduri detaliate, iar conducerea superioară germană și austro-ungară au proclamat un armistițiu pentru toate cele trei zile de Paști (14 – 16 aprilie 1917), de-a lungul întregului Front de Est.

O SCHIMBARE DE TACTICĂ

Comandantul suprem Mackensen a primit ordinul de a se abține de la „ostilități agresive pe Frontul de Est, în special pe durata sărbătorilor rusești”. Totodată, a fost înființat și tipărit la Brăila, în câteva mii de exemplare, un ziar în limba rusă, *Siretul*, spre a fi distribuit în tranșeele rușilor. Se exploata dorința de pace a soldatului rus,

Generalul Dmitri G. Șcerbacev

devastatoare ale propagandei pentru români și Aliați. Operațiunile militare pregătite și inițiate de români la Nămolosa au fost anulate din cauza trădării rușilor. De aceea, ofițerii de informații germani primesc noi indicații în octombrie 1917.

Temele principale ale propagandei de front erau: Guvernul provizoriu de la Petrograd nu a respectat dorința de pace a poporului rus; programul de guvernare este același cu cel al fostului Guvern țarist, care este încă alături de Antantă; Antanta exploatează resursele Rusiei în interes propriu; ofensiva din vară nu a făcut decât să înrăutățească situația țării; problemele interne din Rusia pot fi rezolvate numai în urma încheierii păcii.

În sectorul de front unde erau dispuse trupele bulgare, propaganda era interzisă din cauza pericolului de iradiere revoluționară, care ar fi putut destabiliza alianța.

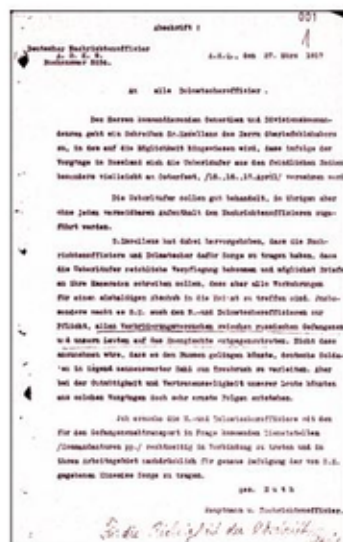
CAVIAR RUSESC PENTRU O STICLĂ DE ȘAMPANIE

Revoluția bolșevică din noiembrie 1917 și propaganda

germană au avut ca efect încetarea ostilităților între ruși și Puterile Centrale pe întregul Front de Est. Grupul Râmnic este anunțat că ofițerii de informații au discutat cu un comitet al Diviziei 30 ruse, aflate pe sectorul Căliceni – Suraia, și au stabilit încetarea focului pentru 24 de ore, începând cu data de 30 noiembrie, ora 12 p.m. Un alt acord de încetare a ostilităților a fost semnat cu rușii din sectorul Vameșul – Crângeni, cu aplicare din data de 3 decembrie, ora 12 p.m. Coincidență sau nu, tot la 3 decembrie 1917, generalul Dmitri G. Șcerbacev (comandantul trupelor ruse de pe Frontul românesc) îi comunica lui Mackensen intenția de a începe tratativele de armistițiu.

Fraternizările ruso-germane urmărite și controlate strict de germani aveau loc și în zona frontului dintre Galați și Brăila. Generalul Robert Kosch menționa, la 28 decembrie 1917, că

*Documentul prin care
căpitanul german Huth
indica modul cum vor fi tratați
soldații ruși din tranșee
sau dezertorii*

în teritoriul neutru de pe malul Dunării, germanii și rușii pescuiesc împreună, ba chiar fanfarele germane și rusești interpretau piese muzicale în tranșeele opuse. De asemenea, germanii urmăreau să înființeze și un „magazin“ în mijlocul zonei neutre pentru a promova schimbul comercial la o scară mai largă. Rușii erau mari amatori de ceasuri, cuțite, hârtie și alte articole industriale și ofereau în schimb articole din piele, ceai, cauciuc și altele. Chiar generalul Kosch a mâncat, în ianuarie 1918, o porție de caviar rusesc, primit în schimbul unei sticle de șampanie.

Prin urmare, la sfârșitul anului 1917 românii trebuiau să lupte singuri împotriva germanilor, austro-ungarilor, bulgarilor și turcilor, ceea ce era imposibil. În condițiile date, România s-a văzut obligată să semneze armistițiul cu Puterile Centrale. Germanii au obținut ceea ce și-au dorit: scoaterea Rusiei din război, încetarea operațiunilor militare pe Frontul de Est (și mutarea trupelor pe Frontul de Vest) și exploatarea economică a țărilor baltice și a României ocupate.

Trădarea soldaților ruși de pe Frontul românesc a fost rezultatul mai multor factori: alianța româno-rusă fusese fragilă din cauza intereselor Rusiei la Dunărea de Jos și Marca Neagră și a istoriei recente; Revoluția rusă și propaganda germană au agravat fricțiunile inițiale. Propaganda a avut un rol bine determinat în succesul Puterilor Centrale, dovedindu-se o armă eficientă în destabilizarea inamicului, profitând de condițiile sociale și politice din Rusia. ■

ca mulți soldați ruși să apară în fața tranșelor germane. Pentru a nu fi împușcați, soldaților ruși li s-a comunicat să poarte un steag alb. Orice alte mișcări, pe timp de zi sau de noapte, care trezeau suspiciuni puteau provoca încetarea armistiștiului și deschiderea ostilităților.

La 17 aprilie 1917, soldații ruși au înmănat ofițerilor germani de la Rădulești o scrisoare prin care se scuzau pentru atacul artileriei rusești împotriva tranșelor germane. Rușii încercau să explice că atacul din 16 aprilie 1917 a fost o greșală și că nu mai doreau să lupte în numele unui „război injust”.

Ofițerul de informații Huth informează Înalțul Comandament German că situația legăturilor cu rușii decurge în modul dorit. Se așteptau rezultatele propagandei, adică pacea propusă de Rusia. În acest timp, armistiștiul unilateral, ocazionat de Paștele ortodox, a încetat. În consecință, niciun soldat rus nu mai avea voie să treacă de zona neutră, decât dacă arbora steagul alb și venea pentru negocieri.

La 25 mai 1917, ofițerii de informații primesc de la Înalțul Comandament German indicații privind termenii de negociere a păcii cu reprezentanții soldaților ruși de pe Frontul românesc. Propunerile de pace conțineau puncte care să indice intenția Germaniei de a ajuta Rusia revoluționară, chiar și ajutor economic și câștiguri teritoriale.

Se insista pe convingerea soldaților ruși să ceară superiorilor lor un armistiștiu de trei sau patru săptămâni, ca să poată participa la alegerile libere din țară; neamestecul

Pe Frontul de Est dezertorii erau uneori executați...

Germaniei în problemele interne ale Rusiei, chiar și o înghețare a operațiunilor militare pe Frontul de Est, dacă și rușii nu vor mai participa la operațiunile militare; regularizarea Strămtorilor în avantajul Rusiei, dacă aceasta va renunța la dorința de a cuceri Istanbulul; suport financiar pentru reconstrucția Rusiei; ajustarea graniței cu Germania; Polonia trebuia să devină stat.

EFECTELE PROPAGANDEI

Ofițerii de informații care au discutat cu reprezentanții rușilor de la Rădulești la 5 iunie 1917

... iar altele trimiși înapoi să lupte

l-au informat pe Mackensen că Diviziile 13 și 34 ruse au fost convinse, în urma măsurilor de propagandă, să nu mai lupte. La 5 iunie 1917, cele două mari unități ruse au încheiat cu germanii înțelegeri scrise, prin care își luau angajamentul în acest sens.

Comandamentul Armatei 9 comunica Înalțului Comandament German, prin adresa nr. 6.196 din 5 iunie 1917: „Din tratativele din ultimele zile, s-a câștigat impresia că Divizia 34 rusă este acum atât de mult influențată, încât deputații ei au voința fermă și puterea de a sili pe superiori să facă o încheiere scrisă cu noi, pentru o îndelungată suspendare a ostilităților pe această porțiune de front. Divizia 12 Bavareză, după cum comunică ofițerul de stat major de la acea divizie, este de aceeași părere. Deputații ruși și-au exprimat intenția să propage diviziilor vecine rusești o mișcare în favoarea unei suspendări oficiale a ostilităților (deputații Diviziei 13 rusă par deja să fie gata la aceasta) și nu ar fi exclus ca mișcarea, întinzându-se de la Divizia 34, treptat să cuprindă și alte părți ale frontului și să exercite o influență și asupra locurilor de unde se așteaptă atacuri rusești”.

Comandantul Corpului 1 de Rezervă german, generalul Kurt von Morgen, a fost autorizat oficial (prin Ordinul nr. 2.076 din 6 iunie 1917) de Ludendorff (cel care a condus Marșul Stat Major German între 1916 și 1918 împreună cu generalul Hindenburg) să încheie cu comitetele Diviziilor ruse 13 și 34 suspendarea ostilităților.

După campania din vară, Înalțul Comandament German a remarcat efectele

Pavel Kiseleff și coperta Regulamentului Organic

La 30 ianuarie 1832, căpăta „putere de pravi-lă“ proiectul „Regulamentului pentru Institutul sârmanilor copii, pentru Institutul cerșetorilor, pentru Casele ajutoarelor ce se împărțesc pe la săraci pe la zile de sărbători mari și la biserici și schituri întrebuițate“.

Capitolul al treilea al acestuia se referă, în două secțiuni, la cerșetori. „Supt numire de cerșetori se înțelege acele fete scăpătate care din pricina betșugurilor, neputând să se hrănească cu munca, alcargă prin biserici și pe uliță, de cer milă de la trecători. Stăpânirea nemaiputând suferi umilitoarea priveliște și ticăloșia cerșetorilor au hotărât suma de lei 50.000 pe an pentru asigurarea ținerii lor [...] Toți cerșetorii din București se vor strânge de către Agie [poliție – n.n.] și câți dintr-înșii vor fi căsătoriți se vor îndatora a locui pe la casele lor și vor avea pensii de la institut fieșcare câte lei 15 pe lună, bez un rând de haine pe tot anu [...] Câți cerșetori sau cerșetoare fiind sdravene s-au obișnuit a trăi cu cerșetoria din pricina trândăvirilor, să fie siliți, în București prin Agie, iar prin orașe de către polițaiu, a nu se mai arăta prin biserici sau pe ulițe ca să ceară milă și a munci ca să-și ție viața. Câți dintr-înșii vor îndrăzni să calce aceste porunci ale stăpânirii să se pedepsească [...], osândindu-se unii ca accia la bătaie și la

îndatorirea de a lucra la lucruri de ale orașului, precum la zidiri obștești, caldarâmuri, curățenia drumurilor și altele asemenea, dându-li-se o plată trebuincioasă pentru a se putea hrăni“.

Cerșetorii fără familii urma să fie internați într-un institut, „unde vor avea hrana și îmbrăcăminte lor de la stăpânire“, locuind însă separat bărbații de femei. „Ca să se stărpească relele năravuri și statul să nu facă în zadar cheltuiala ținerii acestor cerșetori, direcția să

îngrijească a-i pune să învețe vreun meșteșug potrivit cu starea nemerniciei fieștecăruia“. Produsele rezultate urma să se vândă; suma rămasă după recuperarea cheltuielilor de producție se împărțea în două părți egale, una revenea case-lor, cealaltă cerșetorului meșteșugar. Acesta intra însă în posesia capitalășului său numai la ieșirea din institut, condiționată la rândul ei de angajamentul (legătura) de „a nu mai îmbrățișa meseria cerșetoriei, ci a se băga la vreun meșteșug prin știința direcției“.

Numărul cerșetorilor asistați de stat se ridica, în conformitate cu prevederile Regulamentului, la 120, dintre care 70 în institut și 50 cu pensie. În cazul în care numărul cerșetorilor ar fi depășit cifrele stabilite, aceștia urma să fie trimiși pe la mănăstiri, „până se va deschide vreun loc în institut sau între pensionari de va fi familist“.

INDOLENȚĂ SAU NEPUTINȚĂ, DAR ȘI FURIA APELOR

Pe cât de clar și amănunțit imaginată fusese organizarea normativă a celor două institute, pe atât de dificilă se va fi dovedit transpunerea ei în practică. În februarie 1832, „Direcția Caselor“ Făcătoare de Bine înștiințează Marea Logofeție a Pricinilor Bisericești că locul cel mai indicat pentru adăpostirea celor două institute sunt chiliile din jurul bisericii Manii Brutaru, din mahalaua Popii Radului, care inițial fuseseră destinate orfanotrofiei (construite pe vremea lui Constantin Vodă Hangerliu, cu partea din moștenirea lui Enache Văcărescu „ce s-au deosebit a sufletului“), dar care la data cercetării

CERȘETORII BUCUREȘTENI DE LA 1832 LA 1849

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI

Înnoirile masive pe care și le propunea în anii 1830 – 1832 Regulamentul Organic al Valahiei nu puteau lăsa în urmă problematica asistenței sociale, cu atât mai mult cu cât aspectele politice grave cu care s-au confruntat Principatele la începutul secolului al XIX-lea atinseseră indirect, dar nu mai puțin grav, și opera de binefacere. Un raport înaintat în 1832 lui Pavel Kiseleff, în calitate de șef al administrațiilor celor două Principate, arăta că „sistemul de delapidare care se lățise în toate ramurile de administrație nu cruțase nici casele de binefacere și de utilitate publică”.

O stradă din București la mijlocul secolului al XIX-lea; se poate observa Turnul Colței în partea stângă, demolat în anul 1888

În baza prevederilor Regulamentelor Organice, „Casele publice, adică institutul sărmanilor, al cerșătorilor, precum și casele ajutoarelor ce sunt împărțite pe la sărmani și biserici i schituri întrebuințate” au fost organizate inițial într-o „direcție”, supusă ulterior tutelei unei eforii (aprilie 1832). Organizarea efectivă, preluarea și îndeplinirea obligațiilor noii instituții se realizează însă dificil. Principalele piedici în transformarea noului organism teoretic într-o entitate administrativă funcțională și eficientă sunt centralizarea excesivă și corolarul ei direct, finanțarea, întotdeauna defectuoasă, de la bugetul statului.

O ÎNCERCARE DE A STÂRPI VECHILE NĂRAVURI

Activitatea Direcției și apoi a Eforiei Caselor Făcătoare de Bine, în primii lor ani de existență, viza trei obiective principale: punerea în funcțiune a două „instituti” (unul pentru cerșetori, celălalt pentru copiii orfani mai mari de trei ani, alcătuirea listelor de săraci care urma să primească milă, fără a fi adăpostiți în sus-numitul institut, și organizarea ajutoarelor pentru copiii mai mici de trei ani (plasarea acestora la doici).

Intrarea în Mănăstirea Mărcuța și biserica așezământului monahal; a fost ridicată între anii 1586 – 1587, de Dan vel Logofătul, în timpul domniei lui Mihnea Turcitul

trative i se substituise furia apelor. În iulie 1838, îngrijitorul cerșetorilor de la Malamuc anunța cinstita Eforie că „de la leat 1837 cu plinirea apelor și până acum, mâncături și stricăciune s-au făcut de apa Prahovii cu surparea malurilor, încât de va mai veni încă de vreo două, trei ori după cum au venit și acum, cu adevărat că trebuie să se surpe și odăile unde lăcuiesc cerșetorii, cât și sfânta biserică“. În primăvara lui 1839, din februarie până în mai, situația devine dramatică. În mai 1839, îngrijitorul cerșetorilor anunță disperat că „n-au mai rămas măcar șase pași până în pereți din multa venire a apei, si-lindu-se din ceas în ceas cu mâncătura, și ca să nu ne pridaască sila ei cu cotropirea [...] mă rog [...] să mi să dea o cinstită dezlegare ca sosind cotropirea apii peste noi să am unde așeza cerșetorii acestui institut“. Nu știm cum se va fi sfârșit, pe termen scurt, această poveste, care risca să devină tragică. Știm doar că schitul Malamuc a dispărut în cele din urmă, surpat, într-adevăr, de apa Prahovei.

LA MALAMUC SAU LA BALAMUC?

Posteritatea numelui său e însă surprinzătoare. Cu atât mai mult cu cât nu se leagă deloc de seculara istorie a schitului prahovean,

fondat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, ci de un episod aleatoriu de la sfârșitul existenței sale. Prin confuzie și contaminare lingvistică, „Malamuc“ a dat naștere substantivului „balamuc“. În noiembrie 1838, forurile administrative ale Țării Românești, cu aprobarea domnului, hotărăsc „mutarea smintiiilor de la Mănăstirea Negoești și trimiterea în viitorime vremelnicește la schitul Malamuc din sud Ilfov“ (localizarea Malamucului în Ilfov este valabilă pentru secolul al XVIII-lea; azi ar aparține de județul Prahova).

Dicționarul Limbii Române admite că „balamuc“ este disimilat din Malamuc, localitate lângă Gherghița unde era casa de nebuni, care mai târziu a fost mutată la Mărcuța, în comuna

Pantelimon“. „Balamuc“ este la origine un nume propriu de localitate și numai prin generalizare a ajuns să fie folosit pentru casă de nebuni. Această generalizare se combină însă și cu confuzia între două mănăstiri diferite, dar cu nume asemănătoare până la identitate: Malamuci, respectiv Balamuci (schit din secolul al XVII-lea, comuna Micșunești – Moara, județul Ilfov). Odată cu aducerea nebunilor de la Malamuc la Mărcuța, cuvântul „balamuc“ a început să fie folosit pentru a desemna în mod uzual casa de nebuni; bucureștenii confundaseră probabil Malamucul de pe Prahova, destul de îndepărtat pentru ei, cu schitul Balamuci, vecin spre nord al Mănăstirii Căldărușani și mult mai apropiat de București.

În jurul anilor 1840 sunt menționați în documente bolnavi săraci sau cerșetori trimiși la Mărcuța, pentru ca din 1843 să apară constant în acte „Institutul smintiiilor și cerșetorilor de la Mărcuța“. În 1782 ar fi fost deja deschis un spital pentru sărmani la Mărcuța, iar la 1836 Marele Vornic din Lăuntru Matei Ghica menționa bolnavii săraci din București, atinși de „boala lumească“, internați și tratați gratuit aici. În 1839, un Petru „damblaflu ciungu ot mahalaua Silivestru“, sărac, bătrân și neputincios, solicita să fie înscris între cerșetorii pensionari ai efori-

Eforiei erau închiriate, aparent abuziv, unor mahalagii. Rapoartele „Direcșiei“ sunt luate „în băgare de seamă“ de cinstita logofeție în mai, când aceasta decidea ca „ticăloșii streini bolnavi ce zac pe ulițe rătăcitori“ „să strângă după drumuri de unde sânt căzuți în grea boală și să ducă într-acele chilii la numita biserică a Manii“, urmând evident să se scoată chiriașii. Încercând să pună în aplicare hotărârea logofeției, eforia întâmpină cel puțin două probleme. În primul rând, spațiul insuficient: încăperile chiliilor de la Biserica Manii Brutaru nu puteau adăposti mai mult de 38 de cerșetori, dintre cei 70 hotărâți de Regulament.

A doua mare dificultate, dovedită insurmontabilă în cele din urmă, în calea înființării institutului cerșetorilor, fie și la jumătate din capacitatea cerută de Regulament, este refuzul aprig al mahalagiilor de a se învecina cu un astfel de așezământ. În iunie 1832, mahalagii depun plângere la Vornicia Mare Dinlăuntru a Principatului împotriva tentativelor orânduirii de a prelua respectivele chilii pe seama institutelor pentru cerșetori și orfani. „Ne-am mirat foarte, întâi de acest fel de orânduială, de înfrumusețire ce să facă în mijlocul politiei; al doilea, această biserică nu este făcută de stăpânire, ci de fețe particulare după cum atâtea sineturi domnești sânt de față și cum să poate în sâlnicie să ia un lucru pe care nu este cineva stăpân; al treilea dacă o dată stăpânirea va face un astfel de lucru noi biserică nu mai avem, căci și preoții ne lasă și dascălu și cu un cuvânt toate, iar noi mahalagii trebuie să ne părăsim casele noastre și să umblăm pe drumuri cu copiii, fiind lucru învederat a nu putea cinevași trăi la un loc cu cei nebuni, buboși și puturoși“. Agia hotărăște ca până la reglementarea afacerii să nu se ia nicio măsură de evacuare. Fără a avea informații explicite despre câștigul de cauză al mahalagiilor, putem bănuși însă că așa au stat lucrurile, de

Biserica Manii Brutaru

vreme ce în septembrie 1833 logofeția poruncește găsirea unei alte soluții.

Tatonările ducăză din nou câțiva ani. Apoi, în bugetul Valahiei pe 1835 apar cheltuielile „Casci cerșetorilor“, mai întâi la Plumbuita, apoi la schitul Malamuc. De la sfârșitul aceluiași an, documentele din inventarul 2.347, fond *Eforia Caselor Făcătoare de Bine*, de la Arhivele Naționale din București, înregistrează cazuri de

cerșetori trimiși sau eliberați la și de la schitul Malamuc (între 1835 – 1839).

Deși pare o soluție de durată ceva mai lungă, găzduirea cerșetorilor la Malamuc – Prahova stă sub semnul provizoratului. Un schimb de rapoarte între eforie și Mitropolie, din septembrie 1838, precizează că „institutul este vremelnicește așezat de înalta stăpânire la acest loc“. Oricum, zilele așezământului erau numărate; de această dată indolenței sau neputinței adminis-

*Constantin Vodă Hangerliu,
domn între noiembrie 1797 și ianuarie 1799*

După ce am văzut în episoadele anterioare (Magazin istoric, nr. 3 – 4/2021) cum s-a ajuns la convocarea conferinței internaționale pentru încheierea Convenției de la Montreux, să examinăm acum modul în care s-a semnat documentul, ce produce și azi, într-un context geopolitic complet schimbat, consecințe.

STRÂMTORILE MĂRII NEGRE ȘI BĂTĂLIA PENTRU PORȚILE ORIENTULUI

*Zona Mării Negre, imagine luată din satelit;
în stânga jos zona Strâmtorilor*

ȘTEFAN CIOCHINARU

O foarte scurtă reamintire a contextului apariției Comisiei Europene a Dunării este poate necesară.

Scopul creării, în anul 1856, a fost de a se îngriji „de lucrările de la gurile fluviului și din părțile învecinate”. Dar, odată cu aceste lucrări tehnice, Comisia a primit și o sarcină administrativă privind navigația. Reglementarea de ordin tehnic includea sancționarea contravențiilor și de aici până la crearea unui regim juridic sancționator n-a mai

fost decât un pas. Organele sale erau recrutate dintre cetățenii străini sau români aflați la ordinele exclusive ale Comisiei. A devenit repede un adevărat stat în stat. Un agent a fost pus în fruntea portului Sulina, declarat port internațional, și un altul în fruntea inspecției navigației pe tot cursul fluviului până la Brăila. Fiecare dintre cei doi agenți

– căpitan de port sau inspector al navigației – avea competență administrativă și dreptul de jurisdicție. Ei constatau singuri sau ajutați de agenții lor care sunt contravențiile, întocmeau procese-verbale, citau martorii, judecau în primă instanță și dădeau hotărâri în numele Comisiei Europene. Aceste hotărâri erau susceptibile de apel în fața

ei, care primeau câte 15 lei pe lună, amintind că fusese anterior „trimis și între cerșetorii de la Mărcuța, dar acum umblu încoace și încolo, neavând nici ce mânca”. Din 1841 – 1842, apare în bugetul Valahiei „Institutul de smintiți de la Mărcuța”, pentru ca din 1843 să întâlnim „Institutul smintiților și cerșetorilor de la Mărcuța”.

Fără a avea pentru moment și alte informații despre înființarea, organizarea și modul de funcționare al respectivului institut, putem bănuși că el datează din 1843, dată după care apare aproape în fiecare an în *Buletin. Gazetă Oficială a Țării Românești* (cu prilejul anunțării licitațiilor organizate de Eforia Caselor Făcătoare de Bine pentru hrana sau îmbrăcăminte pensionarilor săi).

PREOCUPĂRILE AUTORITĂȚILOR

Despre pensionarii institutului de la Mărcuța sau despre funcționarea propriu-zisă a acestuia nu avem prea multe știri. Publicarea licitației pentru „îndestularea cerșetorilor și a smintiților de la Institutul Mărcuța”, pentru anul 1849, cuprinde o seamă de „condiții”, care pot contura, măcar teoretic, limitele între care autoritățile administrative își propuneau să circumscrie funcționarea celor două așezăminte. Personajul care s-ar fi însărcinat în urma licitației cu aprovizionarea institutelor devenea răspunzător cu asigurarea tuturor produselor necesare traiului zilnic al pensionarilor acestora, de la alimente, la materiale necesare încălzirii, iluminatului sau asigurării și menținerii curățeniei.

Serviciile prestate de cel care ar fi preluat aprovizionarea acestora, „contracciul”, se aflau sub supravegherea strictă a „îngrijitorilor de la amândouă instituturile”. Plata se făcea pe baza evidențelor de persoane întocmite zilnic de

îngrijitori, numărul pensionarilor „neputând fi statornic”. Înregistrările slujeau la calcularea numărului de porții de mâncare pentru ziua imediat următoare, iar la sfârșitul lunii la efectuarea decursurilor, de Departamentul Credinței. Această informație sugerează că șederile în institut nu erau de lungă durată, iar fluxul de pensionari destul de intens, mai cu seamă, evident, în cazul cerșetorilor.

În interiorul institutelor, autoritățile se străduiesc să asigure un regim de viață satisfăcător. Internații urma să primească o singură masă pe zi, la ora prânzului, dar aceea era destul de consistentă: 1 kg și un sfert de pâine, cca 320 grame de legume și tot atâta carne de vită sau de pește la sărbătorile din posturi, iar duminică și de sărbători un sfert de litru de vin. Pentru asigurarea igienei pensionarilor, îngrijitorii primeau lunar de persoană „câte 200 dramuri săpun prost pentru spălatul rufelor”, iar bărbații erau bărbierii săptămânal. Erau prevăzute așa și acele pentru cârpitul rufelor, „precum și rășină de afumat prin odăi”. Aparent, cele două așezăminte beneficiau de serviciile unui medic, dacă nu permanent, măcar la nevoie, căci acesta apare menționat în stabilirea dietei pensionarilor, iar în contractul de arendare-licitare este prevăzută aprovizionarea cu „floare de mușetel și de soc spre a se întrebuința după povața doctorului”.

Deși impresionant prin grija cu care tratează aspectul aprovizionării așezămintelor pentru săraci și nebuni, condițiile de mai sus au avut exact efectul contrar celui scontat de autorități: la licitație nu s-a înfățișat nimeni! Nu ne rămâne de spus decât că, măcar pe hârtie, regimul de viață preconizat pentru „Institutul de la Mărcuța” denotă preocupările autorităților legate de sănătatea „cerșetorilor și a smintiților”, supravegheată igienic, epidemiologic și, nu în ultimul rând, alimentară. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Maksim Litvinov și Nicolae Titulescu

său Maksim Litvinov, care i-ar fi spus că, în cazul în care Bucureștii nu iau atitudine în legătură cu ascensiunea extremei drepte în România, pe fondul remilitarizării Renanici, Rusia va reanexa Basarabia, „pentru că facem noi [românii – *n.n.*] politica germană”. Acest document nu și-a mai făcut însă efectul, deoarece, la numai 40 de zile distanță, Titulescu avea să fie înlăturat din Guvernul Tătărescu, poate tocmai ca urmare a semnării pactului cu sovieticii. Complicatele negocieri diplomatice de la Montreux au închis Marea Neagră, dar România a preluat controlul asupra Gurilor Dunării și a cursului său navigabil, de la Cazane până la Marea cea Mare.

DUPĂ 80 DE ANI

De la Montreux și până astăzi au trecut 85 de ani. Lumea s-a schimbat, iar la Marea Neagră condițiile sunt altele, noi țări au devenit riverane, un puternic proces de globalizare modifică din temelii ordinea internațională, doar vechiul Pont Euxin

rămâne în continuare o mare practic închisă. Marea Neagră a încetat să mai fie doar o „afacere orientală”, acum sunt state riverane care sunt membre ale Uniunii Europene și ale NATO, altele care sunt angrenate în procese de asociere cu cele două organizații occidentale, în vreme ce Rusia a agresat militar Ucraina și Georgia, încălcând fără ezitare tratate internaționale și transformând Peninsula Crimeea într-o uriașă bază de război cu capacități de interdicție în Marea Neagră.

În aceste condiții, nu mai surprinde pe nimeni reaprinderea unor discuții mai vechi referitoare la necesitatea reactualizării, în noul context geopolitic, a Convenției de la Montreux, document care reglementează și în prezent echilibrul de forțe la Marea Neagră și limitează dreptul navelor militare de a trece prin Strâmtoarele Bosfor și Dardanele, stabilind în același timp și regimul de navigație al navelor comerciale. Convenția de la Montreux a fost des invocată în ultimii ani, mai ales în probleme militare și de securitate, iar în timpul războiului dintre Rusia

și Georgia, din august 2008, Moscova a acuzat că navele S.U.A. care transportau ajutor umanitar pentru georgienii ar încălca prevederile Convenției. Atenție, era vorba despre ajutor umanitar – permis în mod expres de prevederile Convenției –, dar asta nu a contat! Navele de război ale statelor din afara Mării Negre cu un deplasament mai mare de 10.000 t nu pot intra în acest spațiu. În cazul în care mai multe nave ale aceleiași țări intră în Marea Neagră, tonajul lor total nu trebuie să depășească 45.000 t. Mai mult, submarinele trebuie să navigheze numai la suprafață.

În mod firesc, odată cu aderarea României și Bulgariei la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană și sporirea influenței occidentale în acest spațiu, se pune pe bună dreptate întrebarea dacă acest document vechi de 80 de ani nu ar trebui, totuși, adaptat vremurilor în care trăim. Având în vedere că deja jumătate dintre cele șase state riverane sunt membre NATO (România, Bulgaria și Turcia), că Ucraina s-a asociat Uniunii Europene, iar Georgia își dorește să primească cât se poate de curând *road map*-ul care să o ducă în structurile Alianței, în Marea Neagră balanța de drept internațional se înclină puternic către Occident. În aceste condiții, poziția de forță a Rusiei în acest spațiu și politica neo-otomană a Turciei lui Recep Tayyip Erdogan fac ca statutul Mării Negre să rămână încă indecis și conturează tot mai puternic o iminentă confruntare politico-diplomatică sau chiar militară.

Practic, astăzi, o mare putere regională, Rusia, și alte două puteri locale, Ucraina și Turcia, își edifică concepțiile

Comisiei Europene, care era în același timp instanță de apel și Curte de Casație. Ele nu puteau fi niciodată atacate în fața instanțelor țării. Cei doi agenți ai Comisiei aveau competența să judece cauze penale și să condamne fie pe comandantul vasului, fie pe pilotul lui, fie pe amândoi la o amendă oarecare, aveau dreptul extraordinar, nerecunoscut de nicio altă instituție din lume, de a include în amendă o sumă pentru pagubele cauzate lucrărilor și instalațiilor aparținând Comisiei.

PRESIUNILE LUI LITVINOV

Ca să întregim tabloul să arătăm și concesiile care au fost cerute de Comisia Europeană: scutirea de taxe pentru timbru, de taxe fiscale la bănci, de taxe pentru serviciu municipal efectiv prestat; libertate vamală pentru toate mărfurile importante pentru Comisie, pentru membrii și funcționarii ei; inviolabilitatea domiciliului funcționarilor, inviolabilitatea personală a agenților săi; scutiri de taxe pentru poștă, telegraf și telefoane. Inutil a arăta că

toate acestea erau pur și simplu distructive în planul activităților comerciale ale statului român. Ca și cum nu ar fi fost de ajuns, puterile care alcătuiau Comisia Europeană aveau dreptul de a întreține servicii staționare însărcinate să garanteze, la nevoie cu forța armată, executarea hotărârilor luate. Comisia Europeană avea propriul său cod civil intern.

Și toate aceste prerogative, compatibile poate cu un regim creat pentru Principatele Române din anul 1856, se exercitau pe teritoriul unei Români suverane, a cărei situație juridică, rezultat al jertfelor din timpul Marelui Război și al tratatelor de pace, nu mai oferea nicio îndreptățire existenței acestui regim excepțional. Nu era nicio îndoială, de fapt, că justiția românească, organizată pentru a apăra drepturile a 20 de milioane de locuitori, putea să garanteze, în mod imparțial, drepturile de navigație ale vapoarelor pe Dunăre.

Iată de ce, Guvernul român își propunea să înceapă, pe cale legală, prin note adresate guvernelor interesate, demersurile necesare în vederea suprimării

Comisiei Europene. Procedând astfel, Guvernul României nu întreprindea o acțiune de revizuire, deoarece, conform articolului 7 al Convenției de Statut al Comisiei Dunării – 1921, cele patru guverne, (al Franței, al Regatului Unit, al Italiei și al României) aveau dreptul de a elimina împunericile Comisiei Europene, prin încheierea unui acord în acest sens. Se impunea extinderea competenței Comisiei Internaționale a Dunării, cu sediul la Viena. Astfel, țările reprezentate în Comisia Europeană puteau păstra o serie de drepturi în calitatea de state membre ale Comisiei Internaționale de la Viena – 1921, în aceleași condiții ca statele riverane fluviului Dunărea.

Noul regim al strâmtorilor Bosfor și Dardanele, statuat în cadrul Convenției de la Montreux, atrăgea după sine suprimarea Comisiei Europene a Dunării. România nu putea tolera ca Turcia să-și câștige suveranitatea asupra Strâmtorilor, iar ea să rămână supusă unei suveranități internaționale privind transporturile navale pe Dunăre. Arătând regimul de capitulațiuni la care România era supusă, Titulescu a cerut trecerea asupra României a atributelor teritoriale și unificarea regimului Dunării printr-o singură comisie: Comisia Internațională de la Viena – 1921.

În sfârșit, este semnificativ că tot la Montreux, la 21 iulie 1936, în aceeași zi în care s-a semnat Convenția privind Strâmtorile Mării Negre, România a parafat Pactul de Asistență Mutuală cu U.R.S.S. Documentul a fost elaborat de Nicolae Titulescu sub presiunea unor amenințări venite din partea omologului

Semnarea Convenției

Traseul proiectatului Canal Istanbul

se asigura un regim de navigație liber în Strâmtoare, și o Mare Neagră cu regim deschis, în care marile economii europene, în principal, dar și mondiale, să devină o prezență constantă, integrând țările riverane în marele flux economic planetar, și asta nu numai din perspectiva Bucureștilor. România este și protagonistă importantă a proiectului strategic „Inițiativa celor Trei Mări”, care vizează dezvoltarea întregii Europe Centrale și de Sud-Est. Or, este

un lucru bine-cunoscut că, acolo unde nu există siguranța liberei navigații, navele comerciale nu se avântă ușor, iar comerțul nu înflorește. De aceea, mările deschise sunt patrulate de nave militare care veghează fără răgaz, și de aceea este greu de imaginat o Mare Neagră care să aducă prosperitate țărilor de pe litoralul său, în condițiile în care Rusia controlează nestingherită securitatea regiunii. Cum poți să investești miliarde în exploatarea gazelor și petrolului din

Marca Neagră, sau alte miliarde în dezvoltarea porturilor riverane, a șantierelor de construcții navale, sau alte miliarde în comerțul pe care Europa ar trebui să-l poarte pe magistrala Rin – Main – Dunăre până în Asia Centrală și Orientul Mijlociu? Nu poți, desigur.

Așadar, în perspectiva amplificării cursei pentru asigurarea resurselor energetice și a rutelor comerciale, discuțiile pentru refacerea echilibrului de putere la Marea Neagră și modificarea Convenției de la Montreux vor deveni iminente, mai ales în condițiile în care atât Turcia cât și Rusia își amplifică înzestrarea militară la Marea Neagră, iar S.U.A., care nu au ratificat nici până în prezent Convenția de la Montreux, fac presiuni tot mai mari pentru ca Marea Neagră să devină într-adevăr o mare liberă, care să asigure o platformă de dezvoltare a țărilor membre ale Uniunii Europene și NATO, permițând investiții, comerț și acces la resursele Caucazului, Asiei Centrale și Orientului Mijlociu. Până atunci, nici un hatâr, bacșiș sau ciubuc nu va fi îndestul de harașo! ■

ISTORICĂ (Cryptografie: 8, 2, 7, 7)

Laurian BUTURE

Soluția rebusului CRÂMPEIE DIN MITOLOGIA UNIVERSALĂ, din nr. 4/2021

ANANGAMA – UNI – MOLOH – OSIRIS
– ATARAGATIS – T – TOHU – EIR – IDA
– ES – TAB – ASTAR – R – B – C – HIRON
– ANANTA – A – ANU – SALACIA – AR
– G – UMAI – AMULETA – TUAR – EMA –
UR – MARDUK – ILIN – ARIEL – ARARAT

Soluția jocului CĂLUGĂRENI, din nr. 4/2021

SINAN ÎN MLAȘȚINĂ CADE
(S – ÎN – A/N – ÎN – M – LA – S/T – ÎN – A –
CA – DE)

strategice, politice și economice în contextul potențialităților oferite de Marca Neagră. În cadrul acestui triunghi strategic, România este un jucător important, mai ales prin prisma parteneriatului strategic cu S.U.A. Punând în operă o diplomatie de tipul „zero probleme cu vecinii”, inspirată parcă de politica externă turcă

de dinaintea lui Erdogan, România a devenit practic vârful de lance al Europei și al NATO în Marca Neagră, dezvoltând permanent relațiile cu Turcia, Bulgaria, Ucraina și Georgia. Este evident că interesul Uniunii Europene și al NATO este să confere Mării Negre un statut de mare deschisă, împiedicând Moscova să o transforme cu adevărat într-un „lac rusesc”. O Mare Neagră deschisă presupune integrarea ei în marile fluxuri comerciale internaționale și, mai ales, securizarea rutelor energetice ce vin din zona Caucazului, al doilea mare rezervor de hidrocarburi ale lumii, după cel din Golful Persic, esențial pentru viitorul industrial al Europei.

INTEGRAREA ZONEI ÎN MARELE FLUX ECONOMIC PLANETAR ESTE BLOCATĂ DE CONVENȚIA DE LA MONTREUX

Fără îndoială că, de 80 de ani, Turcia

Prin desfășurarea de forțe militare din Crimeea...

este „păzitorul porților”, cel mai important actor geo-strategic de la Marca Neagră. Din punct de vedere militar, Ankara nu vrea schimbarea *status-quo*-ului actual, dar, în plan economic, ar putea să dorească schimbarea anumitor prevederi ale Convenției de la Montreux, mai ales în privința unei mai bune circulații a navelor comerciale prin atât de aglomeratele strâmțori ale Bosforului și Dardanelor. Tocmai din acest motiv, la care se mai adaugă și o componentă financiară importantă rezultată din taxele aferente, Turcia se pregătește să construiască un megalomanic Canal Istanbul, care să uncască Marca Neagră cu Marea Marmara. Acesta

va avea o lungime de 50 km, o lățime de 150 m și o adâncime de 25 m, permițând tranzitul a până la 160 de nave pe zi, inclusiv tancuri petroliere mari. Numai planificarea acestuia va dura doi ani, iar costurile sunt estimate la circa 10 miliarde de dolari.

Potrivit analiștilor, acest canal poate crea o problemă serioasă pe scena relațiilor internaționale și este evident că diplomația românească, care a fost alături de Turcia atât la Lausanne, cât și la Montreux, este conștientă de schimbările ce vor avea loc odată cu construcția canalului. Este limpede pentru orice observator că, odată construit, Canalul Istanbul va modifica în fapt Convenția de la Montreux, cu toate implicațiile care decurg din acest lucru.

Revenind la România, interesul său național este să își asigure pe mai departe dezvoltarea prin participarea la marile fluxuri comerciale internaționale și libera conectare la resursele

minerale din Marca Caspică. Reamintim că România este singura țară din UE care are un parteneriat strategic cu un stat de la Marca Caspică, respectiv Azerbaidjan. Fie și numai din aceste motive, România ar trebui să vizeze modificarea sau anularea Convenției de la Montreux, pentru a

... Federația Rusă are capacitatea să transforme Marea Neagră într-un „lac rusesc”

pus accentul mai ales pe rolul activ al Bisericii Ortodoxe Române în cadrul mișcării ecumenice în perioada interbelică, înainte ca vicisitudinile survenite după Al Doilea Război Mondial să împiedice colaborarea. De aceea, el a arătat că, la momentul respectiv, condițiile au devenit prielnice pentru o nouă fază de colaborare și de apropiere.

Un punct important în discuțiile dintre cele două părți l-au constituit relațiile cu Vaticanul, întrucât după înființarea Secretariatului pentru Promovarea Unității Creștine în anul 1960, relațiile dintre Biserica Catolică și Consiliul Mondial al Bisericilor s-au îmbunătățit rapid. În această situație, membrii Consiliului Mondial al Bisericilor au fost interesați de modul în care Biserica Ortodoxă Română vedea relația cu Biserica Catolică. Ei au remarcat o deschidere din partea B.O.R. față de acest subiect. S-a convenit și un schimb de burse în domeniul academic.

Alt subiect de discuție l-a constituit existența celor două episcopii ortodoxe române din America. Răspunsul Mitropolitului Iustin Moisescu s-a referit mai ales la Episcopia care se află în jurisdicția Patriarhiei Române, și nu la cea aflată sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Autocefale din America (OCA). În aceste condiții, putem spune că întâlnirea de la Geneva a reprezentat un succes pentru Biserica Ortodoxă Română.

Pe baza raportului lui Iustin Moisescu, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a discutat despre o posibilă apartenență la forul internațional ecumenic. Astfel, la 31 august 1961,

Biserica Ortodoxă Română a luat decizia de a solicita calitatea de membru al Consiliului Mondial al Bisericilor. Cererea oficială de apartenență a fost semnată de Patriarhul Justinian Marina și trimisă la 15 septembrie.

A treia Adunare Mondială a Consiliului Mondial al Bisericilor a avut loc în perioada 19 noiembrie – 5 decembrie 1961 la New Delhi, India, având drept temă „Iisus Hristos, lumina lumii”. În-

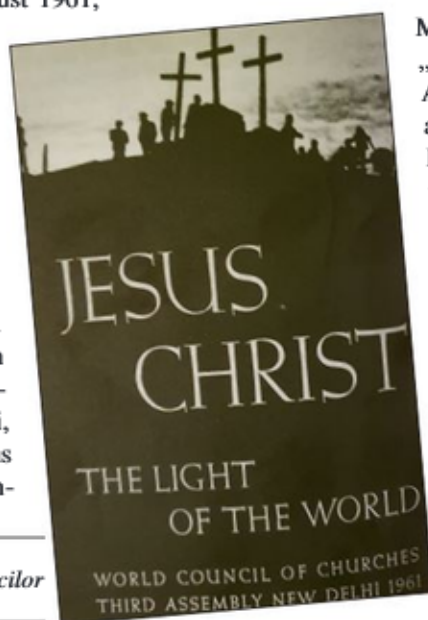

Mitropolitul Iustin Moisescu

trucât negocierile Bisericii Ortodoxe Române cu Consiliul Mondial al Bisericilor au fost purtate, în principal, de Iustin Moisescu, a fost firesc să fie ales să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la întâlnirea din capitala Indiei. El a fost însoțit de preotul Alexandru Ionescu, consilier patriarhal.

Din memoriile primului secretar general al Consiliului Mondial al Bisericilor aflăm că au fost „trei probleme cruciale asupra cărora Adunarea a trebuit să ia măsuri, admiterea Bisericilor Ortodoxe din Rusia, România, Bulgaria și Polonia” fiind una dintre cele trei. Votul pentru noii candidați a avut loc în a doua zi a Adunării, la 20 noiembrie. B.O.R. a devenit membră a Consiliului Mondial al Bisericilor, fără să întâmpine vreo opoziție.

După aflarea veștii aderării, Patriarhul Justinian Marina a trimis o telegramă Adunării Mondiale de la New Delhi prin care își arăta bucuria, mulțumirea și aprecierea pentru acceptarea Bisericii Ortodoxe Române în acest for internațional ecumenic. ■

Afișul Adunării Mondiale a Consiliului Mondial al Bisericilor de la New Delhi, 1961

DE 60 ANI ÎMPREUNĂ. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR

ANDREI-MIHAI VLAD

În urmă cu 60 de ani, Biserica Ortodoxă Română devenea membră a Consiliului Mondial al Bisericilor. Procesul de aderare a Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R.) la acest for al mișcării ecumenice a fost unul lung, cu foarte multe discuții cu caracter ecleziastic și diplomatic.

Patriarhul Justinian este primit la Geneva de secretarul general Visser't Hooft, la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, iunie 1966

La sfârșitul lunii martie a anului 1961, reverendul Francis H. House, secretarul general asociat al Consiliului Mondial al Bisericilor, a făcut o vizită Patriarhului Justinian, în România, pentru a invita B.O.R. să participe la a treia Adunare Mondială a Consiliului Mondial al Bisericilor de la New Delhi, India (1961). Vizita a fost considerată una neoficială, deoarece reverendul Francis H. House avea în agendă doar o întâlnire cu slujitorul comunității anglicane din București.

Întâlnirea reprezentantului Consiliului Mondial al Bisericilor cu Patriarhul Justinian s-a desfășurat frățește, Patriarhul confirmând că la această a treia Adunare Mondială a Consiliului Mondial al Bisericilor B.O.R. va participa printr-un delegat acreditat de Sfântul Sinod, alături de alți doi specialiști pe relații externe. Acești specialiști aveau rolul de a „ajuta observatorul“, după cum spun sursele scrise consultate.

În luna mai a anului 1961, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române solicita autorităților statului de la București permisiunea de a trimite o delegație de doi membri la sediul Consiliului Mondial al Bisericilor din Geneva, Elveția, pentru a negocia includerea în acest organism internațional.

Răspunsul primit a fost pozitiv, iar în acest context, la începutul lunii iunie, Patriarhul Justinian Marina a trimis o scrisoare secretarului general al Consiliului Mondial al Bisericilor, teologul olandez Visser't Hooft. El arăta disponibilitatea B.O.R. de a demara negocierile privind aderarea. Acestea aveau să înceapă în luna iulie la Geneva.

Delegatul principal al B.O.R. la Geneva avea să fie Iustin Moiescu, un teolog crudit cu studii la Atena și Strasbourg, cel care avea să conducă Biserica Ortodoxă Română, în calitate de Patriarh, în perioada 1977 – 1986.

Negocierile s-au purtat în intervalul 11 – 13 iulie 1961. În cadrul acestora, Iustin Moiescu a

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

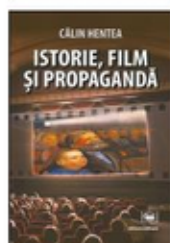
● **Mihai Berza – DE LA MEDITERRANÉE À LA MER NOIRE** (edition établie et présentée par **Andrei Pippidi**)

Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2020, 868 pp.

● **Florin-Răzvan Mihai, Vasile Buga (coordonatori) – PROBLEMA BASARABIEI ÎN RELATIE ROMÂNĂ-SOVIETICĂ. 1918 – 2018** (prefață de **Ioan Scurtu**)

Editura Litera, București, 2020, 304 pp.

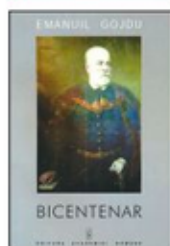
● **Călin Hentea – ISTORIE, FILM ȘI PROPAGANDĂ**

Editura Militară, București, 2020, 288 pp.

● **Laurențiu-Ștefan Szemkovics – JUDEȚELE BUZĂU ȘI RÂMNICU SĂRAT ÎN DOCUMENTE DE LA CONSTANȚIN BRÂNCOVEANU (1689 – 1713)**

Editura Cetatea de scaun, Târgoviște, 2020, 306 pp.

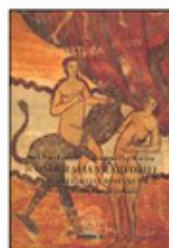
● **EMANUIL GOJDU. BICENTENAR** (cuvânt înainte: acad. **Eugen Simion**; coordonatori: **Cornel Sigmirean, Aurel Pavel**; referenți: acad. **Camil Mureșanu, Grigore Ploșteanu**)

Editura Academiei Române, București, 2003, 203 pp.

● **Stoica Cristinel Popa – THE REPUBLIC OF MOLDOVA BETWEEN EAST AND WEST: VECTORS AND AGENTS OF CHANGE THAT DETERMINE POLITICAL ATTITUDES (1991 – 2016)**

Editura Cetatea de scaun, Târgoviște, 2020, 681 pp.

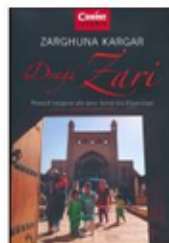
● **Ioan Pop-Curșeu, Ștefana Pop-Curșeu – ICONOGRAFIA VRĂJITORIEI ÎN ARTA RELIGIOASĂ ROMÂNESCĂ. ESEU DE ANTROPOLOGIE VIZUALĂ**

Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020; Editura Eikon, București, 2020, 369 pp.

● **Cătălin Gomboș – PIANO MAN ÎN CASA RĂZBOIULUI ÎNSEMNĂRI DIN IRAK ȘI AFGANISTAN** (prefață de **Marian Voicu**)

Editura Corint Books, București, 2021, 170 pp.

● **Zarghuna Kargar – DRAGĂ ZARI. POVEȘTI NESPUSE ALE UNOR FEMEII DIN AFGANISTAN** (ediție îngrijită de **Naomi Goldsmith**; traducere din limba engleză de **Dorina Tătăran**; prefață de **Fatma Yilmaz**)

Editura Corint Istorie, București, 2021, 312 pp.

● **RIM. REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ**

Nr. 5-6 (175-176)/2019, 72 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (revistă editată de **Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”**. Fondată în 1919 sub numele „Cultul Eroilor Noștri“)

Nr. 1 (62), Anul XXIV – 2021, 64 pp.

● **THE INTERNATIONAL JOURNAL OF LEVANT STUDIES. VOL. 1/2019**

The Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilisation. Center of Excellence of the World Academy of Art and Science, Bucharest, 2020, 294 pp.

CENTENARUL ALIANȚEI DEFENSIVE ROMÂNNO-POLONE ANIVERSAT LA IAȘI

Manifestarea a avut loc în clădirea Cercului Militar Iași, care a adăpostit Ministerul de Externe al României în perioada decembrie 1916 – noiembrie 1918. Au fost prezenți, nemijlocit sau prin intermediul platformei *on-line*, istorici din Iași și din țară, reprezentanți ai instituțiilor de apărare, ordine publică și siguranță națională, elevi și studenți.

După cuvântul de întâmpinare pe care l-am adresat, au transmis mesaje directorul Statului Major al Apărării, generalul-maior Corneliu Postu, în numele conducerii Statului Major al Apărării, și colonelul dr. Lucian Sandu, locțiitor al comandantului Brigăzii 15 Mecanizată „Podu Înalt”. Marca unitate din Iași derulează, din anul 2016, activități strânse de cooperare cu Brigada 17 Mecanizată „Wielkopolska” din Polonia, continuând tradiția din perioada interbelică a relațiilor de parteneriat dintre Regimentul 16 Infanterie Fălțiceni „Mareșal Józef Piłsudski” și Regimentul 57 Infanterie polonez „Regele Carol al II-lea”.

Intervențiile din cadrul Conferinței au fost susținute de prof.dr. Nicolae Mareș, diplomat care a lucrat la Ambasada României la Varșovia; Na-

La 3 martie, Statul Major al Apărării a organizat și desfășurat, prin Filiala Iași a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, conferința cu tema „Centenarul încheierii Convenției de alianță defensivă între România și Polonia. 3 martie 1921 – 3 martie 2021”, care s-a dorit să fie un semnal pentru o manifestare mai amplă ce va avea loc în luna iunie.

talia Mosor, director al Institutului Polonez din București; prof.univ.dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, director al Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române; prof.univ.dr. Cătălin Turliuc, Academia Română, Filiala Iași; prof.univ.dr. Gheorghe Iacob, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; prof. univ.dr. Petre Otu, Comisia Română de Istorie Militară; prof.univ.dr. Ion Giurcă, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

Uterior, în Sala Mare de Expoziții a Cercului Militar Iași a fost vernisată expoziția temporară cu tema „Aspecte ale cooperării militare româno-polone (1921 – 1939). Uniforme, arme, decorații, documente”, realizată cu sprijinul preotului militar Cătălin Simion de la Școala de Jandarmi „Petru Rareș” din Fălțiceni, structură militară dislocată în cazarma fostului Regiment 16 Infanterie „Mareșal Józef Piłsudski”, al consilierului diplomatic în M.A.E., Gabriel Bârtaș, care a donat Filialei Iași a Muzeului Militar Național replica uniformei poloneze a regelui Carol al II-lea, pe care a primit-o de la partea poloneză, în iulie 2008, la încheierea misiunii sale diplomatice la Varșovia, și al lui Ștefan Sălăjan, un prieten al istoricilor militari din Garnizoana Iași.

Manifestarea științifică, desfășurată în format restrâns, cu respectarea măsurilor impuse de criza sanitară, a fost mediatizată de Trustul de Presă al Armatei, Radio România Iași și TVR Iași.

Colonel (r.) dr. Dan PRISĂCARU
Șeful Filialei Iași
a Muzeului Militar Național
„Regele Ferdinand I”

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Domnia lui Alexandru Ioan Cuza e plină de evenimente, multe cu reverberații externe. Între acestea, trecerea, în vara anului 1863, a unor patrioți polonezi pe teritoriul românesc spre țara lor, cu intenția de a lupta pentru eliberarea de sub ocupația austriacă și cea rusească. Reacția autorităților române de la fața locului poate fi urmărită din depeșele telegrafice publicate mai jos (păstrate în Arhiva Nicolae Krețulescu, astăzi într-o colecție particulară). Semnalul îl dă un consul austriac, apoi prefectii încep să caute „leși” (polonezi), pe care îi află și ca negustori, „francezi”, „englezi”, doctori etc. Felul cum îl informează pe prim-ministru și ministrul de Interne, Nicolae Krețulescu, supradimensionarea unor confruntări armate – catalogate drept „război de trei ore” – sau supravegherea lui Grigore Sturdza, fiul fostului domn regulamentar al Moldovei, Mihai Sturdza, candidat fără șansă la Tron, înrolat în armata otomană drept Muhlis pașa, toate acestea conturează o stare de spirit de unde, fără îndoială, I.L. Caragiale și-a aflat adesea sursa de inspirație. Timpul a cernut neîndurător faptele de atunci, rămânând doar „incidentul de la Costangalia” pentru înfruntarea armată. Vodă Cuza avea să-i absolve de vina călcării teritoriului românesc pe patrioții polonezi, totul încadrându-se în efortul general al națiunilor europene de a-și impune identitatea și sub forma independenței statale.

Nicolae Krețulescu

Prefectul Leon Ghica către ministrul de Interne Nicolae Krețulescu

Galați, 18 noiembrie 1862

Domnul consul austriac au trimis astăzi la mine pe întâiul dragoman spre a mă întreba dacă am știință de arme și uniforme ce s-ar fi transportat

prin acest oraș, în noaptea trecută, la Siret, prin coloniști bulgari. Am chemat îndată pe polițai maister care m-au asigurat chiar față cu dragomanul că faptul este adevărat. La afirmarea repetată a domnului dragoman că se transportă arme la Siret și că ar dori să știe dacă sunt pentru statele noastre, căci ar fi în grijă că ele ar fi pentru leși aflători în Principate. După ce nu m-am putut opri a-i expri-

FLORAR

1

1756. Regele Franței Ludovic al XV-lea, supranumit Cel mult-iubit, tocmai pentru a se apăsa pe memorabilele lui amori, în detrimentul faptelor de stat, considerate nesemnificative, semnează în secret un tratat de alianță cu Austria, schimbând radical sistemul de alianțe al Franței. „Acest tratat este opera mea și eu cred că este o operă bună”, declară suveranul contelui de Broglie, șeful Serviciului Secret al Majestății Sale, favorabil influenței Franței în Estul Europei. Documentul – o reușită a politicii externe franceze, adăugată, în plan intern, unui sistem de impozite ce a îndepărtat cu câțiva ani buni criza economică, ce avea să lovească în timpul succesorului la domnie, Ludovic al XVI-lea, cel decapitat la Revoluție –, va fi descoperit 18 ani mai târziu, cu puțin timp înaintea morții regelui, la sfârșitul unei domnii de aproape șase decenii.

7

1787. Ecaterina a II-a, însoțită de favoritul ei Potiomkin, de ambasadorii Franței, Austriei și Angliei, pe care îi numește „diplomații mei de buzunar”, coboară de pe nava imperială „Nipru”, la Kremenciuk, pe Nipru – fluviu pe care a navigat de la sfârșitul lui aprilie, cu o flotilă formată din șapte nave luxoase –, și se întâlnește cu împăratul Iosif al II-lea. Pun împreună piatra de temelie a Ekaterinoslavului, oraș al prințului Potiomkin, apoi continuă călătoria până la portul Herson, trecând printr-o arcadă pe care scrie „Drumul spre Bizanț”. La 22 mai iau cina într-un palat de pe dealul Inkerman din Crimeea, pe un promontoriu deasupra mării. Sub privirea lor se află amfiteatrul natural al noii baze navale de la Sevastopol. „Madame – declară contele de Ségur, ambasadorul Franței –, creând Sevastopolul, ați desăvârșit în sud ceea ce Petru cel Mare a început în nord”. Iar Iosif al II-lea scrie în însemnări că Ecaterina era „extaziată”, repetând mereu: „Prințului Potiomkin îi dătez totul”.

8

1824. Genialul Ludwig van Beethoven, artistul deprimat și surd, parcă pentru a da cu tifla morții, survenită trei ani mai târziu, creează la Viena acel fragment din „Simfonia a IX-a” ce va deveni faimoasă „Oda a bucuriei”. Compozitorul nu bănuiește gloria postumă a Odei sale. În 1849, în timpul insurecției din Dresda, anarhistul socialist Mihail Bakunin o propune ca fond muzical pentru conspirația lui antimonarhică. Din 1933, Hitler o consideră potrivită pentru exaltarea naționalismului german și ea deschide Jocurile Olimpice de la Berlin (august 1936). Goebbels comandă să fie cântată la aniversarea Führerului. În semn de rezistență alți șefi de orchestră reiau Oda în Statele Unite ale Americii și în Marea Britanie și o versiune este cântată în cehă de deportați, la Auschwitz, în martie 1944. În 1972, când Consiliul Europei o adoptă ca imn, capodopera lui Beethoven își regăsește, în sfârșit, ținuta demnă.

10

1940. Fortul Eben-Emael, situat între Maastricht și Liège și considerat cel mai puternic din Europa, este supus unui asalt surpriză german. Un commando de 85 de parașutiști este desantat pe acoperișul lui și, după 36 de ore de luptă, garnizoana (1.200 oameni) este obligată să depună armele.

12

1937. „Pentru mama și tata. În amintirea ceremoniei lor de încoronare, din partea lui Lilibet”. O copilă de 11 ani, prințesa Elisabeth, actuala regină a Angliei, își notează în jurnalul personal – astăzi păstrat cu sfințenie la Palatul Windsor – cum vede începutul acelei zile, în care tatăl ei, după abdicarea neașteptată a fratelui lui, Edward, urcă pe tronul țării, ca regele George al VI-lea. „La ora 5.00 m-a trezit orchestra Marinei Regale, care a început să cânte chiar sub fereastra unde dormeam. Am sărit din pat, Bobo (bona) și ea. Ne-am pus niște rochii de casă și papuci. Bobo m-a învelit într-o pătură, pentru că era foarte frig. Ne-am zgribulit în fața ferestrei, să vedem dimineața aceea cu brumă. În tribune erau deja oameni așezați, iar alții continuau să soscască. Din timp în timp ne întorceam în pat, apoi ne ridicam din nou ca să privim orchestra și soldații. Bobo s-a trezit la 6, iar eu la 7.30, nu ca de obicei”.

nalmente date de colegul meu din Brăila, s-au pus îndată sub cea mai apropiată veghere polițienescă. Am luat garanție de la consulele (sic!) englez că nu are niciun scop rău către noi, dar mai cu seamă de la doctorul Grazoski, polon, om de onoare și impiecat român aici, care i-au declarat în secret că el l-au chemat de la Tulcea în interesul Poloniei și că el garantează cu viața și a opt copii care îi are aici, că persoana sus-însemnată e departe de a avea un scop rău. Frogath se întoarce duminică la Cluj; l-am lăsat liber sub priveghere polițienescă până la al doilea ordin al d-voastră.

Leon Ghica

N. Krețulescu către domnitorul Alexandru Ioan Cuza

8 iulie 1863

Prea Înălțate Doamne,

În noaptea de duminică spre luni, la 1 iulie, un vas sub pavilion britanic a depus pe malul Basarabiei, în districtul Ismail, un corp de vreo 300 oameni armați conduși de un polonez anume Milkovici. Acești oameni, profitând de întunericul nopții, au devansat pe lângă pichetul nr. 14 și trecând pe la Mănăstirea Teraponte, au apucat în sus pe Valca Prutului. Îndată ce prefectul districtului Ismail a luat cunoștință de această violare a teritoriului nostru, mi-a comunicat faptul prin telegraf. În unire cu colegul meu de la Război, am dat ordin a-i întâmpina și a-i soma a depune armele și a se retrage înapoi. În urma ziselor ordine, comandantul regimentului național în Ismail, colonelul Călinescu, în capul companiei, porni în direcția în care apucaseră cu multă repeziciune acești oameni armați, abia miercuri la 3 ale curenului pe la 11 ore de dimineață ajungând în satul [loc liber], a căutat mai întâi să-i facă să înțeleagă cât de gravă și condamabilă este întreprinderea lor. Dar toată stăruința a rămas fără efect, căci acești oameni cu orice preț voiau prin forță să

meargă înainte și după zadarnice somații ce li s-au făcut ca să depună armele, s-a angajat o luptă cu focuri care a avut de rezultat mai mulți morți și răniți din ambele părți. După această luptă de vreo trei ore, polonezii, concentrându-se din nou, s-au strecurat și au apucat spre Criș [?], pe care l-au trecut la satul Cotești. Colonelul Călinescu, care îi urmărea cu companiile sale, ajungându-i de iznoavă, i-a constrâns în sfârșit și i-a silit a depune armele și a se preda fără nicio condiție.

Oricare ar fi putut fi scopul și sentimentele ce a[u] împins pe acești oameni armați a călca teritoriul român și a nu asculta somațiile făcute de comandantul oștirii române ce îi urmărea, nu este motiv care să-i poată scuza, atât de culpabilă este cutezanța lor.

Neutralitatea teritoriului român se află garantată în putere de tratate și armata română și-a făcut datoria, apărându-l cu armele în mână.

Deși sângele român vărsat pentru o nesocotită atât de culpabilă după tot dreptul ar reclama toată rigoarea Guvernului, dar astăzi acești oameni se află dezarmați și prizonieri. Ei depunând armele și predându-se fără condiții s-au lăsat cu totul la generozitatea Guvernului țării. Pozițiunea în care se găsesc este foarte grea, dar pentru că ei au plătit cu sângele lor urmarca, permiteți-mi, Prea Înălțate Doamne, a-i invoca în favoarea prizonierilor de la Înalta Măriei Voastre clemență.

Uzați în această împrejurare de cea mai frumoasă prerogativă a Tronului și binevoiti a le acorda o deplină amnistie. Țara va prețui clemența Măriei Voastre și va binecuvânta acest act mărinimos.

Sunt cu tot respectul etc., N. Krețulescu

Colonelul Steriade către N. Krețulescu

Ismail, 13 iulie 1863

Domnul colonel Călinescu, ajungând cu trupele la Satul Nou, n-au găsit pe nimeni din polonezi, erau porniți la satul Barta și de acolo au plecat la Cartala, cu apropiere de două ceasuri de Reni. Colonelul Călinescu îmi scrie că

Monumentul ridicat la Galați în memoria luptei de la Costangalia, azi dispărut

ma (sic!) o asemenea fact[ă] și a-l încredința că voi lua toate măsurile necesare întru descoperirea adevărului, d-lui ar fi adăogit că ar fi auzit că eu am primit ordin de la guvern a li lăsa libere.

La care am răspuns că o asemenea alegație cade de la sine, căci dacă guvernul nostru ar avea și ar dori a favoriza asemenea transporturi, nimic nu l-ar împiedica a face aceasta și cu escortă militară, fiindcă nici armele, nici uniformele noastre nu le fabricăm în țară, și că dacă domnul consul un singur minut crede un asemenea lucru e de prisos a mă întreba, căci oficial nici nu pot ierta niciunui consul a-mi face întrebare despre un lucru ce crede [că] ar fi în interesul guvernului meu a dosi.

Binevoiți, domnul ministru, a da ordinele ce veți găsi de cuviință; la caz când asemenea transporturi ar fi trecut Siretul, eu din parte-mi mă voi grăbi a vă raporta orice voi descoperi în județul încredințat mie.

Pref[ect], Leon Ghica

Colonelul G. Manolescu către Nicolae Krețulescu

Focșani, 27 noiembrie 1862

După însărcinarea ce mi-ați dat, mergând în

Alexandru Ioan Cuza

căutarea acelor căruțe ce se zicea că ar fi având arme, vă spui că în adevăr am descoperit asemenea căruțe în număr de 85, cu vreo 270 de lăzi ce se zic că conțin arme și muniții, care se găsesc la Nămolosa, dincolo de Siret, adăst ordinul d-voastră spre a cunoaște cum trebuie să urmez.

G. Manolescu

Colonelul Duca către Nicolae Krețulescu

Focșani, 6 martie 1863

Notiță confidențială

Leșii erau numai în Iași, Botoșani și Dorohoi, pe niciunul nu s-au izgonit, li s-au spus numai la cei fără însușiri că petrecerea lor în țară nu este tolerată. Pe la Galați au ieșit vreo 36 și ceilalți în Galiția. Acum însă se află în Turcia vreo 400, din care câte patru sau cinci în fiecare zi vin în țară și trec în ascuns în Polonia rusească; fiindcă ei vin cu pasuri [pașapoarte] în regulă nu se pot opri, să priveghează numai de a nu se îngrupa mulți la un loc. Dați-mi ordin dacă încuviințați astă măsură.

Colonel Duca

Prefectul Leon Ghica către Nicolae Krețulescu

Galați, 2 mai 1863

Notă confidențială

Prin depeșă de la 6 martie curent ordonați a elibera pe garanție pe acești trei leși cu lada cu sulite. Astăzi am primit un ordin al dvs., prin prefectura de Huși, a-i ține sub pază. Binevoiți a mă lămuri dacă al doilea ordin este autentic al dvs.

Prefectul Leon Ghica

Același către același

Galați, 3 iulie 1863

Depeșă telegrafică confidențială cifrată

Un polon cu pașaport englez din Londra, iscălit de ministrul Russel sub nume John Frogath, au sosit de ieri seară cu vaporul francez de la Tulcea, fără semnalmente pe pașaport, fiind însă că fizionomia lui se potrivește din acele patru sem-

*Trupe ruse pe străzile Varșoviei,
pentru asigurarea respectării legii marțiale*

turci; de către Banca Otomană s-au înfățișat că praful ar fi al lor pentru exploatarea pietrelor trebuitoare la șosea și că era a merge la Hârșova. Eu am depeșat colonelului Manu de aceasta dacă este adevărat că este praful al Băncii, dar șeful Poliției însă arată calitatea prafului după care voi cere de la dvs. dezlegare de urmare.

Colonel Steriade

Doctorul Carol Davila către N. Krețulescu

Cahul, 18 iulie 1863

Starea trupelor e foarte mulțumitoare. După înțelegerea cu colonelul Călinescu, am luat din medicii polonezilor cu mine pentru căutarea răniților lor la Galați. Un alt doctor a rămas comandantul polonezilor și toți acci cu care am vorbit declară toți că n-au avut altă intențiune decât să treacă repede prin Moldova și drept dovadă că n-au avut cea mai mică intențiune ostilă în contra Guvernului român este că n-au rupt nici telurile telegrafice, nici podurile, ceea ce era lesne și în favorul marșului lor. Tot ce au luat de la săteni le-a plătit cu prețuri îndoite. Între dâșii se află mulți oameni de distincțiune, care arată supunere către soartă, dar tot acciași convicțiune și sentimente de iubire către patria lor. Ei au înțeles că Guvernul n-a putut să țină altă conduită și sper că Măria Sa nu va întrebuința către dâșii decât indulgența. Domnul Leon Ghica au exprimat personalmente șefului lor regretele Guvernului despre poziția în care conduita lor l-a pus.

Davila

Prefectul Baldovin către N. Krețulescu

Huși, 21 iulie 1863

Cu nr. 40 v-am certificat arestarea lui Blum. Astăzi primesc lista obiectelor aflate la el anume: 9 pistoale diferite, 3 pușce idem, 9 șei, 1 burete, 28 bluze de doc, 16 pantaloni idem, 18 traiste, 6 cutii cu perii. Care obiecte, după opinia domnului comandant de jandarmi, ar fi ca pentru o expediție militară.

Rog a mi se răspunde cum se procedează cu acesta, care de mai mult timp este arestat.

Prefect Baldovin

Colonelul Steriade către N. Krețulescu

Ismail, 31 iulie 1863

Directorul stației telegrafice de la Tulcea, Otoman, inginerul și un alt individ polonez, trecând în partea noastră, scara la 5 a corentei, fără a poseda biletăriile cuvenite, a[u] fost opriți de santinele. Viind comandirul graniții, i-a eliberat. Tot în aceea noapte auzind Poliția că la cutare hotel au sosit niște polonezi, au trimis pe un comisar de a-i urmări. Comisarul însă văzând că sunt persoane cunoscute, nici nu s-a arătat lor. Iar menționații amployați au mai rămas două zile în Ismail fără a face mic niciun fel de pretenții.

Colonel Steriade

Prefectul Ion Arion către N. Krețulescu

Giurgiu, 31 iulie 1863

Trei polonezi, unul din acest oraș și doi veniți din Rusciuk, au cumpărat peste 60 de cai tineri de deosebite măsuri și vor mai cumpăra. Acești cai, după informațiile luate, se vor duce la Ploiești.

Prefect I. Arion

[Rezoluție] N-aveți decât a priveghea pe acci polonezi fără să simțiți ei și înștiințați-mă îndată când vor pleca ce direcție au luat. ■

Carol Davila

a trebuit să rămână cu trupele la Satul Nou vreo patru ceasuri spre odihna și hrana lor, după care au plecat la Cartala înaintea polonezilor, crezând că până diseară va da peste ei și vor reuși ordinele dvs. Totodată, mă înștiințează că numărul polonezilor e de 200 oameni, sub comanda colonelului Milkovski, parte mare din ei sunt francezi și englezi, fiecare soldat poartă revolver și carabină, arme englezești. Acestea spre știința dvs, până la primirea altor relații pe care nu voi lipsi a vă supune pe dată.

Colonel Steriade

Volanski către N. Krețulescu

Galați, 13 iulie 1863

Vaporul „Kizar” al Companiei greco-orientale cu bandieră engleză, la 29 iunie pornindu-se de la Sulina, au luat de acolo zece indivizi polonezi și înaintându-se vaporul până la locul Ivanova, partea Turcici, în depărtare o milă de la ceatal, numiții indivizi în silă au oprit vaporul, au dezlegat două șleपुरi ce le remorca și de la acel punct s-au imbarcat în număr de 350 indivizi înarmați, câte cu o pușcă și alții dintr-înșii și cu săbii, având două lăzi fișicuri și un număr de bice căzăcești și la 30 [iunie], la opt ore dimineața, au trecut cu vaporul pe malul Basarabici, teritoriul român.

Volanski

N. Krețulescu către Baldovin, prefectul de Huși

Post 14 iulie 1863

Depeșă confidențială

După știința ce am, polonezii ce au năvălit în țară aveau scopuri ostile contra guvernului. Pe polonezul Blum arestați-l și țineți-l sub pază până la al doilea ordin, faceți-i percheziții acasă la el și pe unde a umblat. Pe doctorul Malevski privegheați-l de aproape. Aveți în vedere pe proprietarul moșiei Duda, care se crede a fi fost în înțelegere cu polonii.

Prefectul districtului Iași către prefectul Poliției Iași

Post 14 iulie 1863

Cunoașteți năvălirea polonilor armați. În țară urmează a avea în mare priveghere pe beizadea Grigore [Sturdza], înțelegerea lui cu polonii este de crezut. Privegheați asemenea pe Podliscowsky și profesor Aivos.

Colonelul Steriade către N. Krețulescu

Ismail, 16 iulie 1863

Notă confidențială

Deși domnul colonel Călinescu să corespundă cu dvs. în operațiile sale militare, cu toate acestea încunoștințez că în acest moment au sosit aici locotenentul Roșca, rănit la mână din războiul urmat astăzi la trei ore în satul Costangalia Mică, căpitan Maican și ofițerul Lipan, răniți. Șeful Poliției Reni telegrafiază că podul Prutului l-au tăiat și că între Reni și Galați s-au debarcat un număr polonez, întrebându-mă ca la caz de a veni la Reni, ce urmare trebuie să păzescă.

Colonel Steriade

Același către același

Ismail, 17 iulie 1863

Depeșă confidențială

Șeful Poliției Reni îmi telegrafiază că de către comandirul graniții s-au prins o barcă cu 800 oca praf, în 40 polobocce, sub paza de trei soldați

Arso Jovanovici (primul din stânga)

de cetnici, s-au îndreptat către Bosnia. Partizanii muntengreni au activat politic și militar sub comanda secretarului general al Partidului Comunist Iugoslav, Josip Broz Tito. În rândurile partizanilor au luptat muntengreni care au ajuns figuri legendare ale mișcării de eliberare, precum Peko Dapcević și Svetozar Vukmanović Tempo. Comuniștii au luptat împotriva Axei, dar și împotriva cetnicilor pan-sârbiști, având o platformă iugoslavistă federalistă. Comuniștii titoiști au recunoscut existența poporului muntengrean, separat de poporul sârb, fapt consfințit de cea de-a doua sesiune a Consiliului Antifascist de Eliberare Națională a Iugoslaviei, de la Jajce, din 29 noiembrie 1943, când s-a decis transformarea Iugoslaviei într-un stat federal constituit din șase republici – Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina, Muntenegro, Macedonia, Serbia – și i s-a interzis regelui Petar al II-lea Karađorđević reîntoarcerea în țară din exil.

Gruparea muntengreană cetnică pan-sârbă, condusă de Pavle Djurišić, a activat inițial în rezistență, însă ulterior a colaborat cu Italia fascistă și cu Germania nazistă împotriva partizanilor comuniști titoiști. Pavle Djurišić a luptat sub comanda centrală a liderului cetnicilor, Draža Mihajlović. Ideologul cetnicilor, Stevan Moljević, a elaborat în iunie 1941 programul „Serbia Omogenă”, prin care viza reorganizarea Iugoslaviei sub forma unei Serbii Mari, care să

include în totalitate Muntenegro, Macedonia Vardară, Kosovo, Voivodina, Bosnia și Herțegovina, iar din Croația teritoriile până la Linia Amputației Virovitica – Karlovac – Karlobag, cu o formă de autonomie pentru teritoriile etnice croate din Dalmația centrală și cu o enclavă tot croată în Slavonia central-estică. La această Serbie Mare urma să fie alipite teritorii de la România – cu Timișoara și Reșița –, precum și de la Bulgaria, Ungaria și din nordul Albaniei. Ideile reorganizării Regatului Iugoslaviei sub forma a trei entități, sârbă, croată și slovenă – din care cea a Serbiei Mari, ce ar fi inclus Muntenegro

și teritoriile iugoslave vizate de Stevan Moljević, ar fi fost factorul dominant – au fost adoptate la Congresul Sf. Sava al cetnicilor de la Ba, din 25 – 28 ianuarie 1944. Rezultă că cetnicii au avut ca poziție constantă perceperea muntengrenilor ca etnici sârbi, Muntenegro trebuind să fie anexat la Serbia în cadrul unei Iugoslavii a sârbilor, croaților și slovenilor. Cetnicii pan-sârbi au pus în practică o politică de curățire etnică, comițând masacre împotriva slavilor musulmani (actualii boșniaci) și a croaților din Muntenegro, Sandjak, Bosnia și Herțegovina.

A existat și o grupare cetnică muntengreană pro-italiană, condusă de Blazo Djukanović, care a colaborat cu independențiștii „Zelenași” ai lui Sekula Drljević. Blazo Djukanović, fost ban al Banovinei Zeta în 1941, până la agresiunea Axei, a condus între iulie 1942 – octombrie 1943 Comitetul Național, fiind un fel de prim-ministru al Guvernului Italian din Muntenegro, până când a fost ucis în luptă de partizanii comuniști titoiști.

Slavii musulmani (actualii boșniaci) din Sandjak au constituit Miliția musulmană, condusă de Osman Rastoder și Sulejman Pacariz. Miliția musulmană a apărut populația locală boșniacă

Imagine de la cea de-a doua sesiune a Consiliului Antifascist de Eliberare Națională a Iugoslaviei, de la Jajce, din 29 noiembrie 1943

Încheiem aici periplul prin istoria Muntenegrului, început în numărul din luna februarie al revistei.

MUNTENEGRU ÎNTRE RUSIA ȘI OCCIDENT

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Ideologul interbelic al originii etnice croate a muntenegrenilor, Savici Markovici Stedimlja, a fost în perioada ocupației Axei din Al Doilea Război Mondial un promotor al colaborării Muntenegrului cu Statul Independent Croația (NDH). În anii 1930, Savici Markovici Stedimlja promovase teoria potrivit căreia în Muntenegru ar fi existat inițial Croația Roșie, iar din poporul croat ar fi apărut actualii muntenegreni. Susținător al Axei, Savici Markovici Stedimlja a sprijinit și crearea Bisericii Ortodoxe Croate de regimul ustaș în NDH, în 1942. Biserica Ortodoxă Croată l-a avut în frunte pe mitropolitul de Zagreb, Germogen Maximov, emigrant rus albgardist și fost episcop și membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse de peste hotare.

Ideolog al grupării muntenegrene comuniste a fost Milovan Djilas, devenit după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial unul dintre principalii colaboratori ai lui Josip Broz Tito, înainte de a intra în dizgrația președintelui R.S.F. Iugoslavia pentru criticile aduse „Noii Clase” a birocrăției comuniste îmburghezite. Comanda militară a partizanilor comuniști din Muntenegru a fost deținută de Arso Jovanovici, care, la 1 decembrie 1941, a fost înfrânt de trupele italiene inferioare numeric în bătălia de la Pljevlja. Expresie a frustrării pentru propria înfrângere, partizanii comuniști muntenegreni au comis imediat atrocități contra populației civile, fapt care a întărit gruparea rivală

a cetnicilor.

Abia în 1943 partizanii comuniști au revenit în Muntenegru, retrăgându-se dinspre Bosnia și Herțegovina. După ce în

Bătălia de la Sutjeska, din mai – iunie 1943 (*Magazin istoric*, nr. 11/1988), au evitat la limită să fie anihilați de a Cincea Ofensivă a Axei, de ustași și

*Liderul fascist croat Ante Pavelici
și mitropolitul de Zagreb, Germogen Maximov*

Blažo Djukanović

UE) au propus un plan privind reorganizarea Iugoslaviei ca asociație de state independente. Președintele Muntenegrului, Momir Bulatović, a susținut inițial planul, având și susținerea premierului Milo Djukanović. Croatul Stipe Mesici, președintele președinției rotative a R.S.F. Iugoslavia, a sesizat corect păghia cea mai eficientă de influențare a evoluțiilor din Muntenegru. Astfel, Stipe Mesici le-a spus Lordului Carrington și ministrului italian de Externe Gianni de Michelis, cu referire la Momir Bulatović și la muntenegreni: „Cumpărați-i. Cumpărați-i. Aceștia nu au nimic acolo la ei”. Adică o injecție de capital din partea Comunității Europene (actuala UE) ar fi putut să scoată Muntenegru sărac de sub controlul Serbiei lui Slobodan Milošević. Amenințarea unei noi Revoluții anti-birocratice l-a forțat pe Momir Bulatović să respingă Planul Lordului Carrington.

În 1991 Milo Djukanović și Momir Bulatović au susținut atacarea orașului Dubrovnik din Croația de recruții muntenegreni ai Armatei Populare Iugoslave (JNA), scopul fiind unul anexo-

nist, astfel încât Muntenegru să-și extindă litoralul adriatic. În 1997, Milo Djukanović a rupt colaborarea cu Slobodan Milošević și cu Momir Bulatović și a început drumul spre independența Muntenegrului față de Serbia.

Sinuoase au fost și relațiile lui Milo Djukanović cu Federația Rusă. Inițial, Milo Djukanović a deschis larg poarta investitorilor din Federația Rusă, inclusiv pentru oligarhi precum Oleg Deripaska. Acesta a achiziționat Combinatul de Aluminiiu din Podgorica. Alți oligarhi ruși au achiziționat sau construit facilități turistice pe litoralul adriatic muntenegrean. Ulterior, relațiile dintre Milo Djukanović și Oleg Deripaska s-au stricat, iar oligarhul rus nu mai deține respectivul combinat.

În 2016 a avut loc un puci nereușit contra lui Milo Djukanović, cu implicare rusă, sârbă și a opoziției muntenegrene pan-sârbe și pro-ruse. Deloc surprinzător, printre persoanele condamnate de justiția muntenegreană pentru implicarea în puci s-au numărat lideri ai Frontului Democratic, principala grupare de opoziție pan-sârbă și pro-rusă din Muntenegru: Andrija Mandić – liderul Noii Democrații Sârbe – și Milan Knežević – liderul Partidului Popular Democratic.

În 2017 Muntenegru a aderat la NATO, fapt care a nemulțumit Federația Rusă.

În prezent, eforturile cercurilor pro-sârbe și pro-ruse din

Muntenegru vizează influențarea rezultatelor la recensământul populației din Muntenegru, care este programat să se desfășoare în anul 2021.

La recensământul din 2011, la capitolul afiliere etnică, 278.865, adică 44,98% dintre locuitori s-au declarat muntenegreni și doar 178.110, respectiv 28,73% s-au declarat sârbi. La același recensământ din 2011, la capitolul afiliere lingvistică, 265.895 (42,88%) dintre locuitori și-au declarat sârba ca limba maternă și 229.251 (36,97%) limba muntenegreană. Ca afiliere religioasă, 446.858 (72,07%) dintre locuitori s-au declarat creștini ortodocși, 118.477 (19,11%) musulmani și 21.299 (3,44%) creștini romano-catolici.

Miza grupărilor politice pro-sârbe și pro-ruse din Muntenegru, ca și a Bisericii Ortodoxe Sârbe, este ca la recensământul din 2021, peste 40% din populația statului muntenegrean să se declare de naționalitate sârbă și doar cel mult 20% de naționalitate muntenegreană. Adică o inversare a rezultatelor recensământului din 2011 la capitolul auto-identificare etnică. Astfel, potrivit campaniei „Sârb sau Milo Djukanovićist”, lansată

Slobodan Milošević alături de Momir Bulatović

Peko Dapčević

împotriva masacrelor comise de cetnicii pan-sârbiști, a comis masacre asupra localnicilor etnici sârbi și a luptat alături de trupele germane împotriva partizanilor comuniști iugoslaviști. Inițial, o mare parte a slavilor musulmani din Sandjak a susținut alipirea regiunii la Statul Independent Croația (NDH), alături de restul Bosniei, sens în care la 15 mai 1941 au trimis o scrisoare *poglavnik*-ului ustaș Ante Pavelić. Trupele NDH au pătruns în Sandjak la 29 aprilie 1941, stabilindu-se la Prijepolje. Maximul avansului trupelor NDH s-a înregistrat la 13 iunie 1941, când au intrat în Sjenica. Dar în septembrie 1941 trupele NDH s-au retras din Sandjak în favoarea armatei italiene. La Novi Pazar, oraș rămas în Teritoriul Comandantului Militar al Serbiei, trupele germane l-au reînstatat în funcție pe fostul primar din perioada interbelică, etnicul albanez Acif Bluta Hadžiahmetović. În septembrie 1943, după ce Italia a încheiat armistițiul cu Aliații, în Sandjak germanii au constituit, din Milizia musulmană, Regimentul SS de Poliție de Autoapărare „Sandjak”, condus de Sulejman

Pacariz. În noiembrie 1944, Regimentul SS „Sandjak” s-a retras în NDH și a fost încadrat în forțele militare ustașe. În 1945, Sulejman Pacariz, devenit ofițer superior ustaș, a fost capturat și executat de partizanii comuniști iugoslaviști.

În final, partizanii comuniști titoiști iugoslaviști au profitat de armamentul și muniția ce le-au fost cedate de italieni după ce Italia a încheiat armistițiul cu Aliații și au putut să-i disloce treptat din Muntenegru pe cetnicii pan-sârbi.

În perioada postbelică, în Iugoslavia titoistă, Muntenegru a funcționat ca republică socialistă, iar muntenegrenii au fost recunoscuți ca popor constitutiv, deci distinct de poporul sârb.

După decesul președintelui pe viață al R.S.F. Iugoslavia, Josip Broz Tito, survenit la 4 mai 1980, moștenitorii politici ai acestuia din Liga Comuniștilor din Iugoslavia, constituiți într-o președinție rotativă anuală, au continuat politica „Frăției și Unității”, pentru a-i împiedica pe sârbi să transforme Iugoslavia într-o Serbie Mare.

Însă în 1985 – 1986 Academia Sârbă de Științe și Arte (SANU) a elaborat un *Memorandum*, în care a criticat faptul că, prin Constituția din 21 februarie 1974, R.S.F. Iugoslavia s-a transformat într-o confederație. *Memorandumul SANU* făcea apel la recentralizarea Iugoslaviilor,

Milovan Djilas
(stânga)
și Tito

adică la impunerea de către Serbia a controlului asupra propriilor provincii autonome Voivodina, Kosovo și Metohia și asupra Muntenegrului.

Memorandumul SANU și o pretinsă luptă contra birocrăției au fost folosite de noul conducător al Ligii Comuniștilor din Serbia, Slobodan Milošević, pentru a-și impune controlul asupra entităților sus-menționate sub forma Revoluției anti-birocratice.

La 10 ianuarie 1989, la Titograd (Podgorica), capitala Muntenegrului, s-a desfășurat un mare „Miting al adevărului” al susținătorilor lui Slobodan Milošević, pe coordonatele Revoluției anti-birocratice. Urmare acestor presiuni, la 11 ianuarie 1989 conducerea politică din Muntenegru demisiona.

După acel moment, Muntenegru a intrat, treptat, în era Milo Djukanović. Acesta și-a început cariera în președinția Uniunii Tineretului Socialist. În 1988 era cel mai tânăr membru al C.C. al Ligii Comuniștilor din Iugoslavia. Revoluția anti-birocratică l-a adus pe Milo Djukanović, alături de Momir Bulatović, în conducerea Muntenegrului, ca aliat al lui Slobodan Milošević. Dar statutul de aliat a avut de la început anumite limite. În octombrie 1991, Lordul Carrington și Comunitatea Europeană (actuala

Continuăm povestea armei folosite de daci, care a intrat în legendă după cele două războaie daco-romane, 101 – 102 și 105 – 106 (Magazin istoric, nr. 4/2021).

FALX DACICA, ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

CĂTĂLIN BORANGIC

Eficacitatea acestei săbii-seceră a fost, fără îndoială, sursa sînistrei faime pe care a dobândit-o, în special în urma conflictelor daco-romane ce au culminat cu cele două războaie care au pus capăt existenței Regatului Dac.

Metopa 37 de la Tropaeum Traiani, reprezentând un legionar roman cu echipamentul modificat și un luptător dac cu falx

Forma specifică, de seceră, concentra întreaga greutate a armei și implicit toată forța de penetrare în vârful armei, ansamblu de factori care au construit o armă a cărei acțiune maximă o reprezenta lovirea în forță și retezarea. Aceste caracteristici au făcut-o deosebit de periculoasă, chiar și în cazul în care inamicul era protejat de armură, scut și coif. Leziunile potențiale (tăieturi, despicături) depindeau deci în mare măsură de forța loviturii, de experiența celui ce folosea sabia, de unghiul de incidență, precum și de porțiunea de corp afectată. În cazul loviturilor cu amplitudine mare, intervenea și

forța de inerție conferită de greutatea armei și a brațului.

CUM SE LUPTA CU O ASTFEL DE SABIE?

Această armă se preta în egală măsură la acțiuni de înjunghiere și de lovire. Mânerul lung și forma lamei construiau o excelentă pârghie, ce ocolea blocajul scutului și ajungea spre zonele vitale din partea de sus a corpului adversarului. Forma caracteristică a scutului legionar, atât de util în modul de luptă tipic infanteriei romane, se dovedește a fi un punct slab atunci când vine

în contact cu astfel de săbii. Muchia dreaptă din partea superioară a scutului nu deviază loviturile de *falx*, ba din contră, se comportă ca un punct de sprijin pentru lama acestei arme. Războinicul dac împingea cu ușurință lama curbată peste acest obstacol, croindu-și astfel drum spre față, gâtul sau ceafa oponentului. În aceste condiții, reflexul soldatului roman este acela de a ține inamicul la o distanță aparent sigură, prin aplicarea de lovituri cu partea inferioară a scutului. Această acțiune expunea însă jumătatea inferioară a corpului, sabia curbă putând fi folosită cu succes pentru secționări laterale, la nivelul pi-

oficial și în spațiul virtual în septembrie 2020, etnicii sârbi ar trebui să devină cel mai numeros grup etnic din Muntenegru, depășindu-i pe muntenegrenii. Similar, limba sârbă va trebui asumată ca limbă maternă de majoritatea absolută a populației din Muntenegru, în detrimentul limbii muntenegrene, care a fost susținută de regimul Milo Djukanovici. În consecință, Muntenegru va deveni cel de-al doilea stat independent sârb și va activa, ca și Republica Srpska, exact ca o Serbie mai mică, sub controlul Belgradului și sub influența Moscovei.

Campania „Sârb sau Milo Djukanovici” încearcă să acrediteze ideea că dacă un cetățean al Muntenegrului s-ar declara, la recensământul din 2021, ca etnic muntenegrean, de fapt s-ar declara ca un adept al actualului președinte Milo Djukanovici. Adică cei care își vor asuma identitatea etnică muntenegreană și-ar asuma automat și susținerea pentru gesturile controversate ale președintelui Milo Djukanovici, care a fost etichetat de adversarii săi politici ca având înclinații către un stil de conducere autoritarist și corupt.

Fractura din rândul populației slave ortodoxe din Muntenegru, între cei care se declară etnici muntenegreni și cei care se declară etnici sârbi, a devenit atât de adâncă, încât la mitingul patriotic organizat în noiembrie 2020, la Cetinje, adepții statalității independente care resping o nouă anexare a Muntenegrului la Serbia au cântat melodia *Bojna Cavoglave* (Unitatea militară din Cavoglave) a muzicianului croat Marko Perković Thompson, care este un apel la luptă împotriva invadatorilor pan-sârbi.

Academia Diocleeană de Științe și Arte din Muntenegru este unul dintre simbolurile independenței Muntenegrului față de Serbia. Ironie a istoriei, unul dintre foștii membri ai conducerii Academiei Diocleene, Miodrag „Miško” Perović, a fost un susținător al lui Milo Djukanovici din momentul rupturii acestuia din urmă de Slobodan Milošević în 1997. „Miško” Perović a susținut și independența Muntenegrului față de Serbia. Dar în prezent „Miško” Perović este un om de afaceri care susține coaliția pro-sârbă care la alegerile din

30 august 2020 a obținut mai multe voturi decât Partidul Democrat al Socialiștilor al președintelui Milo Djukanovici. Un membru marcant al Academiei Diocleene de Științe și Arte, Jevrem Brković, a evoluat de la pan-sârbism la pro-croatism și

la pro-independentism statalist muntenegrean. Jevrem Brković este la rândul său un exemplu de muntenegrean care militează pentru colaborarea Muntenegrului cu Croația pentru a împiedica anexarea Muntenegrului de Serbia. Jevrem Brković susține tezele lui Savici Marković Stedimlja privind originea muntenegrenilor din Croația Roșie și din poporul croat. Poate nu întâmplător, deși a colaborat cu mișcarea ustașă din NDH și cu mitropolitul exilat rus albgardist Germogen, muntenegreanul pro-croat Savici Marković Stedimlja nu a fost executat de regimul etnicului croat Josip Broz Tito în R.S.F. Iugoslavia, ci a lucrat câțiva ani, până la pensie, la Institutul Lexicografic din Zagreb, Croația.

Formal, pentru obținerea sprijinului din partea majorității deputaților din noul Parlament muntenegrean, liderii opoziției pro-sârbe și pro-ruse din Muntenegru acceptă menținerea propriilor simboluri statale ale Muntenegrului (drapel, stemă, imn), apartenența pe mai departe a acestei țări la NATO și continuarea procesului de aderare la UE. În realitate, ei vor să includă Muntenegru în „Lumea sârbă”. Pentru opoziția pan-sârbă din Muntenegru important este să ajungă la guvernare și să-l neutralizeze politic pe președintele Milo Djukanovici, pentru ca ulterior să acționeze pentru atingerea adevăratelor obiective politice. Un guvern pro-sârb în Muntenegru va fi și pro-rus, astfel că Federația Rusă ar putea obține un acces la Marea Adriatică în dauna NATO. Această perspectivă ar modifica în favoarea Moscovei echilibrul geo-strategic în Balcani. ■

Președintele S.U.A. Barack Obama și cel muntenegrean Milo Djukanović, cu soțiile

realizate de daci își găsesc corespondent în adaptările armatei romane care a luptat în Dacia. De la schimbările de tactică și strategie – „avansând în teritoriu mai mult cu chibzuială decât cu înfocare”

O sabie încovoată...

(Dio Cassius, LXVIII, 14, 1) și concentrând trupe auxiliare obișnuite cu lupta în teren dificil – și până la modificări ale armamentului.

În aceste condiții ne putem imagina efectele acestor arme asupra unor inamici ușor înarmați, cum ar fi unele trupe auxiliare romane sau vecinii dacilor. Toate aceste situații explică rezultatele militare obținute de Regatul Dac pe toate fronturile, atât în decursul secolului anterior cuceririi Daciei, cât și, desigur, în teribilele înclăștări daco-romane din primul deceniu al secolului II p.Chr.

mente cheie care au construit puternicul regat al dacilor, un inamic pentru învingerea căruia Imperiul Roman a avut nevoie de toate resursele disponibile, la un moment dat. În acest scenariu istoric, sabia încovoată, *falx dacica*, a avut un rol atât de solid, că povestea ei nu s-a sfârșit odată cu cucerirea Daciei.

Ca un simbol care se respectă, nici sabia încovoată a dacilor nu a ieșit din istorie atunci când Regatul Dac și-a încetat existența ca urmare a cuceririi romane. Ba, chiar putem spune că traseul ei ideologic, prin imaginarul public și ascensiunea ei către statutul de celebritate, atunci a început cu adevărat.

În același registru, cel al confirmărilor, trebuie înțeleasă și reprezentarea armelor dacilor pe monumentele, obiectele de artă sau numismatica romană, care, în urma conflictelor cu dacia, au ilustrat arme capturate în timpul războaielor, uneori cu suficiente și binevenite detalii.

O sursă de primă importanță o reprezintă iconografia numismatică romană. Aceasta, deși trebuie privită cu suspiciune din cauza regulilor de schematizare

și standardizare ale compozițiilor grafice care guvernau și controlau modalitatea de exprimare, a cimentat și răspândit în toată lumea cunoscută asocierea dintre daci și săbiile lor încovoate. Războaiele daco-romane au introdus și subiecte grafice noi cu această ocazie în „caietele de modele” utilizate, săbiile curbate fiind cele mai evidente în acest sens. Pileusul aristocrației dacice și sabia încovoată au devenit, pe rând, simbolurile Daciei învinse, apoi ale provinciei romane Dacia. Sabia încovoată, element definitoriu pentru noua provincie, ca simbol al Daciei învinse, va pătrunde în conștiința antică drept emblemă a personalității și faimei războinice a dacilor. Așadar *falx dacica*, armă „națională” a dacilor, a supraviețuit în imaginarul artistic și simbolic roman mult timp după dispariția aristocrației statului dac și a erupt din nou în perioada modernă și contemporană.

Privind lucrurile prin prisma asocierii acestor personificări ale Daciei cu sabia curbă, se poate observa o evoluție pozitivă a percepției acestui element definitoriu pentru dacia înglobată în imperiu în anul 106. Căci dacă în vremea lui Traian arma-simbol devenise inutilă, fiind strivită de superioritatea armamentului roman, sub Hadrian i se recuperează o parte din măiestria anterioară, prin constituirea de unități auxiliare înarmate cu arma curbă tradițională, dispersate în mai multe provincii, și astfel imaginea Daciei captive răpusă de jale este înlocuită de cea a unei

O EVOLUȚIE POZITIVĂ A PERCEPȚIEI

Faima Regatului Dac și forța pe care o reprezenta în zonă au avut în centru pe acești războinici foarte pregătiți fizic și mental și bine înarmați cu temutele lor săbii încovoate. Împreună, autoritatea regală, clerul implicat și războinicii profesioniști sunt ele-

... redată pe monumentul roman descoperit la (C) Amblogana (M. Britanie), datat între 198 – 209 p.Chr., fiind un semn al originii etnice a soldaților unității

cioarelor, manevre ce reușesc, de cele mai multe ori, să atingă zona din spatele genunchilor, punând în pericol articulațiile. Prezența tăișului pe partea exterioară a vârfului îi sporește semnificativ calitățile tactice, mai ales în situații de luptă compacte, prin mișcări viguroase înainte-înapoi.

După numeroase experimente de acest fel se poate conchiziiona că o astfel de armă se pretează utilizării de infanteria grea, din prima linie, fiind extrem de eficientă în luptele strânse, mai ales atunci când inamicii sunt legionarii romani. Sabia a fost concepută spre a fi utilizată cu o mână, alături de scut, mânerul prelung constituind o contragreutate adusă lamei (fapt ce ușurează manevrabilitatea), dar și o prelungire utilă, în momentele în care adversarul încerca să se mențină la o oarecare distanță, prin împingerea extremă a brațului protejat de scut.

Prin multele experiențe de reconstituire istorică am putut determina faptul că săbiile încovoiate folosite de daci în timpul confruntărilor cu armatele romane au avut în primul rând calitatea de arme utilizabile în situații de luptă de linie. Altfel spus, par a fi un răspuns tactic la modul de luptă al armatelor romane. Lungimea medie a lamelor permite ducerea luptei cu bune rezultate. Ba, mai mult, încovoierea vârfului, în multe cazuri la unghiuri mari, permite lovituri penetrante asupra unui oponent apărut de armură grea, cască și scut. Este foarte posibil ca războinicii înarmați cu astfel de arme, atunci când s-a epuizat lupta la distanță (respectiv tirurile de săgeți, lansările de proiectile, sulite sau lănci), să fi putut crea breșe în rândurile infanteriei grele adverse, permițând

*As (monetă)
de bronz emis
la Roma
în intervalul
103 – 111,
pe care se observă
bine reliefate,
între alte arme,
un scut
și o sabie încovoiată*

pătrunderea în adâncime a altor războinici odihniți.

Efectul permanent de agățare este deosebit de acut contra principalului mijloc de apărare roman, respectiv scutul greu, rectangular. Propria manevrabilitate a acestuia, dată de formă și sistemul de prindere, este transformată în vulnerabilitate, dislocarea lui, parțială sau chiar totală, expunând posesorul. Fără scut, acesta devine rapid victimă în fața altor lovituri, fiind momentul când sabia încovoiată are avantaj în fața spadai scurte a legionarului. Dacă războinicul dac este protejat de armură și scut, așa cum rezultă din informațiile istorice și arheologice, avantajul este și mai evident.

Forma curbă a lamelor are aproape invariabil efecte asupra celui lovit, nu doar la acțiunea descendentă, ci și prin tragere. Indiferent de zona afectată, armele curbe produc răni grave, tăind țesuturi, tegumente sau articulații.

La nivel particular, existența aceluși tăiș pe partea exterioară a vârfului la săbiile de tip „Sarmizegetusa“ apare ca o altă inovație. Al doilea tăiș permitea înjunghierea. Nu neapărat în înțelesul ei clasic, ci acest tăiș permitea ca sabia să poată fi folosită la împuns. Efectele sunt remarcabile, ne arată simulările, mai ales că zona afectată este în principal partea

superioară a corpului, gâtul, ceafa sau fața, părți anatomice extrem de sensibile și oricum vitale. În orice punct ajunge arma, rănilor produse scot din luptă total sau temporar adversarul. Acțiunea este cu atât mai periculoasă cu cât ea este o tactică secundară, neașteptată. După lovire, dacă nu scoate inamicul din luptă, sabia poate fi împinsă rapid înainte, peste marginea superioară a scutului advers, sau chiar spre inamicul care nu mai are scutul în față, surprinzându-l. Curbura lamei permite acest atac chiar dacă scutul este ridicat peste linia de vedere.

Toate aceste eficientizări de strategii de luptă și de armament

As emis între 134 – 138 p.Chr.; începând cu domnia lui Hadrian, imaginea Daciei captive răpusă de jale este înlocuită de cea a unei provincii integrate în imperiul pe care acum este chemată să-l apere cu vestita sabie încovoiată

p.Chr.). Ambele săbii sculptate subliniază originea unităților staționate aici, cel puțin a militarilor din primele contingente, și chiar dacă ele nu reflectă arme curbe aflate în uzul unității, sunt clar simboluri asociate dacilor, pe care militarii unității și le asumă.

Dar, de departe, cel mai elocvent monument propagandistic roman, care conține numeroase săbii curbe ale dacilor redată în scene de luptă ori înfățișate ca trofee, este Columna lui Traian. Pe fusul acesteia sunt redați războinici daci, înarmați cu săbii încovoiate, arcuri, coifuri, spade. O concesie a politici

imperiale în materie de ilustrare barbară nemaîntâlnită altundeva o reprezintă mașinile de luptă și alte arme romane folosite de daci, precum și legionari răniți. Soclul coloanei este decorat cu imagini ale celor mai valoroase arme capturate: armuri, spade, coifuri, scuturi, arcuri și tolbe ornamentate, berbeci de asalt, topoare, steaguri, lănci și desigur vestitele săbii încovoiate, toate redată extrem de realist.

Într-un fel remarcabil, aș putea spune, pentru sabia încovoiată, periplul istoric și simbolic nu se va termina nici cu părăsirea scenei istorice a

imperiului care i-a distrus patria, căci imaginea ei, revigorată în secolul al XIX-lea de istoriografia romantică, a pătruns în conștiința contemporană românească, asocierea dintre ideea dacică și sabia curbă fiind un motiv întâlnit atât în heraldica modernă, cât și în artă. Refixarea acestei asocieri dintre daci și săbiile lor emblematice a fost și mai puternic impulsionată de numeroase evenimente și spectacole de reconstituiri istorice, locuri unde teribila armă este omniprezentă, cu mai multă sau mai puțină corectitudine istorică. ■

SCULPTURILE PARTHENONULUI ȘI ELGINISMUL

(Urmare din p. 14)

În februarie 1816, Parlamentul britanic a votat cu o largă majoritate (82 la 30), legea privind cumpărarea de către Guvern a colecției lordului Elgin, contra sumei de 35.000 de lire sterline, și a trecut-o în custodia British Museum. Colecția conținea cam jumătate din ceea ce s-a păstrat din Parthenon: 15 dintre 92 de metope care descriau lupta zeilor cu titanii, lupta dintre lăpți și centauri și luptele ateniienilor cu amazonele, 21 figuri din statuile pedimentelor, 75 m din cei 164 m ai frizelor (care decorau cu 400 de figuri umane și cu 200 de animale rândul orizontal de deasupra arhitravei interioare a templului), la care se adăugau: o cariatidă din Erechtein, fragmente arhitecturale din Propilee, patru coloane din friza parapetului Templului Athenei Nikè, precum și artefacte din Mormântul lui Agamemnon de la Micene. Un amendament la lege, care stipula că sculpturile de pe Acropole vor fi păstrate până când vor fi reclamate de proprietarul legitim, nu a fost aprobat. Colecția lui Choiseul-Gouffier a fost plasată în depozit „temporar”, până când va fi revendicată de proprietar, dar acesta moare un an mai târziu, artefactele intrând definitiv în proprietatea British Museum. Cotidianul londonez *Times* scria cu emfază: „Relievele cele mai splendide ale geniului grec vor fi curând păstrate

de singura națiune care a rivalizat vreodată în elocvență și poezie, singura națiune care a corespuns imaginii prefigurate de Pericles...”

Din păcate, în deceniile următoare sculpturile Parthenonului au avut de suferit. Pe motiv că erau murdare, specialiștii British Museum au folosit diverse soluții de spălare, inclusiv acizi pentru albire, ignorând că statuile fuseseră realizate din marmură albă de Pentelic (care, după o mai lungă expunere la soare, căpăta culoarea mării) și din marmură albastruie din Eleusis. În final, britanicii au dat vina pe atenieni care le-ar fi curățat excesiv, înainte de a fi expediate la Londra.

În special în ultimele patru decenii, Grecia a întreprins numeroase demersuri, atât în dialog direct cu Marea Britanie, cât și prin intermediul unor organisme internaționale, să recupereze cel puțin statuile Parthenonului. În 1999 chiar președintele Clinton s-a oferit să intermedieze eventuale negocieri eleno-britanice. În 2013 propunerea UNESCO de mediere a fost respinsă de British Museum, pe motiv că organizația are contacte cu instituții guvernamentale, nu cu administratori de muzee.

În opinia generală, Marea Britanie nu va returna niciodată sculpturile. Dar – remarcă un reputat cercetător – „puțini și-au imaginat vreodată că Marea Britanie va ceda India unui bătrân îmbrăcat într-un cearșaf”. ■

Săbii curbe ...

provincii integrate în imperiul pe care este chemată să-l apere cu teribila sabie cu care înainte își apăraseră independența. Repetarea acestei imagini și reluarea sa la mijlocul secolului al III-lea, într-o formulă nouă, și mai explicită, nu poate fi decât reflexia artistică a implicării dacilor în viața militară a imperiului. Simbolul, temut și ostracizat cândva, devenise parte componentă a unei ideologii a pacificării.

De adăugat că faima războinicilor daci și a săbiilor lor încovoiate a fost atât de profundă în mentalitatea publică romană încât propaganda imperială a transferat și altor barbari, cu care s-a luptat la mult timp după căderea Regatului dac, atributele temușilor daci. Reliefurile sculpturale ale așa-numitelor sarcofage de luptă de la Roma, spre exemplu, îi înfățișează pe barbarii din preajma fostului regat purtând *pileus* și arme dacice, iar unii împărați și-au

luat titlul de *Dacicus Maximus*, fără să putem spune sigur dacă învinșii au fost cu adevărat dacii și nu cumva doar memoria lor perpetuată.

ÎN LOC DE EPILOG

Revenind la momentul cuceririi Daciei, succesele de pe frontul dacic au fost intens și abil exploatate de administrația imperială, care a folosit evenimentele pentru a-și propaga mesajele către propriul domeniu sau către

lumea barbară. Relația dintre puterea politică, reprezentarea virtuții și victoria militară a fost pusă în evidență prin construcția unor monumente triumfale, uneori chiar pe locul unde se dăduse bătălia care a prilejuit construcția. Tropaeum Traiani este un astfel de edificiu, ridicat în Dobrogea pe locul unei lupte sângeroase dintre romani și dacii aliați cu sarmații și germanicii. Construcția a fost înălțată din ordinul împăratului Traian, în anul 109, pe o mică ridicătură de teren, fiind dedicată zeului războiului, Mars Ultor, răzpunătorul. Reliefurile prezintă majoritar episoade de luptă și ilustrează momente din bătăliile purtate în acest loc. Armamentul barbar este compus, în viziunea artiștilor care au realizat monumentul, în special din săbii curbe și cosoare cu coadă lungă.

Artei provinciale romane, dacă-i putem spune așa, îi aparțin și două monumente din Britannia, la (C)Amblogana (azi Birdoswald, Marca Britanică), unde era cantonată Cohors I Aelia Dacorum, aflată la un moment dat sub conducerea tribunului M. Claudius Menander, menționată într-o serie de izvoare epigrafice.

Aici s-a descoperit o lespede de piatră ce fusese „dezvelită” cu ocazia construirii, între anii 198 – 209 p.Ch., a unui *horeum* de soldații cohortei dacice amintite. Inscripția este flancată la stânga de o sabie cu vârful încovoiat. O altă sabie curbă a fost incizată pe un bloc de piatră încastrat în zidul unui alt depozit de cereale ridicat de Cohors I Thracum civium Romanorum (cca

... folosite în reconstituiri istorice

(Sursa: Arhiva Asociației Culturale Enciclopedia Dacica)

petrecută după anul 1948, despre care amintesc profesorul A. Scrima, să îl fi salvat pe Ion Marin Sadoveanu de la închisoare.

Andrei Scrima

Orator desăvârșit, a conferențiat încă din interbelic în sălile principale destinate unor asemenea manifestări în București: Ateneul Român, Sala Dalles, Fundația Carol (Biblioteca Centrală Universitară) ș.a. Iată, de pildă – fapt puțin „exploatat”, îndeobște, în mediile literare –, titlurile câtorva dintre conferințele și emisiunile pe care Ion Marin Sadoveanu le-a ținut de-a lungul anilor la Radio România București: (1929) *Comemorări: W. Shakespeare, Viața unui sfânt, Cronica teatrală* (opt emisiuni); (1930) *Jurnale intime și corespondențe, Viața anecdotică a oamenilor celebri* (două emisiuni), *O zi a unui om din Antichitate, O zi a unui om din Evul Mediu, O zi a unui om din timpul Renașterii*; (1931) *Piese [de teatru] originale, Cronica teatrală*; (1932) *Ce este teatrul?, Impresii vieneze, Anecdote teatrale, Teatrul fără cuvinte: pantomima, Cronica dramatică* (13 emisiuni); (1933) *Teatrul Național, Teatrul românesc de sărbători, Cronica dramatică* (19 emisiuni); (1934) *Poetul Sfânt Francisc din Assisi, Călătorind prin cărți, Câteva cuvinte despre Richard Strauss, Congresul teatrelor de la Moscova, Noutăți din lumea teatrului din Germania și Italia*; (1935) *O mare epopee nordică – Kalevala, Teatrul pascal la Oberammergau, Misterul de la Oberammergau și mistere în general, Impresii dintr-o călătorie*; (1936 – 1937) *Lumea lui Shakespeare*; (1938) *Poema Nibelungilor*; (1939) *Pelerinaj la Assisi, Florența, Note dintr-o călătorie prin Germania, Franța și Anglia, Veneția, Misterele medievale*; (1940) *Teatrul romantic*; (1941) *Moartea eroului: versuri – adaptare după Max von Schenkendorf, Cuvinte către ostași, Kalevala, Wagner și Bayreuth, Hans*

Sachs și teatrul german din veacul al XVI-lea; (1942) *Hero și Leandru, Tineretul și teatrul, Muze inspiratoare ale unei vieți și ale unei opere: Goethe și Bettina von Arnim, Orașe de cultură germane, Călătorie în Slovacia, Legăturile noastre cu Roma, Cazul Henrik Ibsen*; (1943) *Cultura în Germania național-socialistă, Karl-Theodor Korner, Sărbătorirea întemeierii statului slovac, Wilhelm de Kotzebue și România, Weimarul operei clasice, Mimus și Miru, În teatru* [în cadrul emisiunii „Universitatea Radio”, ciclul *Mari creații inspirate de Nașterea Domnului*]; (1944) *Teatrul lui F. Schiller, Stilul gotic, Literatura și artele plastice, Istoria și evoluția teatrului românesc*.

UN PERSONAJ SPECTACULOS

După cum se vede din titlurile emisiunilor, majoritatea erau dedicate teatrului și culturii de amplă respirație, cele conjuncturale – difuzate preponderent în timpul celui de Al

Ion Marin Sadoveanu (stânga)
alături de Tudor Vianu (dreapta)
și Sorin Negrutzi

ION MARIN SADOVEANU ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Bine-cunoscutul scriitor și om de teatru Ion Marin Sadoveanu poate fi socotit unul dintre exemplele-școală care demonstrează viața dublă la care i-a obligat dictatura comunistă pe mulți dintre români: pe de o parte au sprijinit regimul prin activitatea lor profesională, pe de altă parte, în viața privată activau și gândeau altfel.

Biografia lui Ion Marin Sadoveanu (1893 – 1964) este îndeobște cunoscută. Chiar dacă a rămas, inclusiv în manualele de literatură, în special, prin romanul său *Sfârșit de veac în București*, acesta a fost totodată poet, autor, critic și istoric de teatru. O activitate prodigioasă, căci a debutat încă din fragedă tinerețe și a fost liber să-și manifeste talentul și vocația pe întreg parcursul vieții, fără opreliști. Realmente, foarte puțini critici literari care au scris despre Ion Marin Sadoveanu s-au întrebat ce anume s-a petrecut în viața acestui om, căci îl regăsim amintit constant printre membrii activi ai grupului Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim din anii '40. Și mai puțin se cunoaște însă, nici măcar în mediile teologice, profundul atașament creștin ortodox al scriitorului.

DEPARTE DE IDEOLOGIILE VREMII

În volumul său intitulat *Timpul Rugului Aprins* (Editura Humanitas, București, 2012, p. 161), părintele Andrei Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018) notează: „Ne-am îngădui o paranteză «de culoare», pentru a face loc amintirii lui Ion Marin Sadoveanu. Ajuns la Antim pe urma acclorași prieteni din anii '30

– inclusiv dr. Voiculescu –, el surprindea prin asiduitate, vădită într-o devoțiune oarecum rustică: adorea prelungită a icoanelor, gestualitate amplă... Monden incorijibil – și încântat de a fi considerat astfel –, memorie vie, mereu la pândă, a Bucureștilor de altădată, dar și a celor contemporani, manierat până la afectare, el reprezenta unul dintre cei mai scilipitori conferențieri pe piața culturală de atunci; cum la Antim se organizase un ciclu săptămânal de conferințe, Ion Marin Sadoveanu a asigurat o serie consacrată teatrului antic și misterelor medievale. După 1948, relațiile s-au rărit“.

Într-adevăr, aceasta a fost viața privată, foarte puțin cunoscută, a lui Ion Marin Sadoveanu. Probabil, firea sa discretă și bunele intuiții politice, formate încă din interbelic, l-au determinat să se țină departe de ideologiile vremii. Viața sa a fost favorizată astfel și prin natura profesiei, chiar dacă ideologizarea pătrunsese abrupt și în lumea teatrului. „Dosarul“ său părea să fie bun – în ochii autorităților politice comuniste –, întrucât nu numai că a scăpat de închisorile în care fuseseră aruncați bună parte dintre confrăți, dar a avut și funcții importante, între altele, director al Teatrului Național din București, pentru o scurtă perioadă, între anii 1956 și 1958. Probabil, îndepărtarea sa aparentă de Rugul Aprins,

*Ion Marin Sadoveanu (dreapta)
și scriitorul german Carl Rothe,
la 3 decembrie 1942 la Librăria Buchholz
(azi Humanitas Kretzulescu; foto Willy Prager)*

cuprindea pe Dumnezeu. Aici stă și gândul salvator al fugii de păcat. Dumnezeu care vede tot, care știe tot, care supraveghează tot, [iar] tu nu trebuie să decizi. Ascunde-te oriunde vei vrea și Dumnezeu te găsește!

Dar Dumnezeu care știe cum te-a făcut, deoarece el te-a modelat, are grijă de toate. Și are grijă să rupă El familiaritatea Lui cu tine când e nevoie. Căci prezența Lui, dacă o meriți, nu se simte decât printr-o aprindere a unei anumite lumini în tine. Când trebuie, Dumnezeu stinge lumina din tine pentru ușurarea mizerei tale condiții, dar nu te părăsește! După cum Dumnezeu stă în același timp și pe bun, și pe rău, și pe frumos, și pe urât, și pe inefabil, și pe grosolan, așa stă și pe tine, care cu viața ta pe ritmuri diferite, inerente ei, cuprinzi în mic toată frumusețea și urâciunea lumii. Trupul nostru este templul sufletului, după cum a spus Sfântul Apostol Pavel, dar și sufletul este lumina peșterii. În mâna lui Dumnezeu stă apropierea și îndepărtarea de El, după ritmul vieții noastre. El măsoară și drămuiește familiaritatea cu El, care este bună, înviorătoare, dătătoare de putere și de nădejdi. Aceasta despre familiaritatea cu Dumnezeu! Dar El cunoaște și trebuie să cunoască în tine și momente solemne? Desigur!“

Un exemplu de rafinament spiritual la care au ajuns membrii Rugului Aprins. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2021, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– Care este numele bărbatului din „mahalaua Silivestru” care, în 1839, „neavând nici ce mânca”, a solicitat să fie înscris în rândul cerșetorilor pensionari de la Mărcuța?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din martie 2021 este:

„Îmbrăcăminte de damă și aparatură electronică“

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnișoara **Maria-Daciana Pop**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2021.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

Scriitorul la vârsta maturității

Doilea Război Mondial – fiind benign. Cu toate acestea, Ion Marin Sadoveanu nu va mai avea emisiuni la radio în regimul comunist. Va scrie însă în revistele de cultură ale noului regim, va publica în volum etc. Presupunem că vechea sa apartenență la Rugul Aprins să fi fost

unul dintre motivele pentru care este îndepărtat de la conducerea Teatrului Național din București exact în anul 1958, când este arestat lotul Rugului Aprins.

De altfel, câteva dintre emisiuni, laolaltă cu bună parte din opera scrisă (o ediție critică a acestora i se datorează istoricului literar Ionel Oprișan, apărută în anii '70, în seria *Scriitori români*, la Editura Minerva) trimit explicit la înclinația lui Ion Marin Sadoveanu către credința creștină. Dar, precum fiecare dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins, Ion Marin Sadoveanu își manifestă credința non-fanatic, european, la înalte cote culturale. De unde și conferințele sale pe care avea să le susțină în cadrul întâlnirilor Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim cu subiecte pe cât de nonconformiste, pe atât de atractive.

Numai cei intimi au avut cunoștință însă despre profunda credință ortodoxă a lui Ion Marin Sadoveanu. Notațiile sale cu alură de jurnal, nepublicate încă, vorbesc despre un personaj de-a dreptul spectaculos, dată fiind noua societate materialist-atelistă în care a fost nevoit să supraviețuiască. Astfel, Ion Marin Sadoveanu era un bun exemplu a ceea ce astăzi se cheamă un creștin practicant: nu rata decât rarisim participarea duminicală ori de sărbători la slujbe, se spovedea, se împărtășea, iar în drumul său de acasă până la locul unde își desfășura activitatea intra zilnic în câteva dintre bisericile bucureștene pentru a se închina.

Fapt necunoscut, Ion Marin Sadoveanu

a fost unul dintre participanții direcți la slujba petrecută în biserica Mănăstirii Antim (București) prin care, mărturisește, în data de 3 septembrie 1948, ora 10.00, jurnalistul și poetul Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017) a fost tuns în monahism și a devenit monahul Agathon. Apoi, începând cu ora 11.30 ceremonia a fost urmată de o agapă frățască în trapeza mănăstirii, notează Ion Marin Sadoveanu, care ajunge acasă pe la 13.30, însoțit de Sandu (Alexandru) Elian (*Magazin istoric*, nr. 9/2020).

FAMILIARITATEA CU DUMNEZEU

Iată și o pagină intimă, inedită până astăzi, care mărturisește profunda dedicație ortodoxă a lui Ion Marin Sadoveanu: „Cum trebuie să-i avem și să-i purtăm în noi pe Mântuitor, pe Maica Domnului și pe Sfinți – cu solemnitate sau cu familiaritate? Iată o întrebare ce nu se poate pune decât după ce cunoști și păstrezi Realitatea cea mare, adică omniprezența lui Dumnezeu. Trebuie să știi, să crezi și să simți că Dumnezeu e mereu cu tine și în tine. Numai atunci ți se pune și această întrebare la care e foarte greu să răspunzi. S-ar spune că dacă Dumnezeu e mereu cu tine, în actele vicții tale cele mai obișnuite, dacă primește să se asocieze oricând vicții tale, nu se poate să nu primească să [nu] se lege între tine și el un raport de familiaritate.

E un adevăr, firește, ce nu poate fi contrazis și din el isvorăsc mângâierile și încurajările cele mai puternice. E Dumnezeu, e Mântuitorul regăsit seara sub liniștea lămpii tale de lucru sau în tăcerea ceasurilor de noapte sau în bogăția meditațiilor. E Mântuitorul prieten, Mântuitorul oaspete neîncetat în casa ta, pe care îl cinstești în adâncul inimii [tale] și El te răsplătește consimțind să stea mereu lângă tine. Dar până unde poate merge această familiaritate? Viața ta intimă nu e numai succesiune de limpezimi. În ea se amestecă clipe de turpitudini și de rugini, care chiar dacă nu isvorăsc din păcat, sunt urâte, nu se pot înlătura. Și atunci, dintr-un elementar sentiment de pudoare încerci să te ascunzi. Ești ca Adam care se ascundea de adierea serii din Rai, ce-L

Scriitorul...

și să le mai trimită câțiva bănuți și părinților.

Moartea bunicii din partea tatălui a adus o mică rază de speranță. Cu 450 de lire, John Dickens a reușit să se elibereze din Marshalsea și să își reunească o parte din familie. Pe Charles l-au lăsat însă să se descurce de unul singur. Crunta realitate l-a marcat pentru totdeauna. „Niciun sfat, nicio aprobare, nicio încurajare, nicio consolare, niciun sprijin din partea nimănui de care să-mi amintesc. Așa că, ajută-mă tu, Doamne!”

La doar 15 ani, îl găsim funcționar în birouri de avocatură: inițial, la Ellis și Blackmore, iar apoi la cabinetul unui anume Charles Molloy. Mîntea ascuțită și ușurința cu care încheaga discursuri, imaginându-și pledoariile și dezbateri, păreau că reprezintă atuurile perfecte pentru a urma o carieră în Drept. Însă direcția aceea nu i-a fost deloc pe plac. La fel profesia de stenograf la tribunal, pe care a exercitat-o doar câteva luni mai apoi (se pare că învățase, cu ajutorul unui unchi, după așa-numita metodă Gurney, pe care, mai apoi, în *David Co-*

pperfield, avea să o descrie ca pe „un sălbatic mister stenografic“).

Jurnalismul l-a atras mai mult și, în special, campaniile electorale. Schimbând poștalioane și hanuri din cele mai neașteptate unghere ale bătrânei Anglii, Charles Dickens a început să transmită reportaje politice: așa-numitele *Schițe ale lui Boz* (Boz fiind pseudonimul său literar), atrăgându-și destul de numeroși cititori.

CHIȚIBUȘURI ȘI NĂSTRUȘNICE STRATAGEME

În aproape toate lucrările, Dickens le-a alocat un spațiu special mâncărilor, invitând cititorul să descopere stiluri și rețete noi. Pentru cei de astăzi, multe dintre specialitățile culinare caracteristice epocii victoriene pot părea ciudate, de-a dreptul înfricoșătoare, fie prin mixtura de numeroase și total diferite ingrediente, fie prin modalitățile de preparare. Datorită stilului aparte al scriiturii, prin romanele sale, Dickens a reușit să le confere o aură de eleganță, de finețe, transformându-le în delicatele savuroase.

În *Un colind de Crăciun* (1843) a surprins un tertip ingenios de care se foloseau în zile de sărbătoare toți cei cărora soarta nu le surăsese din punct de vedere financiar: doamna Cratchit, prea nevoiașă ca să dețină un cuptor măriceș (ca având doar unul micuț de aramă!) pentru a prepara vestita gâscă de Crăciun, i-a trimis-o brutarului, iar pentru a păstra budinca destul de fragedă și caldă a acoperit-o cu o cârpă. Dar ceea ce părușe o decizie înțeleaptă la început, s-a dovedit până la urmă contrariu:

... și o carte poștală de Crăciun
cu doamna Cratchit

„Ura! Ce de aburi! Budinca fu scoasă din cuptor. Miroș ca în ziua de spălat rufe! De la cârpa de deasupra...”

Imposibilitatea de a pregăti alimentele complicate în propria bucătărie îi determina pe cei mai mulți să apeleze la birtul local, alegând să gătească ei doar lucrurile mai simple. „Doamna Crupp îmi spuse atunci că e de părere ca astfel să fie cina alcătuită: o pereche de pui fripiți... de la birt; o friptură înăbușită, cu legume... de la birt; două feluri de mâncare, de exemplu: un pateu și o mâncare de rinichi... de la birt; o tortă, și (dacă țin) niște înghețată... de la cofetărie. Așa, grăi doamna Crupp, aș putea să-mi îndrept toată atenția asupra cartofilor și să servesc cum știu cu salata de țelină și brânză” (*David Copperfield*).

În *Martin Chuzzlewit* (1844), Dickens dovedește atât o bună cunoaștere a dialectului *cockney* (vorbit mai ales în partea de est a Londrei, în cartierele muncitorești), cât și a condițiilor dificile

AVENTURI CULINARE CU CHARLES DICKENS

THEO STĂNESCU-STANCIU

Ilustrație la o ediție a romanului David Copperfield

Cu aproape 20 de romane publicate și alte zeci de povestiri și piese de teatru, Charles Dickens poate fi considerat unul dintre cei mai cunoscuți autori britanici. A creat personaje puternice, de neuitat, ce s-au luat la trântă cu destinul: David Copperfield, Oliver Twist sau orfanul Pip din Marile speranțe; istoriile lor ne-au făcut să suferim sau să visăm, să ne transpunem într-o Anglie victoriană pe care, astfel, am putut să o înțelegem mai ușor.

Durerea, suferința, foamea – pe care le-a descris cu atâtă pasiune și realism – s-au născut, pare-se, din propriile experiențe. Pe cât de strălucit s-a dovedit începutul carierei (cu romanele, inițial apărute în foiletoane, *Cronicile clubului Pickwick*, 1836 – 1837, și *Oliver Twist*, 1837 – 1839), pe atât de complicați i-au fost anii copilăriei și adolescenței. Familia în continuă creștere, planurile fanteziste, dar și plăcerile vieții l-au costat enorm pe tată, John (1785 – 1851), un funcționar naval, pe care serviciul îl purta

mereu între un port și altul. De la fericirea și calmul unui cămin mic burghez la deznădejdea din cămăruțele închisorii datornicilor – dezastrul a lovit clanul Dickens. În 1824, nemaiputând achita numeroasele datorii acumulate, cei doi soți, alături de cei mai mici dintre cei opt copii, au fost aruncați de creditori în vestita temniță Marshalsea, de pe malurile Tamisei. Conform legilor vremii, cei mai mari trebuia să își găsească adăpost la prieteni sau rude și să încerce să se întrețină cât mai mult prin propriile puteri.

„AJUTĂ-MĂ TU, DOAMNE!”

Charles John Huffam, fiind al doilea născut (7 februarie 1812), a ajuns în căminul Elizabethci Roylance, o apropiată a familiei. Bătrâna destul de ursuză, cu destul de puține venituri, nu putea să îi asigure prea multe tânărului Charles. Așa că el s-a văzut nevoit să muncească zece ore pe zi într-o fabrică de cremă de ghețe. Lipea etichete pe diversele flacoane, fiind recompensat cu șase șilingi pe săptămână, o sumă infimă, cu care reușea să-și acopere cazarea

*Catherine, născută Hogarth,
prima soție*

...ȘI O SOȚIE PRICEPUTĂ, INGREDIENTELE SUCESULUI ÎN BUCĂTĂRIE

Un rol important în păstrarea unei alimentații sănătoase îl jucau, în opinia lui Dickens, soțiile. O simțise, de altfel, pe propria piele. La 24 de ani, după un eșec amoros, a decis să se căsătorească mai puțin din dragoste și, mai mult, pentru a-și asigura un cămin liniștit. A ales-o pe fiica redactorului-șef de la una dintre publicațiile ce îi tipăreau povestirile, Catherine Hogarth (1815 – 1879). Tânăra „șoricică” sau „drăguța mea purcică” (cum o alinta în scrisorile de la începutul idilei), o micuță femeie, emanând bucurie, cu ochi mari albaștri, avea să devină și o mamă perfectă, dând naștere la zece prunci, între 1837 și 1852. Va încerca să fie și o gazdă pe măsură pentru multele evenimente pe care soțul celebru le organiza. În casa lor din Londra, ea a supravegheat adesea bucătarul, în cămăruța îngustă de la subsol, reușind să servească o varietate impresionantă de feluri

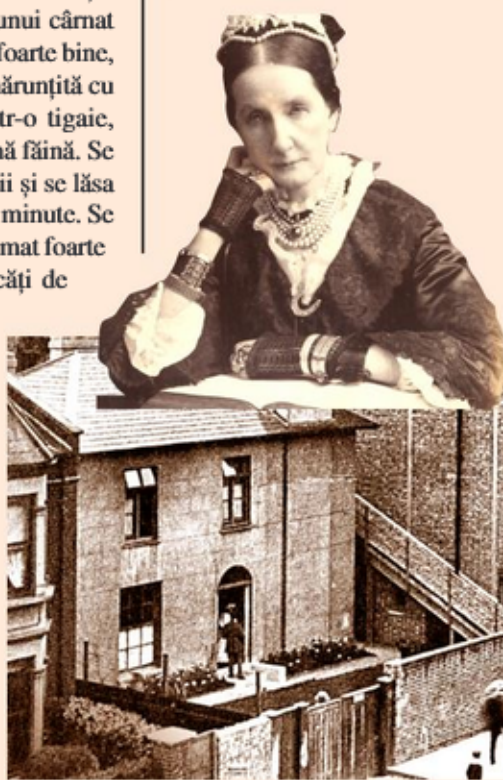
de mâncare. Mai mult chiar, a semnat, sub pseudonim (Lady Maria Clutterbuck), o carte de bucate, bogată în meniuri echilibrate, cu budinci economice, marea majoritate având brânza ca ingredient de bază. Dickens era un mare consumator al acestui aliment, în special gătit. Familia reușise să își achiziționeze un aparat special pentru topit și preparat brânză caldă. Iar pentru a-i aduce atât savori aparte, cât și frăgezime după răcire, doamna Dickens recomanda adăugarea de muștar, piper și unt, dar și combinarea (se pare, după preferințele soțului) cu salată revigorantă de măcriș.

Printre alte meniuri descrise de doamna Dickens se numără curry de iepure sau de stridii, găluște de orez, piureuri de cartofi bruni sau spanac, ciorbe de legume, sos de creveți și macaroane în stil italian. O rețetă specială, inspirată din Scoția natală, este și cea a unui cânat din file de vită, tocat foarte bine, a cărui umplutură, mărunțită cu atenție, se punca într-o tigaie, cu piper, sare și puțină făină. Se adăuga un sos de roșii și se lăsa la foc lent cam 20 de minute. Se recomanda a fi consumat foarte cald, garnisit cu bucăți de pâine prăjită.

Datorită tocmai prea frecvenței utilizării a brânzeturilor, criticii nu au văzut cu ochi prea buni lucrarea, considerând că „nimeni nu ar fi putut supraviețui mâncând atât de multă brânză”! Dacă lui Charles Dickens nu i-a trecut niciodată

pasiunea pentru acest produs lactat fermentat, dragostea față de soție a început să pălească odată cu trecerea vremii. Inițial, o considera o femeie iubitoare și atentă, poate inferioară din punct de vedere intelectual și nițel prea rotocfec. După zece nașteri și lipsa destul de constantă a soțului din cămin, nu mai părea la fel de activă, își pierduse energia și voioșia de altădată. După cum o arată unele schimburi de scrisori ale lui Catherine cu prieteni vechi, prezentate în 2019 de un profesor de la Universitatea din York, John Bowen, relația era pe butuci. Dickens, pentru a scăpa de povara soției (între timp, se îndrăgostise de o tânără actriță!), a plănuisit să o interneze într-un ospiciu. Moartea surorii

*Angela Burdett-Coutts,
care l-a sprijinit
în realizarea proiectului
Urania Cottage (imaginea de jos)*

în care membrii claselor nevoiașе erau nevoiți să își ducă traiul, încercând totuși să copieze obiceiurile celor avuți. „Nu sunt prea sigură, Tom, a răspuns sora sa, roșind. Nu sunt prea sigură, dar cred că totuși aș fi în stare să pregătesc o plăcintă cu carne de vită“. „Dintre toate felurile de carne am auzit de prin cărțile de bucate sau le-am gustat – a replicat, entuziasmat, Tom – acesta e cel care îmi place cel mai mult!“.

Personajele din *Marile speranțe* servesc, în general, preparate realizate după rețete simple: „O masă foarte îmbelșugată, constând dintr-un picior de porc marinat, legume și o pereche de pui umpluți, la cuptor. O îmbietoare plăcintă cu carne fusese pregătită cu o dimineață înainte (din care cauză nu se observase lipsa cărnii tocate), iar budinca era deja pe foc“.

Dar, pentru a sublinia și mai mult diferențele sociale, sunt prezentate și mese festive, mult mai complicate, unde regulile de servire sunt respectate cu sfințenie, ca și cele ale păstrării curățeniei veselei sau a tacămurilor. „Servitoarea pusese pe masă un platou ales, cu pește, după care mâncărăm o friptură de miel și apoi una de pasăre, la fel de alese. Sosuri, vinuri, tot ce mai voiam – și toate de cea mai bună calitate – ne erau date de către gazdă, de pe servanta sa, și, după ce făceau înconjurul mesei, aceasta le așeza întotdeauna la locul lor. În același fel, ne împărțea fiecareia farfuria curate, cuțite și

Smithfield „locul acela rușinos, colcăind de mizerii, de zoaie, de sânge și de spumă“

furculițe și le punca pe cele folosite în două coșuri aflate pe jos, lângă scaunul său“ (*David Copperfield*).

CURĂȚENIE ȘI PROSPETEȚIE...

Charles Dickens a militat intens pentru o sănătate alimentară, asigurată atât prin calitatea ingredientelor, cât, mai ales, prin prospețimea lor. În paginile publicației pe care a editat-o între anii 1850 – 1859, *Household Words* (Cuvinte de uz casnic; denumirea fiind inspirată de un citat din Shakespeare), a derulat o amplă campanie împotriva alimentelor alterate, preluând informații din jurnalul medical *The Lancet*, una dintre cele mai vechi reviste de specialitate din domeniu, înființată cu câțiva

ani în urmă (1823) de chirurgical Thomas Wakley. De asemenea, nu de puține ori, au apărut acolo și articole ce incriminau negustorii corupți, care vindeau carnea animalelor bolnave, dar și descrieri teribile de piețe alimentare din Marca Britanică, unde domneau mizeria și cruzimea față de animale.

Asemenea scene apar și în romane. De pildă, Pip, din *Marile speranțe*, se arăta îngrozit intrând în piața Smithfield „locul acela rușinos, colcăind de mizerii, de zoaie, de sânge și de spumă“. La fel ca și domnul Sikes și Oliver, din *Oliver Twist*: „Era zi de târg. Pe jos era numai noroi și murdărie care-ți ajungeau până la glezne. Un abur gros, care se ridică din trupurile animalelor, se amesteca cu ceață care atârna greu de coșurile caselor. Toate țărcurile din centrul acestei zone largi, dar și altele încropite pe moment în spațiile libere erau pline cu oi [...] Oameni de la țară, măcelari, negustori de vite, băiețandri, hoți, oameni fără ocupație și vagabonzi de cea mai joasă speță formau o masă. Fluierăturile ciobanilor, lătratul câinilor, mugetul vitelor, behăitul oilor, grohăitul și guițatul porcilor, clinchetul clopoțecilor și zumzetul vocilor care se auzeau de la fiecare crâșmă, aglomerația, îmbulzeala și strigătele de tot felul, ca și fetele nespălate, negrijite ori murdare care alergau de ici-colo, îngrămădindu-se, formau o scenă atât de amețitoare, că rămâneai năucit“.

O piață alimentară din epoca victoriană

CU OILE LA MUNTE

Articolul D'ale lui Prier, din revista Magazin istoric, aprilie 2020, scris de doamna Georgeta Roșu, mi-a amintit de o drumeție făcută pe la jumătatea lunii iunie a anului 1974, de la Semenice la Păltiniș.

La începutul excursiei am dormit o noapte în Teregova, județul Caraș-Severin, la un cioban, în podul cu fân. Am auzit zărvă mare aproape de mijlocul nopții. Plecau oile la munte, pe valea Hidegului în sus, spre Munții Țarcu, Godeanu, Gugu. Dimineața, ne-am dus la gară, la trenul forestier. Acolo am întâlnit un grup de ciobani care se îmbarcau și ei în trenulețul forestier ce urca pe valea Hidegului spre inima muntelui, cu cele de trebuință la stână.

După câteva zile, am întâlnit în zonele mai înalte ale muntelui un alt grup de ciobani, călare, care fuseseră să inspecteze pășunile din munte, înainte de urcarea oilor.

Desigur că și acum ciobanii urcă cu oile la munte pe aceleași drumuri folosite de veacuri, dar trenulețul nu cred că mai există. După unele informații a dispărut încă din anii '80 din peisaj.

Alexandru VANCU

Ciobanii din Teregova, județul Caraș-Severin, în diferite ipostaze: lângă oi...

... călare, după ce au inspectat pășunile de munte înainte de urcarea oilor...

... în prim plan, cu cel mai bun ajutor al lor la stână, câinele...

... și în trenul forestier ce urca pe Valea Hidegului

mai mici (Mary, survenită în mai 1837), dar și depresiile postnatale acumulate i-au redus lui Catherine cheful de viață, iar criticile soțului, din ce în ce mai acide, nu o ajutau deloc. În 1858 a intervenit separarea definitivă, doamna Dickens retrăgându-se la o proprietate din orașul Camden, unde va rămâne până la sfârșitul vieții. Și, ironia sortii, a plecat luând și mult îndrăgitul aparat pentru brânză – motiv de mare supărare pentru scriitor, care a tot încercat să îl recupereze, dar în zadar...

Implicat în campania de reformare a societății victoriene, alături de Angela Burdett-Coutts (1814 – 1906), moștenitoarea unui bogat bancher londonez, renumită pentru acțiunile sale filantropice, Dickens a fondat și un stabiliment pentru femeile aflate în situații disperate. La așa-numita Urania Cottage, pe lângă lecții de moralitate, tinerele deprindeau și abilități culinare, dar și de igienă, considerate absolut necesare pentru a deveni apoi soațe sau mame respectabile. Doamna Crupp, din *David Copperfield*, se pare că ar fi avut și ea mare nevoie de asemenea lecții. „N-am cutezat să întreb, dar presupun că, după ce a fript peștele, doamnei Crupp i s-a făcut rău, pentru că cina luă din acel moment o întorsătură urâtă. Friptura sosi, roșie înăuntru și foarte palidă pe dinafară, fără a mai pune la socoteală că era acoperită de o substanță străină, de natură nisipoasă, ca și cum ar fi căzut în cenușa unei ciudate mașini de gătit. Sosul ei ne-ar fi îngădui oarecare lămuriri, dar nu mai avea sos, căci tânăra persoană o dase de-a dura pe scară, unde lăsase o lungă dără, care, fie zis în treacăt, dăinui

Charles Dickens
cu două dintre fiicele sale

mult, fără să fie supărată. Pateul de porumbel n-a fost rău, dar a fost un pateu amăgitor. Coaja lui aducea cu capetele acelea ce descurajează frenologia, pline de umflături și de gogoloaie, sub care nu se ascundea nimic de seamă.“

CRĂCIUNUL, CEL MAI FRUMOS MOMENT AL ANULUI

Perioada preferată din an pentru Dickens a fost, fără îndoială, Crăciunul. Una dintre fiice își amintea cum întreaga familie aștepta cu mare nerăbdare sărbătoarea, dar, în special tatăl, care „o iubea atât datorită semnificației sale, cât, mai ales, bucuriei pe care o degaja“. În casa familiei Dickens, Crăciunul se celebra cu fast, mâncăruri alese, Gin Punch, jocuri de societate și dans. De pe masă nu puteau lipsi gâsca umplută sau budinca cu prune. Vedete ce se regăsesc și în scrierile sale. *Un colind de Crăciun* poate fi considerat, în acest sens, un adevărat reper culinar al sărbătorilor de iarnă în Anglia vic-

toriană. „Bob, întorcându-și manșetele de parcă, bietul de el, s-ar fi putut jerpeli și mai mult, pregăti într-o cană mare o băutură fierbinte cu gin și lă-mâie, pe care o amestecă bine într-o parte și în cealaltă și o puse pe plită ca să fiarbă, iar conașul Peter și cei doi omniprezenți Cratchiți mititei se duseră să ducă gâsca, întorcându-se curând cu ea, de parcă ar fi oficiat o măreață ceremonie. Atâta forfotă urmă, de-ai fi crezut că gâsca era pasărea cea mai rară din câte există, un adevărat fenomen cu pene, față de care o lebădă neagră era o nimica toată și într-adevăr, în casa aceea cam așa era. Doamna Cratchit făcu sosul (pregătit dinainte într-o tigăiță), care sfârâia, fiind încă fierbinte, conașul Peter zdrobi cartofii cu o forță incredibilă, domnișoara Belinda îndulci sosul de mere, Martha șterse farfuriile fierbinți, Bob îl luă pe Tim Degețel lângă el, într-un colțor al mesei, cei doi Cratchiți mititei așezară scaunele pentru toată lumea, fără a uita de ei și, instalându-se la posturi, își înfundară lingurile în gură, ca nu cumva să țipe după gâscă înainte de a le veni rândul să fie serviți, în sfârșit, se puseră farfuriile și se rosti rugăciunea. Se lăsă tăcerea, toți ținându-și respirația, în timp ce doamna Cratchit își plimba încet privirea de-a lungul cuțitului, pregătindu-se să-l înfigă în pieptul găștei, dar când îl înfipse și când țâșni mult așteptatul jet de umplutură, de jur împrejurul mesei se ridică un murmur de bucurie și chiar și Tim Degețel, îmboldit de cei doi Cratchiți mititei, bătu în masă cu mânerul cuțitului și strigă cu glăsciorul lui firav: Ura!“ ■

BOL MEDIEVAL CHINEZESC CUMPĂRAT CU DOAR 35 DE DOLARI

Un colecționar de antichități a descoperit întâmplător un bol din veacul al XV-lea din China, perioada dinastiei Ming, pe care l-a cumpărat la un târg de vechituri din statul Connecticut, S.U.A. După achiziție, a dus obiectul să fie evaluat de experți, care i-au apreciat valoarea ca fiind între 300.000 și 500.000 de dolari. Se pare că mai există doar șase astfel de obiecte în lume, majoritatea aflându-se în muzee. Nu se știe cum a ajuns acest bol unic la un târg de vechituri din S.U.A.

ARMURĂ FURATĂ, RECUPERATĂ

La 31 mai 1983, au fost furate în mod misterios din Muzeul Luvru din Paris două piese de armură renașcentistă italiană – un coif și o platoșă. Acestea fuseseră realizate la Milano, între anii 1560 – 1580, și fuseseră donate muzeului de familia Rothschild.

Obiectele au fost descoperite întâmplător. În ianuarie 2021, o familie din Bordeaux a moștenit piesele și le-a scos la licitație. Licitatorul a angajat un expert în antichități militare franțuzești, care,

dându-și seama de importanța obiectelor, a anunțat poliția. Au fost identificate în baza de date de artefacte dispărute.

POVESTEA UNUI DIPLOMAT MAIAȘ

În 2011, arheologii au descoperit o scară decorată cu hieroglife în cadrul complexului arheologic El Palmar, aflat aproape de granița dintre Belize și Guatemala. În vârful scărilor fusese clădită o platformă rituală, unde se aflau rămășițele unui diplomat maiăș pe nume Ajpach' Waal. În martie 2021, experții au încheiat cercetările la acest sit.

Examinând rămășițele diplomatului, arheologii au descoperit că acesta suferea de multe probleme de sănătate. Deși aparținea unei familii bogate, fusese subnutrit în copilărie, având un craniu deformat. În adolescență, un medic i-ar fi pus bucăți de jad și de pirită în interiorul incisivilor de sus, simboluri ale statutului, care însă îi provocaseră mari dureri și abcese, fiind astfel forțat să mănânce doar mâncăruri lichide sau pasate. Avea și brațele umflate din cauza mai multor infecții, traume și a scorbutului. A murit în anul 726 d.H., având între 35 și 50 de ani.

Hieroglifele din cadrul mormântului au oferit mai multe detalii despre viața lui Ajpach' Waal, inclusiv numele său. Tatăl său era ambasador, rol pe care l-a moștenit și el, iar mama aparținea unei familii nobile. Problemele sale de sănătate sunt amintite și de aceste inscripții, care îl apreciază pentru că a negociat o alianță între doi suverani rivali, regele din Copán și regele din Calakmul. Ulterior, a reizbucnit conflictul, după ce cei doi regi au fost uciși și înlocuiți. Instabilitatea politică a afectat situația economică a diplomatului, care, probabil, a murit uitat – mormântul său este destul de sărăcăcios pentru un membru al elitei, având, de exemplu, doar două vase.

Unul dintre vasele găsite în mormânt

PIATRĂ TOMBALĂ, PRADĂ DE RĂZBOI

În luna mai 2020 a fost descoperită la Zimnicea o piatră tombală otomană, cu o inscripție în alfabetul turco-osman. Aceasta a fost găsită de un localnic care a donat-o apoi Muzeului Județean Teleorman. Textul a fost transliterat și tradus cu ajutorul cercetătorului dr. Mehmet Tütüncü, specialist în epigrafie otomană din Haarlem, Olanda. Inscripția relevă numele decedatului, Musa, precum și două versuri din epitaf: „Lasă mormântul său să deschidă ușile Paradisului/ Lasă tovarășii săi să fie locuitori ai Paradisului.”

Nu are înscris vreun an, însă specialiștii de la muzeu au datat piatra în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Probabil a ajuns la Zimnicea din actuala Bulgaria, din zona Șviștov, ca pradă de război.

ORAȘ ROMAN CARTOGRAFIAT PRIN RADAR

O echipă de cercetători de la Ghent University din Belgia și University of Cambridge din Marea Britanie a realizat o hartă a așezării romane Falerii Novi, aflată la aproximativ 50 km de Roma. A fost utilizată în acest sens tehnologie radar de ultimă generație, denumită GPR (Ground-Penetrating Radar; „radar de penetrare a solului”). S-au obținut astfel nu doar planul întregului oraș, aflat încă sub pământ – inclusiv băile, piața, templul, un monument public și un sistem de țevi –, dar și detalii despre stratigrafie și despre dezvoltarea așezării în timp. Noua tehnică are o problemă: cantitatea masivă de informații pe care o oferă. În mod normal, analiza unui singur hectar după metodele vechi ia în jur de 20 de ore, prin urmare va trece mult timp până când vor putea fi publicate rezultatele cercetării așezării Falerii Novi.

ȘI-AU GĂSIT LOCUL DE VECI

La 13 februarie 2021, osemintele a 120 de soldați, trei femei și trei adolescenți au fost înmormântate într-o mănăstire din orașul rusesc Viazma. Acestea au fost descoperite în 2018 de arheologi ruși și francezi. Se presupune că au fost victime ale bătăliei de la Viazma, din 1812, o victorie rusească din timpul retragerii lui Napoleon din Rusia. Arheologii consideră că cele trei femei le aduseseră de mâncare soldaților, iar cei trei băieți ar fi fost toboșari.

IOAN-VODĂ CEL VITEAZ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Scriitor, lingvist, filolog și istoric român, autorul monografiei *Ioan-vodă cel Cumplit*, realizată pe baza unui important material arhivistic (Bogdan-Petricicu; 1838 – 1907) – Lipsa acestui lichid în timpul bătăliei de la Roșcani (1574) i-a obligat pe oștenii moldoveni să-și întindă cămășile pe iarba plină de rouă ca să poată pune buzele uscate pe pânza astfel umezită, iar pe Ioan-vodă să ducă tratative cu otomanii și să se predea. 2) Metal prețios ce-l atrăgea pe Ioan-vodă, determinându-l pe cronicarul moldovean Azarie să spună că era „robul acestuia” – Așa cum este scris cuvântul „Părinte” (al Moldovei), în limba slavonă, pe moneda de aramă emisă în 1573, cu chipul lui Ioan-vodă. 3) Localitate, azi în Basarabia, în apropiere de Cahul, unde Ioan-vodă a opus rezistență armatei otomane, luptând eroic, iar în final, pentru a salva viața oștenilor, domnitorul s-a predat

otomanilor care, încălcând condițiile stabilite, l-au ucis – Final de luptă! 4) Sabie fără vârf! – Armă de atac din dotarea oștenilor lui Ioan-vodă. 5) Sfârșitul lui Heracle! – Rege în Atica! 6) Puse în ciur! – Lac în Basarabia, lângă care oastea condusă de Ioan-vodă a fost învinsă de armata otomană în iunie 1574, din cauza trădării marii boierimi și a vremii nefavorabile, o aversă udând pulberea și scoțând artileria din luptă. 7) Cronicar moldovean care în *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până în 1601* descrie evenimentele din anii 1572 – 1574, însă deoarece familia îi fusese prigonită de foștii domnitori, privește cu ostilitate domnia lui Ioan-vodă, pe care îl acuză de tiranie și lăcomie (Nicolae; c. 1660 – 1712) – Aflate în haos! 8) Compasiune – Dușmanii împotriva cărora a luptat Ioan-vodă în bătăliile de la Roșcani și Iezerul Cahului. 9) Lovită în spate! – Fata lui Lupe Huru, părcălab de Hotin, cu care s-a căsătorit Ioan-vodă, probabil, în martie 1572. 10) Prima soție a lui Ioan-vodă, fiica cneazului Semian de Rostov, care i-a dăruit un fiu, pe Petru, ce a murit la vârsta de 17 ani, în Rusia, odată cu mama lui, în timpul unei epidemii de ciumă – Numele folosit de B. P. Hasdeu pentru domnul moldovean în monografia sa, pe lângă cele folosite de cronicarii străini de Iuon, John, Juonie, Jean, Ivan sau Ivonia.

VERTICAL: 1) Dare pe care Moldova o plătea Imperiului Otoman care, în 1574, a fost dublată de la 35.000 de galbeni la 70.000, fapt pentru care Ioan-vodă a refuzat s-o mai plătească – Vorbește prin semne. 2) Vechi vad pe cursul inferior al Dunării, în apropiere de Isaccea, folosit de otomani în expedițiile lor împotriva Moldovei și Poloniei, locul unde a avut loc prima confruntare între armata condusă de Ioan-vodă și otomani, înaintea luptei de la Roșcani. 3) Una care se uită cruciș – Meșter ceramicist. 4) Titlu nobiliar între prinț și marchiz – Siglă pentru „Confederația Sindicală Africană”. 5) Perioadă mare de timp – „Apărarea antiaeriană a teritoriului” (abr. milit.) – Intrare în armată! 6) Istoric care semnează în *Arhiva, revistă de filosofie* din 1931, traducerea din letopisețul lui Leonte Bobolinski a articolului *Despre Ioan voievodul moldovenilor* (Alexandrina și B.). 7) Animale cu care făcea negoț Ioan-vodă înainte de a ajunge domnitor – Cele 110 arme de foc scoase din luptă de o ploaie care a udat praful de pușcă, în timpul bătăliei de la Roșcani. 8) Vârf de atac! – Apeduct în Elveția – Râu în toponimia portugheză. 9) Numele fiului lui Ioan-vodă din prima căsătorie cu Maria – Denumirea italiană a literei „h”. 10) Acțiune armată întreprinsă de oastea moldoveană, condusă de Ioan-vodă, în confruntarea de la Jiliște – Cantitate mare, multime.

Dicționar: AEL, RIO, ACCA.

Gheorghe BRAȘOVEANU

POTRIVNICILE EXILULUI

Continuăm publicarea scrisorii din 29 mai 1952, care vorbește despre eforturile depuse pentru a face cunoscute ororile regimului comunist din România, căreia îi adăugăm o alta din aceeași zi, cu aceeași temă. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le publica.

Pe de altă parte, am obținut ca anumite asociațiuni internaționale având dreptul de petiționare la Națiunile Unite (Asociația Internațională evreiască, Asociația Internațională de Drept Penal, Federațiunea Muncii Americane, Asociația pentru Drepturile Omului, Asociația Pax-Catolica) să prezinte chestiunea deportărilor în România la viitoarea ședință a Comitetului Special al Națiunilor Unite. Această plângere a Asociațiunilor sus-numite va fi fundată pe Memoriul întocmit de Comitetul Național Român și pe informațiunile suplimentare pe care le vom putea strânge până la data reuniunii Comitetului Special.

Primiți, vă rog, domnule general, asigurarea sentimentelor mele de deosebită considerațiune,

Președintele Comitetului Național Român,

C.[onstantin] Vișoianu

No 424/52

29 mai 1952

Domniei sale

Domnului general G. Petre-Lazăr

Adjutant al Majestății Sale regelui Mihai I

Domnule general,

Acum câțeva vreme, Comitetul Național Român a înaintat un scurt memoriu privitor la munca forțată în România Națiunilor Unite, în sânul căreia un Comitet Special a fost alcătuit

pentru ca să urmărească această chestiune.

Cu acel prilej, am cerut ca un reprezentant al Comitetului Național Român să fie ascultat de acest Comitet ad-hoc, pentru ca să prezinte verbal informațiunile pe care le deține în legătură cu munca forțată în România. Cererea noastră era delicată pentru că acest Comitet al Națiunilor Unite, ca de altfel toate organizațiunile Națiunilor Unite, nu pot lua în considerare decât cereri făcute de reprezentanți ai guvernelor ce compun Națiunile Unite sau de asociațiuni internaționale cărora li s-a acordat dreptul de petiționare în fața Națiunilor Unite.

Totuși, am avut satisfacțiunea să obținem dreptul ca reprezentanți ai Comitetului Național Român să fie audiați de Comitetul ad-hoc al Națiunilor Unite. Comitetul ad-hoc al Muncii Forțate ne-a adus la cunoștință că reprezentanții noștri vor fi ascultați în sesiunea ce va începe la 10 iunie.

In acest scop, Comitetul a însărcinat pe d-nii Al. Cretzianu și I. Zissu să alcătuiască un memoriu documentat, care, împreună cu observațiunile verbale, vor fi prezentate Comitetului Națiunilor Unite.

Imediat ce acest memoriu va fi gata, vă va fi înaintat.

Vă rog să primiți, domnule general, asigurarea sentimentelor mele de deosebită considerațiune.

Președintele Comitetului Național Român,

C. [onstantin] Vișoianu

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) Al. Lascarov-Moldovanu Politicking from Caragiale to the present day ● **D. Preda** 1964 – 1965. Romanian-Soviet relations in the reports of American diplomats ● **S. Iosipescu** Napoleon Bonaparte and the status of the Romanian Principalities ● **C. Ștefan** Mihail Manoilescu's meetings with Benito Mussolini ● **R.C. Pop** The story of the origins of Sibiu ● **M.E. Ionescu** Why Greater Romania fell (IV) ● **C. Sachelarie** How the Germans convinced the Russians to cease fighting on the Romanian front in 1917 ● **L. Livadă-Cadeschi** The homeless of Bucharest in the mid-19th century ● **A.-M. Vlad** How the Romanian Orthodox Church became a member of the World Council of Churches ● **D. Prisăcaru** Conference in Iași dedicated to the centenary of the Romanian-Polish defensive alliance ● **G. Filitti** Letters from former days: on the fate of the Polish patriots who passed through Romania in 1863 ● **C. Borangic** The Dacian falx, between myth and reality (II) ● **M. Vasileanu** Ion Marin Sadoveanu and the Burning Bush ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Ал. Ласкаров-Молдовану Политиканство от писателя Караджале до наших дней ● **Д. Преда** 1964–1965 гг. Румынско-советские отношения в докладах американских дипломатов ● **С. Йосипеску** Наполеон Бонапарт и положение Румынских Княжеств ● **К. Штефан** Встречи Михаила Маноилеску с Бенито Муссолини ● **Р.К. Поп** Исторические корни города Сибиу ● **М.Е. Ионеску** Почему разошлась Великая Румыния (IV) ● **К. Сакеларие** Как убедили немцы русских солдат не воевать на румынском фронте в 1917 году ● **Л. Ливадэ-Кадески** Жизнь бездомных в Бухаресте середины 19 в. ● **А.-М. Влад** Как стала Румынская Православная Церковь членом Всемирного Совета Церквей ● **Д. Присэкару** Конференция в Яссах: Столетие румынско-польского оборонительного союза ● **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: судьба польских патриотов, прошедшие через Румынию в 1863 г. ● **К. Боранджик** Фалкс, дакийское оружие, между мифом и реальностью (II) ● **М. Василян** Ион Марин Садовяну и Неополима Купина ● Румынские документы в Гуверовском Институте (CLXXXI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

ABONAMENT LA POȘTĂ

Dragi cititori, vă puteți face abonament cu livrare la revista noastră, pe teritoriul României, și prin intermediul online, accesând website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

COMPLETĂRI LA POVEȘTEA UNUI BOMBARDAMENT

Domnul MARIN ZAHARESCU, din satul Cuparu, jud. Dâmbovița, ne scrie: În *Magazin istoric* din ianuarie 2007 (la rubrica *Dialog*), domnul Alexandru Savelciuc din București dorea să știe ce s-a întâmplat cu trenul atacat la Pătroaia de aviația americană în 1944. Aduc completări din trei surse:

Prima sursă este eu. Călea ferată București – Pitești se află la 3 km de satul meu. Atacul nu s-a produs pe 4–5 aprilie, ci mai târziu. În spatele locuinței părinților este un deal unde eram cu vaca la păscut. Aveam 13 ani, dar războiul mă maturizase. Au trecut avioanele înapoi, spre Pitești, iar după câteva minute, a sunat încetarea alarmei. Cerul era senin,

vizibilitate perfectă. Dinspre București au apărut două avioane de însoțire cu două fuzelaje, care zburau la firul ierbii, parcă dansau. La stația Cojocaru, unul a trecut prin fața clădirii, iar altul prin spate, spre Găești, și le-am pierdut din vedere. În scurt timp, am auzit răpăit de mitraliere și am crezut că au fost interceptați.

A doua sursă, nașul meu de botez, era controlor pe acel tren (nu conductor), astfel că trenul nu era militar, ci personal, București – Pitești. Mi-a spus că, atunci când s-a dat alarma, trenul se afla în stația Găești. Când s-a dat încetarea alarmei în Găești, trenul a fost pus în mișcare spre Pătroaia (distanță de 9 km). Cam la jumătatea drumului, a fost atacat de cele două avioane. Nașul meu s-a lipit de un plop mare și s-a învârtit cu plopul între el și avioane. S-a ales numai cu puțin scalp luat. Avioanele au ocolit trenul mitraliind, apoi au început să-i mitralieze pe cei de pe câmp. Nu au iertat nimic.

Sursa a treia, tatăl meu, era gardian public la poliția Găești. Au fost trimiși la locul atacului pentru strângerea morților. Pe câmp erau grădini de zarzavat. Prin anul 1947, am mers la Pătroaia cu tatăl meu cu căruța; mi-a arătat locul atacului și cum au umplut

rambleul căii ferate și drumul paralel cu călea ferată de cadavre. Mi-a lăsat ca amintire, cu condiția să nu-l înstrăinez, un aparat de ras marca Gillette, găsit pe câmp.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul CĂTĂLIN AFLOAREI ar dori să achiziționeze următoarele numere ale revistei:

4, 6–8/1967; 2–6, 9–12/1968; 5, 9, 11/1969; 2, 6, 8, 10–12/1970; 2–4, 8–12/1971; 1, 9/1972; 3, 7, 8, 11, 12/1973; 4–9, 12/1974; 1, 10, 12/1975; 5, 6, 10, 12/1976; 7, 12/1977; 1, 2, 5, 6, 9, 12/1978; 7, 10, 12/1979; 1–7, 11/1980; 2, 3, 6–11/1981; 1, 2, 4, 9–12/1982; 1–4, 6, 7/1983; 11/1986; 3, 6/1987; 8/1989; 4/1992; 4/1997.

În schimb sau prin donație oferă numerele:

11/1976; 1–3, 6/1977; 2, 4/1979; 5, 6/1982; 9/1983; 3–5, 7 (două exemplare), 9, 10, 12 (două exemplare)/1984; 10/1985; 2, 4, 7, 10/1986; 7, 9–11/1987; 1, 3–8, 10/1988; 1–6, 10, 11/1989; 2, 8–12/1990; 1–6, 8–11/1991; 12/1992; 1, 11, 12/1993; 6/1994; 7, 8/1995.

Doritorii îl pot contacta pe mail-ul babybeefpascani@yahoo.com sau la numărul de telefon 0722.685.380.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1–3, etajul 3, camerele 11–14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

